

**Ne Europos
Sąjungos šalių
piliečių poreikių
analizė:**

Akmenės rajono
savivaldybės
ataskaita

Ataskaitos autorės:

dr. Giedrė Blažytė,
Akvilė Kriščiūnaitė

Tyrimą įgyvendino:

dr. Giedrė Blažytė,
Akvilė Kriščiūnaitė,
Mažvydas Karalius,
Ugnė Litvinaitė,
Indrė Bielevičiūtė,
Greta Gustytė

© Diversity Development
Group

© Socialinių paslaugų
prižiūros departamentas
prie Socialinės apsaugos ir
darbo ministerijos

Integracija – tai dinamiškas kompleksinis procesas, veikiamas socialinių, ekonominių, politinių, kultūrinių, aplinkybių ir lemiantis migracijos ir integracijos procesuose dalyvaujančių žmonių sėkmingą adaptaciją juos priimančios valstybės sociokultūrinėje aplinkoje, visuomenėje. Integracijos proceso kompleksiskumas daro įtaką valstybės ir savivaldybių teikiamų socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, švietimo ir kultūros ir kt. paslaugų transformacijos poreikiui tam, kad jos būtų prieinamos ne tik Lietuvos Respublikos piliečiams, bet ir žmonėms atvykstantiems į Lietuvą iš trečiųjų šalių su tikslu sėkmingai integruotis į valstybės, visuomenės gyvenimą, čia gyventi, dirbti, augti, tobulėti.

Ši ataskaita yra projekto „Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams“ dalis. Projekto tikslas – stiprinti integracijos paslaugų trečiųjų šalių piliečiams teikimą Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių miestų, Jonavos bei Akmenės rajonų savivaldybėse. Projektas finansuojamas Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo lėšomis.

Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kaip šio projekto vykdytojas, dėkoja projekto partneriams – VŠĮ Diversity Development Group už atliktą išsamų plačios apimties tyrimą, kurio dėka pristatoma ši ataskaita, taip pat Akmenės rajono savivaldybės administracijai už glaudų bendradarbiavimą ir pagalbą atliekant tyrimą, už suteiktą informaciją, pasidalinimą patirtimis, įžvalgomis ir idėjomis.

Socialinių paslaugų priežiūros departamento
prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktorius

Alvydas Masiulis

Turinys

	Ne ES šalių piliečių integracijos profilis: Akmenės rajono savivaldybė	5
1.	Ne ES piliečių populiacija Akmenės raj. savivaldybėje (2010-2020 metais)	16
2.	Ne ES šalių piliečių integracijos patirtys ir poreikiai	20
2.1	Tyrimo dalyvių (ne ES piliečių) sociodemografinės charakteristikos	21
2.2	Atvykimo aplinkybės ir priežastys	22
2.3	Savivaldybės pasirinkimo priežastys	24
2.4	Pirmieji iššūkiai ir sunkumai bei pagalbos ir informacijos šaltiniai atvykus gyventi į Lietuvą.	25
2.5	Gyvenimo savivaldybėje patirtys	30
2.5.1	Lietuvių kalbos gebėjimai ir jų svarba integracijai	30
2.5.2	Užimtumas	40
2.5.3	Sveikatos priežiūros paslaugos.	47
2.5.4	Socialinės paslaugos ir būstas	53
2.5.5	Vaikų švietimas ir integracija	56
2.5.6	Kultūra	61
2.5.7	Politinis ir pilietinis dalyvavimas	64
2.5.8	Diskriminacijos atvejai ir patirtys	67
2.5.9	Socialiniai ryšiai Lietuvoje ir santykiai su vietos bendruomene	70
2.5.10	Moterų migrančių integracijos patirtys	71
2.6	Gyvenimo savivaldybėje vertinimas ir (ateities) perspektyvos	76
2.6.1	Gautų paslaugų vertinimas: galimybės ir trūkumai.	76
2.6.2	Paslaugų savivaldybėje trūkumas ir poreikis	79
2.6.3	Tyrimo dalyvių gyvenimo Lietuvoje ateities perspektyvos	80
3.	Ne ES piliečių integracijos galimybės savivaldybėje:	
	paslaugų, paslaugų infrastruktūros ir miesto atvirumo vertinimas	81
3.1	Migracijos situacija savivaldybėje ir užsieniečių integracijos aktualumas	82
3.2	Paslaugų planavimas ir prieinamumas ne ES šalių piliečiams.	85
3.3	Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pritaikymas ne ES piliečiams	88
3.4	Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pri(si)taikymas	91
3.4.1	Sveikatos priežiūros paslaugos.	91
3.4.2	Socialinės paslaugos ir būstas	92
3.4.3	Švietimas.	94
3.4.4	Kultūra	95
3.5	Savivaldybės stiprybės ir silpnybės planuojant ir teikiant paslaugas ne ES šalių piliečiams	96
3.5.1	Savivaldybės stiprybės ir silpnybės	96
3.5.2	Savivaldybės ir savivaldybei pavaldžių įstaigų darbuotojų tarpkultūrinis ugdymas	98
3.6	Antidiskriminacijos politika savivaldybėje.	100
3.7	Tarpkultūrinis miestas: kur esama ir kur link (turėtų būti) einama	101
	Priedai: Lentelė Nr. 1: Informantų sociodemografinės charakteristikos	104

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ
INTEGRACIJOS PROFILIS:
AKMENĖS RAJONO
SAVIVALDYBĖ

UŽSIENIEČIŲ, GYVENANČIŲ
LIETUVOS RESPUBLIKOJE, SKAIČIUS:

73 751

(2020 METŲ PRADŽIOJE)¹

2,64%

VISŲ ŠALIES
GYVENTOJŲ

AKMENĖS RAJONO GYVENTOJŲ
SKAIČIUS:

18 772

(2020 METŲ PRADŽIOJE)²

UŽSIENIEČIŲ, GYVENANČIŲ
AKMENĖS RAJONE, SKAIČIUS:

204

(2020 METŲ PRADŽIOJE)³

NVO, TEIKIANČIOS
INTEGRACIJOS PASLAUGAS
UŽSIENIEČIAMS:

NĖRA

KITOS ORGANIZACIJOS,
SUSIJUSIOS SU UŽSIENIEČIŲ
INTEGRACIJA:

**TARPTAUTINIO
PALAIKYMŲ BENDRIJA
„KELIAS Į SVAJONĘ“**

¹ Oficialios statistikos portalas (2020). Lietuvos gyventojai (2020 m. leidimas): gyventojų skaičius ir sudėtis, <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/salies-gyventojai/gyventoju-skaicius-ir-sudetis>.

² Migracijos departamentas (2020). 2019 m. migracijos metraštis, [https://migracija.lv.lt/uploads/migracija/documents/files/Migracijos%20metra%C5%A1%C4%8Dai/MIGRACIJOS%20METRA%C5%A0TIS_2019%20\(1\).pdf](https://migracija.lv.lt/uploads/migracija/documents/files/Migracijos%20metra%C5%A1%C4%8Dai/MIGRACIJOS%20METRA%C5%A0TIS_2019%20(1).pdf).

³ Ten pat.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI: PROBLEMOS IR POREIKIAI

SUNKUMAI IR IŠŠŪKIAI:

teisiniai barjerai gaunant leidimą gyventi šalyje;

kalbos barjeras;

psichologiniai išgyvenimai;

visuomenės nuostatos;

darbo paieška ir įsidarbinimas;

lyčių nelygybė;

informacijos apie paslaugas trūkumas.

GYVENIMO ŠALYJE PRADŽIOJE SVARBU NE ES PILIEČIUS:

tinkamai informuoti apie savivaldybėje, kurioje gyvena, teikiamas paslaugas (skirtas bendrai miesto gyventojams ir kryptingai su užsieniečių integracija susijusias paslaugas) bei užtikrinti šių paslaugų prieinamumą;

užtikrinti galimybes ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius tik atvykus gyventi į savivaldybę;

įvairiomis priemonėmis skatinti užsieniečių įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI: PROBLEMAS IR POREIKIAI

LIETUVIŲ KALBA

LIETUVIŲ KALBOS GEBĖJIMŲ STOKA:

- apsunkina priėjimą prie reikiamų paslaugų;
- apriboja bendravimą su vietos bendruomene ir socialinių ryšių rato plėtrą;
- turi įtakos neigiamoms visuomenės ir paslaugas teikiančių specialistų nuostatoms lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių atžvilgiu;
- apriboja įsidarbinimo galimybes ir lemia mažesnes aukštesnės kvalifikacijos bei geriau mokamo darbo perspektyvas ateityje;
- sukelia sunkumų susirandant gyvenamąją vietą.

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI SUNKINA LIETUVIŲ KALBOS MOKYMĄSI:

- kalbos kursų ir darbo derinimas;
- kalbos kursų ir gyvenimo / rūpinimosi šeimos nariais derinimas;
- menkas lietuvių kalba kalbančių pažįstamų ratas.

Pabėgėlių priėmimo centre (PPC) organizuojamų kursų nepakanka, kad prieglobsčio prašytojai ir jo gavėjai pasiruoštų savarankiškam gyvenimui pasibaigus integracijos laikotarpiui PPC (mokymų laikotarpis yra per trumpas, kvestionuojama mokymų kokybė, jos pritaikymas skirtingus gebėjimus ir galimybes turintiems ne ES piliečiams).

Valandų skaičiaus, numatyto nemokamiems lietuvių kalbos kursams **prieglobsčio gavėjams**, tęsiant integraciją savivaldybėse, nepakanka; kursai organizuojami pagal projektus, skiriamas finansavimas neužtikrina kursų kokybės ir tęstinumo. Taip pat pasigendama bendros skirtingus / individualius ne ES piliečių gebėjimus atliepančios lietuvių kalbų kursų metodologijos, keliamas klausimas, ar egzaminas, kurį turi laikyti nemokamus kursus išklausę ne ES piliečiai, atskleidžia jų tikrąsias žinias ir lietuvių kalbos gebėjimus.

Gerosios patirtys: lietuvių kalbos mokymo(si) ne ES piliečių iniciatyvos – tarptautinės platformos „[Speak](#)“ pritaikymas, lietuvių kalbos mokymosi priemonės „[Flyent](#)“ sukūrimas.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI: PROBLEMAS IR POREIKIAI

UŽIMTUMAS

NEDALYVAVIMO DARBO RINKOJE PRIEŽASTYS:

- šeimos ir darbo derinimas;
- sunkumai persikvalifikuojant/ pripažįstant kilmės šalyje įgytą specialybę Lietuvoje;
- sveikatos problemos;
- lietuvių kalbos barjeras.

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA INTEGRACIJĄ Į DARBO RINKĄ:

- lietuvių kalbos barjeras;
- biurokratinės kliūtys;
- ilgai trunkanti leidimo dirbti suteikimo tvarka;
- sunkumai keičiant darbdavį (dėl sudėtingų reikalavimų, kuriuos turi patenkinti, norėdami pakeisti darbdavį, yra linkę susitaikyti su darbdavio keliamomis sąlygomis ir atsiduria (labiau) pažeidžiamoje padėtyje);
- neigiamos darbdavių nuostatos;
- informacijos apie įsidarbinimo ar darbo vietos susikūrimo galimybes trūkumas.

Dėl lietuvių kalbos žinių trūkumo (prieglobsčio gavėjai taip pat ir dėl visuomenės nuostatų) ne ES piliečiai, o **ypač prieglobsčio gavėjai ir moterys migrantės, dirba žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos nereikalaujančius darbus**. Aplinkybė, kad užsieniečiai yra priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus nei jų turima profesinės kvalifikacija ir sukaupta darbo patirtis kilmės šalyje, turi įtakos jų psichologinei būklei ir savivertei.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI: PROBLEMAS IR POREIKIAI

SVEIKATOS PRIEŽIŪRA

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ PRIEINAMUMĄ:

- lietuvių kalbos barjeras (ypač psichinės sveikatos priežiūros ir akušerių-ginekologų teikiamų paslaugų);
- neigiamos nuostatos;
- teisinis statusas;
- finansinių lėšų trūkumas gauti paslaugas privačiose sveikatos priežiūros įstaigose (pvz., psichologo ar psichoterapeuto konsultacijas).

SOCIALINĖ APSAUGA IR BŪSTAS

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA SOCIALINIŲ PASLAUGŲ IR BŪSTO PRIEINAMUMĄ:

- ribotos žinios apie teises gauti socialinę paramą ir socialines paslaugas;
- visuomenės nuostatos;
- kalbos barjeras;
- gyvenamosios vietos deklaravimas;
- prieglobsčio gavėjai nepriskiriami atskirai pažeidžiamai grupei, kuri galėtų gauti socialinį būstą lengvesnėmis sąlygomis.

VAIKŲ ŠVIETIMAS

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA ŠVIETIMO PASLAUGŲ PRIEINAMUMĄ:

- lietuvių kalbos barjeras (ribotos galimybės ieškoti informacijos apie formaliojo ir neformaliojo ugdymo įstaigas ir registruoti vaikus į jas; lietuvių kalba nekalbantiems tėvams dalyvauti ir stebėti vaikų ugdymo procesą ir kt.);
- visuomenės nuostatos.

Lietuvos švietimo sistemos infrastruktūra netinkamai pasirengusi priimti užsieniečius vaikus – nėra aiškaus, valstybiniu lygiu priimto vaikų gebėjimų vertinimo mechanizmo, mokyklos nepasirengusios priimti lietuvių kalba negebančių kalbėti užsieniečių vaikų, nepriimta priemonių, kurios padėtų mokyklos bendruomenei pasiruošti priimti ir padėti užsieniečiui vaikui pereinamuoju laikotarpiu.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI: PROBLEMAS IR POREIKIAI

KULTŪRA

Ne ES piliečiai kultūros paslaugomis nesinaudoja arba naudojami labai retai. Dažniausiai tai susiję su šeiminių aplinkybėmis, rečiau - su galimybėmis gauti informaciją apie įvairias kultūros paslaugas ir prienamumą prie šių paslaugų užsieniečiui suprantama kalba.

POLITINIS IR PILIETINIS DALYVAVIMAS

APLINKYBĖS, KURIOS RIBOJA POLITINĮ IR PILIETINĮ DALYVAVIMĄ:

- ribotos žinios apie teisę dalyvauti rinkimuose (nors dalyvavimą rinkimuose laiko svarbiu veiksniu, padedančiu jaustis visaverčiais šalies gyventojais);
- ribotos galimybės dalyvauti konsultacijose dėl sprendimų, susijusių su klausimais, aktualiais savivaldybėje gyvenantiems užsienio šalių piliečiams ir bendrai visiems savivaldybės ir (arba) seniūnaitijos gyventojams.

MOTERŲ MIGRANČIŲ PATIRTYS

MOTERYS MIGRANTĖS DAŽNAU NEI VYRAI MIGRANTAI:

- patiria (ar yra patyrusios) priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio (tai riboja jų socialinę ir lingvistinę adaptaciją);
- susiduria su sunkumais derinant šeimos gyvenimą ir integraciją į darbo rinką;
- atsiduria nemaloniuose situacijose dėl kultūrinių ir religinių skirtumų;
- susiduria su sunkumais norėdamos persikvalifikuoti ar įgyti profesinę kvalifikaciją;
- dėl šiuo metu Lietuvoje galiojančių teisinių nuostatų bijodamos prarasti teisinį statusą, turi taikstyti su smurtu artimoje aplinkoje.

GAUTŲ PASLAUGŲ SAVIVALDYBĖJE VERTINIMAS

PASLAUGŲ PLANAVIMAS IR PRIEINAMUMAS

- Akmenės rajono savivaldybės administracijos atstovai linkę pritarti, kad planuojant paslaugas savivaldybės gyventojams svarbu įvertinti specifinius ne ES šalių piliečių poreikius.
- **TAČIAU** tik ketvirtadalis (25 proc.) anketinėje apklausoje dalyvavusių Akmenės rajono savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamosiose įstaigose planuojant paslaugas atsižvelgiama į ne ES šalių piliečių poreikius.
- Akmenės rajono savivaldybės administracija, planuodama įvairias paslaugas rajone gyvenantiems užsieniečiams, bent kartais į konsultavimo procesą įtraukia savivaldybėje gyvenančius ne ES piliečius ir (arba) jų atstovus, organizacijas, kurios tiesiogiai jiems teikia paslaugas ir geriausiai žino jų problemas bei poreikius. Anksčiau organizuoti savivaldybės administracijos susitikimai su Akmenės rajone gyvenančiais užsienio šalių piliečiais ir jų atstovais tampa vis retesni, tačiau tokie susitikimai tyrime dalyvavusių ne ES šalių piliečių ir jų atstovų įvardyti kaip geroji praktika, tad rekomenduotina tai išlaikyti ir tęsti.
- **TAČIAU** savivaldybei pavaldžios įstaigos, kaip atskleidžia anketinė apklausa, su ne ES piliečiams atstovaujančiomis bendruomenėmis ir organizacijomis nebendradarbiauja ir jų neįtraukia į paslaugų planavimo procesą. Dauguma kiekybinėje apklausoje dalyvavusių ugdymo įstaigų atstovų (6 iš 7), 2 sveikatos priežiūros paslaugų įstaigų atstovai, kultūros įstaigai atstovaujantis respondentas ir 1 iš 2 socialines paslaugas teikiančių įstaigos atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose planuojant veiklas nesukonsultuojama su integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis. Kad tokio pobūdžio konsultacijos organizuojamos, paminėjo 1 ugdymo įstaigos atstovas, dar 1 respondentas, atstovaujantis socialines paslaugas teikiančiai įstaigai, pažymėjo, kad konsultuojamasi retai.
- Akmenės rajono savivaldybė nėra numačiusi atskiro finansavimo, kuris būtų skiriamas užsieniečių integracijos priemonėms ir paslaugoms, pritaikytoms prie specifinių užsieniečių poreikių (pvz., asmenims, negebantiems kalbėti valstybine kalba), įgyvendinti. Tačiau savivaldybė skiria finansavimą NVO veiklai, kuri įgyvendinama pagal projektus. Tačiau toks finansavimo nepastovumas kelia grėsmę: prisitaikant prie projekto reikalavimų, veiklos gali pilnai neatitikti tikslinės grupės poreikių, be to, tai taip pat neužtikrina šių priemonių įgyvendinimo tęstinumo.

GAUTŲ PASLAUGŲ SAVIVALDYBĖJE VERTINIMAS

PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS PRITAIKYMAS (SPECIFINIAMS) NE ES PILIEČIŲ POREIKIAMS

- Dauguma (75 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų sutiko arba visiškai sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamosiose įstaigose užtikrinama, jog teikiant paslaugas gyventojai gautų tokios pat kokybės aptarnavimą, nesvarbu, kokia jų etninė kilmė, religija ar kt.
 - Taip pat dauguma (apie 88 proc.) respondentų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose įgyvendinama lygių galimybių, apimančių ir lygias galimybes etniniu, tautiniu ir religiniu pagrindu, politika.
 - TAČIAU savivaldybės ir savivaldybei pavaldžių įstaigų infrastruktūra nėra pakankamai pritaikyta lietuviškai nekalbantiems užsienio šalių piliečiams.
-
- Dauguma (10 iš 16) apklausoje dalyvavusių savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamosios įstaigos infrastruktūra yra pritaikyta lietuviškai nekalbantiems užsienio šalių piliečiams. Po 3 atstovus su teiginiu sutiko ir nesutiko.
 - Savivaldybės interneto puslapis nėra pritaikytas lietuviškai nekalbantiems asmenims.
 - Dauguma (88 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų atsakė, kad interneto puslapis nėra pritaikytas asmenims, nekalbantiems lietuviškai.
 - Daugiau nei pusė (apie 63 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų paminėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio, dažniausiai anglų ir (arba) rusų, kalbomis. Vis dėlto trečdalis (apie 38 proc.) pripažino, kad informacija prieinama tik lietuvių kalba.

GAUTŲ PASLAUGŲ SAVIVALDYBĖJE VERTINIMAS

- Akmenės rajono savivaldybė buvo paskyrusi asmenį, kuris yra tiesiogiai atsakingas už užsienio šalių piliečių integraciją, tačiau per tyrimą tarnautojas nedirbo ir nebuvo jo pavaduotojo. Savivaldybėje dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams, bet jie nėra išimtinai atsakingi už darbą su užsienio šalių piliečiais, o dirba ir su kitomis interesantų grupėmis.
- 81 proc. respondentų paminėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams, bet jie nėra išimtinai atsakingi už darbą su užsienio šalių piliečiais. Tik 2 įstaigų atstovai pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose dirba asmenys, galintys išimtinai suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams.
- Savivaldybė nėra numačiusi veiksmų, kuriais ne ES šalių piliečiai, nekalbantys lietuviškai, būtų nukreipti pas specialistus savivaldybei pavaldžiose sveikatos priežiūros įstaigose, galinčius juos aptarnauti užsienio kalba. Tai patvirtina ir savivaldybei pavaldžių įstaigų apklausos rezultatai.
- 5 iš 7 į klausimus apie švietimą atsakę ugdymo (mokyklinio ir ikimokyklinio) įstaigų atstovai pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių galėtų būti paskirtas asmuo, galintis padėti atvykusiam asmeniui sklandžiai įsitraukti į įstaigos bendruomenės gyvenimą, mokytis ir ugdytis. Likę 2 respondentai pažymėjo, kad tokios galimybės jų atstovaujamosiose ugdymo įstaigose nėra.
- Tik 1 iš 4 mokyklinio ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad lietuviškai nekalbantys nepilnamečiai iš ne ES šalių jų atstovaujamosiose įstaigose turi galimybę mokytis išlyginamojoje klasėje arba išlyginamojoje mobiliojoje grupėje. Tačiau 3 iš 4 atsakiusiųjų paminėjo, kad lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių yra galimybė sudaryti individualų mokymosi planą.
- Nė vienas ugdymo įstaigų atstovas nepažymėjo, kad socialinio pedagogo ir (arba) psichologo pagalba pritaikoma prie specifinių lietuviškai nekalbančių nepilnamečių iš ne ES šalių poreikių.
- Kultūros įstaigai atstovaujantis respondentas sutiko su teiginiu, kad atstovaujamai įstaigai vykdant informacinę sklaidą apie kultūros paslaugas, renginius ir iniciatyvas pasvarstoma, kaip ta informacija galėtų pasiekti lietuviškai nekalbančius ne ES šalių piliečius. Tačiau asmuo negalėjo nei sutikti, nei nesutikti su teiginiu, kad teikiant kultūros paslaugas, įgyvendinant kultūros renginius ir iniciatyvas stengiamasi gerinti turinio prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims.

SAVIVALDYBĖS STIPRYBĖS IR SILPNYBĖS

STIPRYBĖS

- Savivaldybės administracijos požiūris į ne ES šalių piliečių integraciją.
- Ne ES šalių piliečių, gyvenančių Akmenės rajone, ir jiems atstovaujančių organizacijų įtraukimas sprendžiant su jų integracija susijusius klausimus. Svarbu tokį bendradarbiavimą išlaikyti, nes, nors Akmenės rajone kalbinti pašnekovai akcentavo jo svarbą ir aktualumą, taip pat pažymėjo, kad tokie susitikimai pastaraisiais metais tampa vis retesni.
- Įgyvendinama antidiskriminacijos politika, kad visiems miesto gyventojams aptarnavimas ir paslaugos būtų suteiktos paisant lygių galimybių. Savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų suvokimas, kad užsieniečių integracijos klausimai yra aktualūs savivaldybei ir ateityje turėtų būti daugiau iniciatyvų, kuriomis būtų siekiama gerinti paslaugų ir informacijos apie jas prieinamumą ne ES šalių piliečiams.

SILPNYBĖS

- Savivaldybė galėtų priimti aktyvesnį vaidmenį organizuodama lietuvių kalbos kursus ir vertimo paslaugas savivaldybei pavaldžiose institucijose.
- Informacijos apie savivaldybėje gyvenančius užsieniečius ir jų poreikius trūkumas (ypač šios informacijos trūksta savivaldybei pavaldžioms įstaigoms).
- Nenuolatinis organizacijų, teikiančių paslaugas Akmenės rajone gyvenantiems užsieniečiams, finansavimas.
- Tarpkultūrinių mokymų savivaldybės administracijos ir jai pavaldžių įstaigų darbuotojams trūkumas (ypač sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas teikiantiems specialistams).
- 44 proc. savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų sutiko arba visiškai sutiko, kad iššūkiai, su kuriais susiduria ne ES šalių piliečiai, ir jų specifiniai poreikiai jų atstovaujamos įstaigos veiklos lauke yra žinomi paslaugas teikiantiems įstaigos darbuotojams. Tačiau tiek ugdymo įstaigoms, tiek sveikatos priežiūros įstaigoms atstovaujantys respondentai pažymėjo, kad jų atstovaujamy įstaigų darbuotojams nėra organizuojami mokymai dirbti su lietuviškai nekalbančiais asmenimis ir supažindinti su jų poreikiais.

SAVIVALDYBĖS STIPRYBĖS IR SILPNYBĖS

TRŪKSTAMŲ PASLAUGŲ POREIKIS

- Nemokami (tęstiniai) lietuvių kalbos kursai, kurie būtų pritaikyti prie skirtingų ne ES šalių piliečių galimybių ir poreikių (**Akmenės rajone**, Jonavos rajone, Šiaulių mieste).
- **Akmenės rajono** ir Jonavos rajono užsienio šalių piliečiams trūksta galimybės gauti paslaugas rajono migracijos skyriuose, nes užsienio šalių piliečiai aptarnaujami tik Vilniaus, Kauno, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Telšių ir Klaipėdos miestų skyriuose (**Akmenės rajone** ir Jonavos rajone).
- Informavimo ir konsultavimo paslaugos naujai į savivaldybę atvykusiems gyventi ne ES šalių piliečiams (ypač užimtumo, socialinių paslaugų, vaikų švietimo, sveikatos priežiūros, kultūrinės veiklos, įvairių teisių (pvz., politinio dalyvavimo) klausimais) (**visose savivaldybėse, rečiau Akmenės rajone**).
- Vertimo paslaugos savivaldybei pavaldžiose ir valstybinėse institucijose (ypač sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas teikiančiose įstaigose, užimtumo ir migracijos skyriuose) (**visose savivaldybėse**).
- Su psichinės sveikatos gerove susijusios paslaugos (**visose savivaldybėse**).
- Labiau pritaikyta ugdymo įstaigų infrastruktūra lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams ir jų tėvams bei priemonės, skirtos mokyklos bendruomenei paruošti priimti užsieniečius vaikus (**visose savivaldybėse**).
- Tarpkultūrinio dialogo skatinimo iniciatyvos, skatinančios didesnę migrantų, **ypač prieglobsčio gavėjų**, įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą (**visose savivaldybėse**).
- Specifinės informavimo ir konsultavimo paslaugos moterims migrantėms (apie savivaldybėje moterims teikiamas paslaugas, apie moterų teises Lietuvoje) (**visose savivaldybėse**).
- Specifinės paslaugos ir iniciatyvos, skirtos moterims migrantėms, auginančioms vaikus, siekiant didesnio jų įsitraukimo į bendruomenės gyvenimą, lingvistinės integracijos ir užimtumo (**visose savivaldybėse**).
- Banko ir laisvalaikio užimtumo paslaugų trūkumas (**Akmenės rajone**).

GEROSIOS PRAKTIKOS

- Aktyvus savivaldybės administracijos vaidmuo užsieniečių integracijos procese.
- Ugdymo įstaigų pastangos integruojant lietuviškai nekalbančius moksleivius.
- Inicatyva skatinti NVO, atstovaujančias ne ES šalių piliečiams, steigimą.

1.

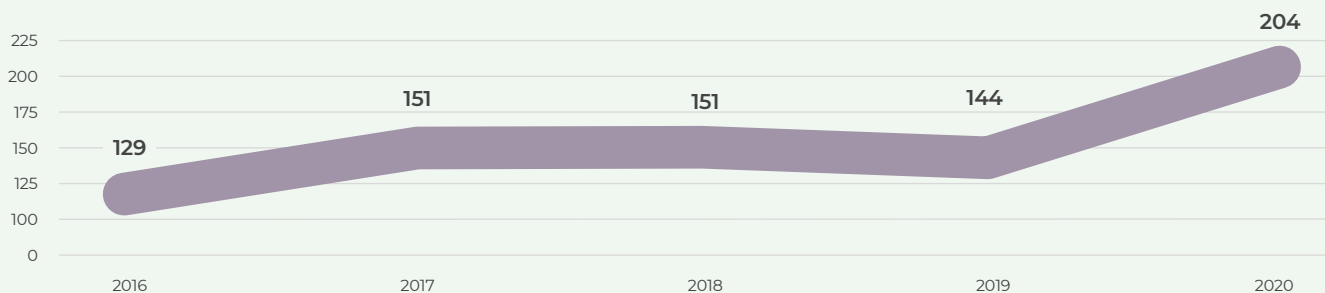
Ne ES piliečių populiacija Akmenės raj. savivaldybėje

(2010-2020 METAIS)

Migracijos departamento duomenimis, užsieniečių, deklaravusių gyvenamąją vietą Akmenės mieste 2020 metais, skaičius, palyginti su 2016 metais, išaugo trečdaliu (36 proc.)⁴.

UŽSIENIEČIAI, DEKLARAVĘ GYVENAMĄJĄ VIETĄ AKMENĖS RAJ.

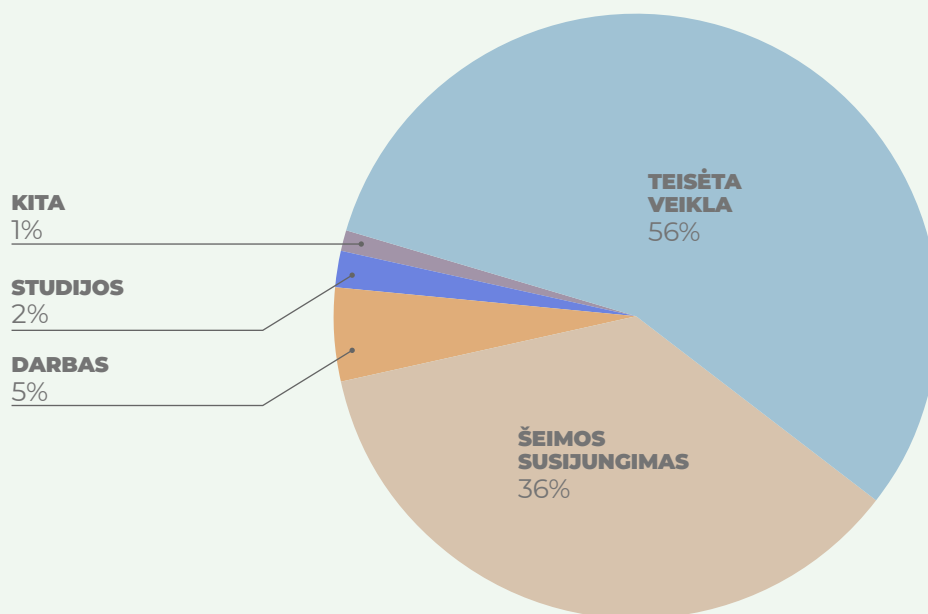
(METŲ PR.)

2010–2018 metų duomenimis⁵, Akmenės rajono savivaldybėje buvo išduoti arba pratęsti 533 leidimai laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje. Dažniausiai leidimai laikinai gyventi buvo išduodami dėl teisėtos veiklos (56 proc.) ir šeimos susijungimo (36 proc.).

IŠDUOTI IR KEISTI LEIDIMAI LAIKINAI GYVENTI LR AKMENĖS R. SAV. PAGAL ATVYKIMO PAGRINDĄ,

2010-2018 M. (N=533)

ŠALTINIS: MIGRACIJOS DEPARTAMENTAS⁶

⁴ Migracijos metraščiai, 2015-2020 m.: <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/migracijos-metrasciai>.

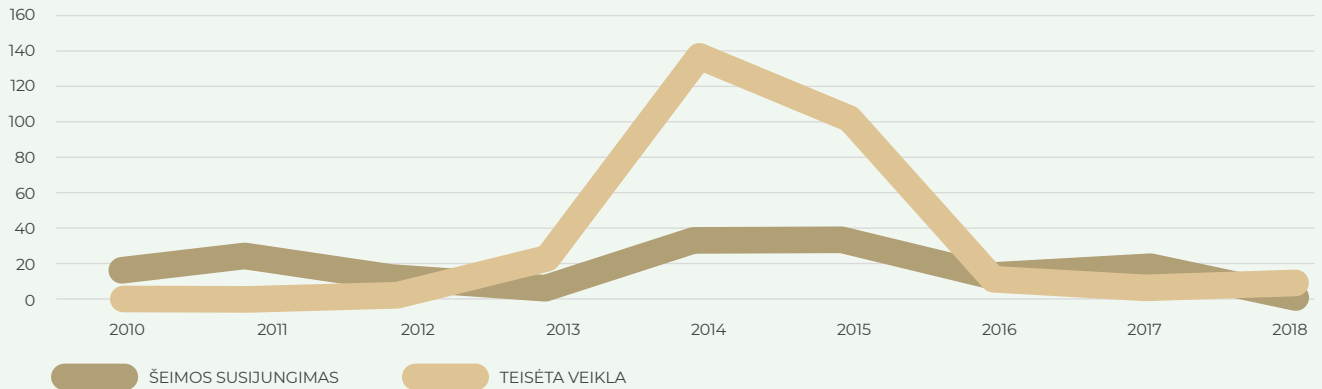
⁵ Migracijos departamentas pateikė duomenis tik apie 2010-2018 metų laikotarpį Akmenės rajono savivaldybėje išduotus leidimus gyventi.

⁶ Ten pat.

Per aštuonerius metus išduodamų leidimų laikinai gyventi Lietuvoje dėl šeimos susijungimo aplinkybių skaičius buvo gana stabilus (4-36 leidimai per metus). O leidimų laikinai gyventi skaičius, išduotų dėl teisėtos veiklos, buvo suintensyvėjęs 2013-2016 metais. 2014 metais buvo išduota daugiausia leidimų dėl šios priežasties – 139. Kaip rodo statistiniai duomenys, 2014 metais buvo išduotas didžiausias leidimų laikinai gyventi Akmenės rajone skaičius 2010-2018 metų laikotarpiu. Tai galbūt susiję su aplinkybe, kad po Maidano revoliucijos ir Krymo aneksijos 2014 metais rajoną gyventi Lietuvoje rinkosi Ukrainos piliečiai.

LEIDIMO LAIKINAI GYVENTI LR IŠDAVIMAS IR KEITIMAS PAGAL TOP2 PRIEŽASTIS AKMENĖS R. SAV.,

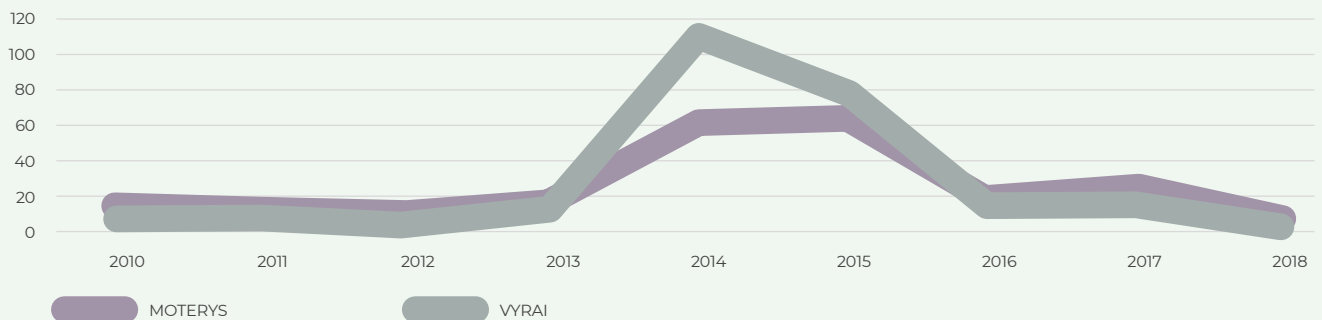
2010-2018 M. (N=488)

Iš visų 2010-2018 metais Akmenės rajono savivaldybėje išduotų ir pakeistų leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje 54 proc. jų buvo išduoti arba pakeisti vyrams ir 46 proc. – moterims.

IŠDUOTI IR PAKEISTI LEIDIMAI LAIKINAI GYVENTI LR AKMENĖS R. SAV. PAGAL LYTĮ,

2010-2018 M. (N=533)

ŠALTINIS: MIGRACIJOS DEPARTAMENTAS⁷

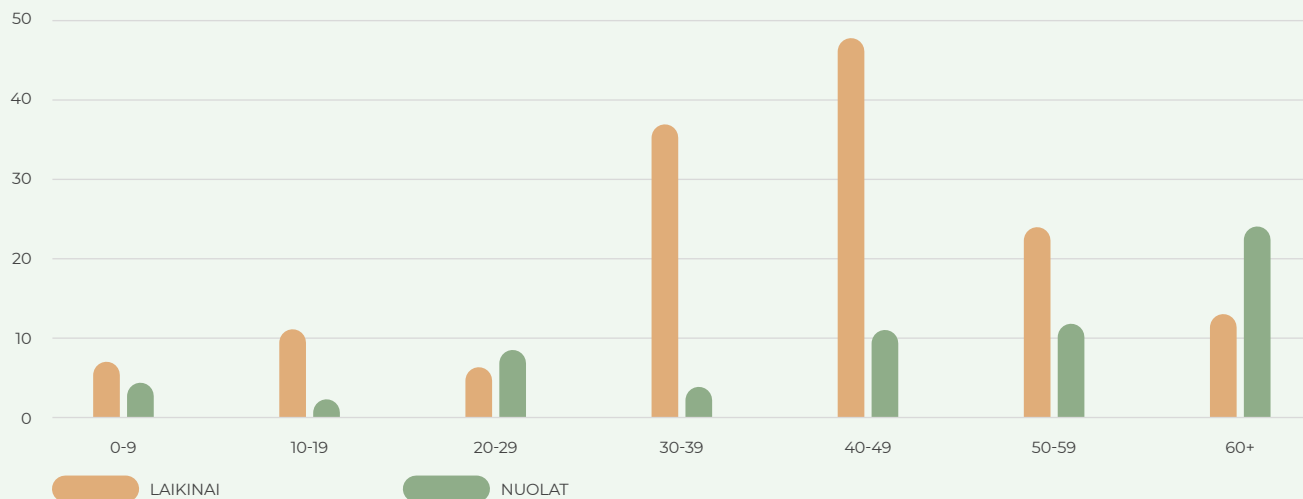
Vyrai dažniau kreipėsi dėl leidimų laikinai gyventi teisėtos veiklos atvejais, moterys – dėl šeimos susijungimo.

⁷ Komunikacija su Migracijos departamentu, 2020 m. liepos 28 d.

Registų centro duomenimis, 2010-2020 metų pirmąjį pusmetį daugiausia leidimų laikinai gyventi buvo išduodama 30-49 metų amžiaus asmenims, leidimai nuolat gyventi – 60 metų amžiaus ir vyresniems ne ES piliečiams.

IŠDUOTI LEIDIMAI LAIKINAI IR NUOLAT GYVENTI LR AKMENĖS R. SAV. PAGAL AMŽIAUS GRUPĘ,

2010-2020 I PUSM. PUSM.(N=201)

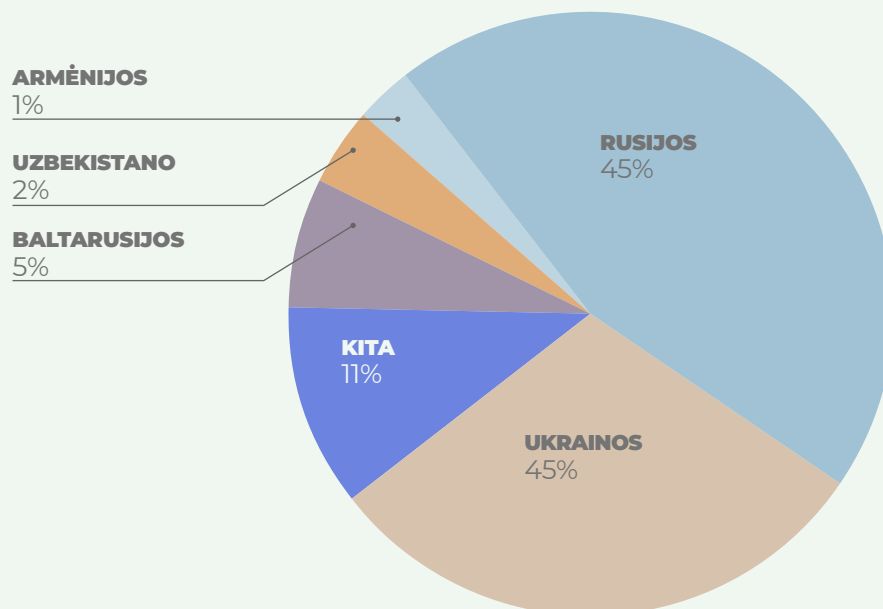

ŠALTINIS: REGISTRŲ CENTRAS⁸

2010-2018 metais daugiausia leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje buvo išduota arba pratęsta Rusijos (45 %), Ukrainos (30 %), Baltarusijos (7 %), Uzbekistano (4 %) ir Armėnijos (3 %) piliečiams.

IŠDUOTI IR KEISTI LEIDIMAI LAIKINAI GYVENTI LR AKMENĖS R. SAV. PAGAL PILIETYBĘ,

2010-2018 M. (N=533)

ŠALTINIS: MIGRACIJOS DEPARTAMENTAS⁹

⁸ Komunikacija su Registų centru, 2020 m. liepos 14 d.

⁹ Komunikacija su Migracijos departamentu, 2020 m. liepos 28 d.

2.

**Ne ES šalių piliečių integracijos
patirtys ir poreikiai**

Šioje ataskaitos dalyje apžvelgiamos tyrime (visose 6 savivaldybėse) dalyvavusių ne ES piliečių gyvenimo savivaldybėje patirtys ir poreikiai skirtingose integracijos srityse, išskiriant probleminius aspektus ir galimybes. Užsieniečių pasidalyta patirtis yra papildyta tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgomis.

2.1 Tyrimo dalyvių (ne ES piliečių) sociodemografinės charakteristikos

Tyrime dalyvavo 52 ne Europos Sąjungos (ES) piliečiai iš 21 šalies, daugiausia iš Ukrainos (23 proc. informantų), Rusijos ir Sirijos (po 12 proc. informantų) bei Baltarusijos (10 proc. informantų)¹⁰. 38 proc. tyrimo dalyvių sudarė vyrai, 62 proc. – moterys.

Informantai pagal gyvenimo šalyje trukmę pasiskirstė labai panašiai: 29 proc. tyrimo dalyvių per interviu šalyje gyveno 1-2 metus, 33 proc. – 3-4 metus, tokia pati dalis tyrimo dalyvių įvardijo, kad šalyje gyvena ilgiau nei 5 metus. 58 proc. tyrimo dalyvių buvo išduotas leidimas laikinai gyventi šalyje, 31 proc. – leidimas nuolat gyventi. 2 informantai buvo Lietuvos Respublikos piliečiai (1 pilietybę įgijo LR pilietybės atkūrimo, kitas – natūralizacijos tvarka).

Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo, kad jiems leidimas gyventi šalyje išduotas studijų (11 informantų, daugiausia Klaipėdos mieste ir Vilniaus mieste), šeimos susijungimo (11 informantų, daugiausia Klaipėdos mieste) ir ketinimo dirbti Lietuvoje pagrindais (6 informantai, 3 iš jų Kauno mieste). 15 informantų įvardijo, kad turi prieglobsčio gavėjo statusą (papildomą apsaugą – 2, pabėgėlio statusą – 13 informantų) (daugelis jų gyvena Jonavos rajone).

Daugelis kalbintų informantų tyrimo laikotarpiu buvo 18-30 metų amžiaus (39 proc. informantų) ir 30-40 metų amžiaus (30 proc. informantų). 40-50 metų amžiaus tyrimo dalyviai sudarė 17 proc., vyresni nei 50 metų amžiaus – 13 proc. tyrimo dalyvių. 58 proc. informantų įvardijo, kad yra aktyvūs darbo rinkoje, 14 proc. studijavo. Didžioji dalis informantų (67 proc.) yra vedę (ištekėjusios) arba gyvena su partneriu (-e) (plačiau žr. Priedai, 1 lentelė).

¹⁰ Tai atspindi migracijos kontekstą Lietuvoje – daugelio į šalį atvykstančių migrantų kilmės šalys yra Baltarusija, Ukraina ir Rusija (2020 m. duomenimis, migrantai iš šių šalių sudarė 45 proc. visų užsieniečių, imigravusių į Lietuvą 2019 m.). O pastaruosius ketverius metus prieglobsčio gavėjo statusas Lietuvos Respublikoje dažniausiai buvo išduodamas Sirijos piliečiams (2016-2020 m. Sirijos piliečiai sudarė 68 proc. visų prieglobsčio gavėjų šalyje). (Šaltiniai: Migracijos metraštis, 2019, <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/migracijos-metrasciai>; Prieglobstis Lietuvoje 2016-2019 m., <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/prieglobscio-skyriaus-statistika/ataskaitos>).

DĖL GALIMYBIŲ
STUDIJUOTI
LIETUVOJE

DĖL KARO/NERAMUMŲ
KILMĖS ŠALYJE

DĖL ŠEIMOS
SUSIJUNGIMO

DĖL PIGAUS
PRAGYVENIMO LIETUVOJE

DĖL DARBINIŲ
APLINKYBIŲ

ATVYKIMO Į LIETUVĄ
PRIEŽASTYS

2.2 Atvykimo aplinkybės ir priežastys

Tyrimo dalyvavę ne ES piliečiai dažniausiai įvardijo, kad į Lietuvą atvyko dėl galimybių studijuoti, aplinkybių, susijusių su darbu ir šeimos susijungimu, karo / neramumų kilmės šalyje ir pigaus pragyvenimo Lietuvoje.

Dauguma informantų įvardijo, kad prieš atvykdami į Lietuvą neturėjo jokių lūkesčių, kai kuriuos jų lydėjo nerimas, baimė ir abejonės, kad nusprendė gyventi Lietuvoje. Tai dažniausiai susiję su aplinkybe, kad tyrimo dalyviai prieš atvykdami į Lietuvą apie šalį turėjo mažai (neretai ir jokios) informacijos, o turimos žinios dažniausiai buvo susijusios su negatyviomis nuogirdomis ir neigiamomis ankstesnėmis asmeninėmis patirtimis:

„Buvo baisu, girdėjom daug visokių negerų dalykų, bet pasirodė, kad viskas čia gerai.“ (J-5M)

„Net nežinau, kažko įspūdingo nelaukėm. Kodėl <...> išvažiuom, tai turėjom vaiką, norėjom, kad ji gautų europietišką išsilavinimą, kad lengva būtų jai mokytis toliau ir gyventi lengviau <...>.“ (Akm-4M)

Turėjusieji lūkesčių juos dažniausiai siejo su geresnėmis gyvenimo perspektyvomis, ypač su didesnėmis galimybėmis darbo rinkoje ir geresnėmis finansinėmis galimybėmis, taip pat su kokybiškesniu vaikų išsilavinimu. Iš karo nuniokotų šalių atvykę tyrimo dalyviai dažniausiai kaip vieną didžiausių lūkesčių minėjo jų ir šeimų narių saugumą:

„Aš tiesiog psichologiškai neatlaikiau, mes jau gyvenom Ukrainoje ne karo zonoje, bet mes nuomojam būstą vienoje vietoje, o vaiką man reikėjo vežti į mokyklą už 30 km. Ir dar toks niuansas, kad jeigu tu prieini prie mašinos, tai reikia pirma apžiūrėti mašiną, pažiūrėti, ar nieko ten nėra prikabinta prie tos mašinos ir tada gali važiuoti. Mūsų šeimoje buvo taip, kad mes atvažiuom dėl saugumo, vyras nusprendė, kad žmona ir dukra būtų saugios <...>.“ (Akm-2M)

2.3 Savivaldybės pasirinkimo priežastys

Apžvelgiant priežastis, kodėl tyrimo dalyviai pasirinko gyventi vienoje ar kitoje šalies savivaldybėje, būtų galima išskirti keletą populiariausių informantų pateiktų atsakymų. Visų pirma, didieji miestai (Vilnius, Kaunas ir Klaipėda) dažniausiai buvo pasirenkami dėl didesnių galimybių įsidarbinti, studijų (paprastai anglų kalba) ir tuose miestuose jau gyvenančių šeimos narių (sutuoktinių / partnerių). Pasirinkimą gyventi Šiaulių mieste ir **Akmenės rajone** lėmė mažesnės būsto įsigijimo ir nuomos kainos, patogi infrastruktūra auginti vaikus.

„Tą periodą, kada mes žiūrėjom, čia buvo labai malonus butas už nedidelę kainą, toks buvo variantas. Taip yra gražus miestelis, susitvarkyta, kaip auginti vaiką, tai čia yra labai gerai.“ (Akm-1M)

„Iš pradžių mes atvažiavome į Rusiją, ten gyvena mano močiutė, senelio jau nebėra. Gyvenom ten 8 mėnesius, kol apsisprendėm, ką mes norim daryti ir ieškojom, kur būtų galima nupirkti kažkokį turtą, kur galėtumėm gyventi. Žiūrėjom tik į kainas, į miestą visai nežiūrėjom. Nusipirkom butą, jis čia kainavo ašaras, už 3000 nusipirkome renovuotame name butą. Tai todėl Akmenė. Tuo laiku visi kas atvažiavo, visi atvažiavo tik dėl to, kad kainos labai mažos buvo.“ (Akm-4M)

Gyvenimą Akmenės rajone taip pat lėmė aplinkybės, kad prieš atvykdami informantai jau turėjo pažįstamų šiame rajone.

„Mes pasirinkom dėl to, kad atvažiavo mano verslo partneris čia, aš nežinau kaip jis rado, galbūt per internetą rado, ir jis pasakė, kad čia turbūt saugiau nei visoje Ukrainoje ir tada mes atvykom čia.“ (Akm-2M)

LEIDIMO
GYVENTI ŠALYJE
IŠDAVIMAS

KALBOS
BARJERAS

PSICHOLOGINIAI
IŠGYVENIMAI

VISUOMENĖS
NUOSTATOS/KULTŪRINIAI
IR RELIGINIAI SKIRTUMAI

DĖL DARBINIŲ
APLINKYBIŲ

**PIRMIEJI IŠŠŪKIAI
IR SUNKUMAI**

DARBO
PAIEŠKA

INFORMACIJOS
TRŪKUMAS

PRIKLAUSOMYBĖ NUO
PARTNERIO/SUTUOKTINIO

2.4 Pirmieji iššūkiai ir sunkumai bei pagalbos ir informacijos šaltiniai atvykus gyventi į Lietuvą

Pirmieji iššūkiai ir sunkumai

Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo, kad pirmieji sunkumai ir iššūkiai, atvykus gyventi į Lietuvą, buvo susiję su:

1. sunkumais gauti leidimą gyventi šalyje;
2. kalbos barjeru;
3. psichologiniais išgyvenimais;
4. priimančiosios visuomenės nuostatomis;
5. iššūkiams, susijusiems su darbo paieška ir įsidarbinimu;
6. priklausomybe nuo partnerio /sutuoktinio;
7. informacijos trūkumu.

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie pirmuosius sunkumus ir iššūkius, su kuriais susidūrė gyvenimo šalyje pradžioje, dažniausiai minėjo **sunkumus tvarkant formalumus dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo**. Dažniausiai jie buvo susiję su komplikuota ir ilgai trunkančia leidimų gyventi išdavimo procedūra ir reikiamos informacijos trūkumu, kurį informantai buvo linkę sieti su Migracijos skyriuose dirbančių specialistų nekompetencija aptarnauti užsieniečius.

„Žmonės šiuose biuruose nelinkę suteikti daug informacijos. Jei jų klausi ko nors konkrečiau, jie tau tam tiesiog pateiks tiesmuką atsakymą. Tačiau labiau nei šitaip jie tau nepagelbės. Kur gali rasti alternatyvų? Kokias procedūras gali atlikti? Kokios mano opcijos? Tokių dalykų jie tau nepasakys.“ (Kl-9V)

Sunkumai gaunant leidimus gyventi taip pat buvo susiję ir su kai kuriomis leidimų gyventi išdavimo ir pratęsimo sąlygomis. Informantai dažniausiai įvardijo, kad ypač daug iššūkių jiems kėlė reikalavimas nurodyti, jog turima pakankamai ir reguliarių pajamų pragyventi Lietuvos Respublikoje.¹¹ Su šia sąlyga susijusi ir kita problema – sunkumai atsidaryti banko sąskaitą Lietuvoje, kol neišduotas leidimas laikinai gyventi.

„Iš pradžių laikiną leidimą išduodavo metams, reikėjo, kad sąskaitoje būtų du minimumai pragyvenimui. Turėjom sunkumų, nes negalėjome tos sumos parodyti, vyrui dalį algos mokėjo grynaisiais pinigais ir nebuvo kaip įrodyti.“ (Kl-4M)

„Taip pat tam, kad atsidarytum banko sąskaitą, negali jos atsidaryti be leidimo laikinai gyventi. Arba, jei nori ją atsidaryti, turi sumokėti tarsi mokesį, priklauso nuo situacijos, turėti banko sąskaitą gali kainuoti tarp 80-200 eurų. Ir tai yra žmonės, kurie čia persikelia, kai kurie - iš kitos pasaulio pusės, jie vis dar laukia atvykstant pirmųjų savo algalapių ir privalo mokėti tam, kad turėtų banko sąskaitą. Net jei jie turi darbo sutartį, net jei jie turi būstą, visus tuos kitus dalykus. <...> Jautiesi šiek tiek taip, tarsi tave apiplėšinėtų. Nes neturi pasirinkimo. Moki arba sąskaitos neturi.“ (Kn-3M)

Kita informantų dažniausiai minima problema, su kuria susidūrė atvykę gyventi į Lietuvą, buvo susijusi su **lietuvių kalbos įgūdžių stoka**. Kaip plačiau aptariama šios ataskaitos 2.5.1 dalyje, valstybinės kalbos žinios yra svarbus sėkmingos integracijos kriterijus, o šių žinių stoka lemia tokius iššūkius kaip ribotą priėjimą prie reikiamų paslaugų, menkesnes įsidarbinimo galimybes ir (arba) sunkumus susirasti būstą.

Moterims migrantėms lietuvių kalbos žinių stoka gyvenimo šalyje pradžioje dažnai lemia ir **visapusę priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio bei socialinę izoliaciją** (taip pat žr. sk. 2.5.10).

„<...> man kalbos labai trūko todėl, kad reikėjo man visur vaikščioti, kalbėti <...> mano vyras turėjo visur su manim eiti. Aš negalėjau ten susišnekėti su daktarais, su visokiom instancijomis, tai čia man buvo labai sunku <...>.“ (Akm-1M)

„Buvo baisu, nes, visų pirma, nemokėjom lietuvių kalbos, negalėjom nieko nei perskaityti, nei suprasti <...>.“ (J-4M)

Dar vienas iššūkis, paminėtas tyrimo dalyvių ir glaudžiai susijęs su lietuvių kalbos barjeru, tai sunkumai **ieškant darbo ir įsidarbinant** (plačiau žr. 2.5.2 dalyje). Be lietuvių kalbos barjero, įsidarbinimą apsunkino ir pasikeitusi kultūrinė aplinka bei neigiamos visuomenės nuostatos.

¹¹ Pagal šiuo metu Lietuvoje galiojančią tvarką užsieniečiai, norintys gauti / pakeisti leidimą laikinai gyventi, turi nurodyti, kad turi pakankamai ir (arba) gauna reguliarių pajamų pragyventi Lietuvos Respublikoje. Pragyvenimo lėšų dydis yra 1 minimali mėnesinė alga (MMA) per mėnesį, o užsieniečiui, ketinančiam studijuoti, mokytis, stažuotis, kelti kvalifikaciją, ir užsieniečiui, nesulaukusiam 18 metų amžiaus, – 0,5 MMA. Lėšų turi pakakti visam prašomo leidimo laikinai gyventi galiojimo laikotarpiui. (Daugiau informacijos www.migracija.lt/horiu-gauti-pakeisti-leidima-laikintai-gyventi) 2021 m. sausio mėn. duomenimis, MMA sudarė 642 Eur. Vadinasi, užsienietis, kuriam, pavyzdžiui, leidimas laikinai gyventi išduodamas vieniems metams, turi nurodyti, kad banko sąskaitoje turi 7 704 Eur, užsienietis, atvykstantis studijuoti, – 3 852 Eur.

Dalis informantų įvardijo, kad atvykę gyventi į Lietuvą susidūrė su **psichologinėmis problemomis**. Dažniausiai jos susijusios su priešastimis, dėl kurių užsieniečiai buvo priversti palikti kilmės šalį (karinė padėtis, patirtas persekiojimas ir pan.), ir aplinkybėmis, kurias lemia pats migracijos procesas (pasikeitusios gyvenimo sąlygos, nauja ir nežinoma kalba, atsiskyrimas nuo artimųjų, patiriama vienatvė ir socialinė izoliacija ir pan.). Pastebima, kad su pastarosiomis dažniau susiduria moterys migrantės, atvykusios į šalį dėl šeimos susijungimo.

„Atvažiuoju tuščiom kišenėm ir šoke <...>.“ (Akm-4M)

„<...> tiesiog sunku viską mesti ir išsikraustyti į kitą šalį. Gaila ankstesnio gyvenimo.“ (J-4M)

Kai kurios informantų išvardintos problemos, su kuriomis šie susidūrė gyvenimo šalyje pradžioje, yra tiesiogiai susijusios su **visuomenės nuostatomis**. Informantai dažniausiai minėjo, kad būtent neigiamas nusistatymas prieš užsieniečius apsunkino darbo ir būsto paiešką, lėmė socialinę izoliaciją, riboją reikiamų paslaugų prieinamumą.

Be jau minėtų iššūkių, tyrime dalyvavę ne ES šalių piliečiai įvardijo, kad atvykus gyventi į Lietuvą (savivaldybę, kurioje gyvena) bene labiausiai jiems trūko aiškios, susistemintos ir suprantama kalba pateikiamos **informacijos apie įvairias paslaugas** ir jų prieinamumą (nuo įvairių įstaigų kontaktų iki labai praktinių klausimų, tokių kaip viešojo transporto veikimo tvarka).

„Mes kada atvažiuoju, prisimini, aš atvykau į savivaldybę ir pirmam aukšte sėdėjo, ten yra toks kabinetas, moteris, ji nekalbėjo nei lietuvių, nei anglų, nei rusų. Ir buvo labai baisu, žinokite, reikėjo informacijos.“ (Akm-1M)

„Net žinios apie smulkius dalykus, tokius kaip, ar tai parduotuvė arėjimas apsipirkti, supratimas apie medicinos paslaugas, nes tuo metu rasti angliškai šnekantį [medicinos darbuotoją – aut. past.] buvo tarsi laimėti loterijoje.“ (Kn-7V)

Pirmieji informacijos ir pagalbos šaltiniai

Tyrimas patvirtina socialinių ryšių svarbą gyvenimo šalyje pradžioje. Dažniausiai informantai įvardijo, kad pirmieji, kurie suteikė reikiamą informaciją, atvykus gyventi į Lietuvą, buvo: a) artimieji / šeimos nariai (šeimos susijungimo atvejais dažniausiai sutuoktiniai / partneriai, kurie yra LR piliečiai); b) draugai ir (arba) pažįstami; c) darbdavys ir (arba) bendradarbiai.

„Kai atvažiuom, tai turėjom pas ką, buvo mano močiutė, tai ji padėjo sutvarkyti visus dokumentus, ėjom ir į migraciją, į seniūnijos socialinį skyrių <...>.“ (Akm-4M)

Didžioji dalis informantų akcentavo, jog pirmiausia informacijos ieškojo savarankiškai ir tik vėliau tie, kurie turėjo tokią galimybę, kreipėsi į kitus informacijos šaltinius, pavyzdžiui, pažįstamus ir (arba) panašios patirties turinčius Lietuvoje gyvenančius užsieniečius.

„Ką reikėjo, tą mes ieškojom [patys – aut. past.], o taip, kad man ateitų, kažką ten pasakytų kaip daryti, niekas nebuvo.“ (Akm-1M)

Tyrimė dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Kaip pastebi tyrimė dalyvavę ekspertai, tai, kokia yra migrantų gyvenimo naujame mieste pradžia, turi įtakos ir tolesniems integracijos etapams. Tad svarbu, kad jau pačioje pradžioje užsieniečiai būtų **tinkamai informuojami apie savivaldybėje teikiamas paslaugas** (bendrai miesto gyventojams ir kryptingai su užsieniečių integracija susijusias paslaugas) ir būtų užtikrinamas šių paslaugų prieinamumas. Taip pat aktualu užtikrinti galimybes **ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius tik atvykus gyventi į savivaldybę** ir įvairiomis priemonėmis **skatinti užsieniečių įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą**.

„Aš manau, kad jei žmogus neturi integracinių galimybių pradžioje atvažiavęs į Lietuvą, vėliau tą integraciją įgyvendinti dar sudėtingiau, nes žmogus atvažiavęs jau randa savo veikimo ir išgyvenimo būdus, jis jau randa tas organizacijas, tas veiklas, randa darbą ir jis jau atsiranda tam tikram savo socialiniam burbulė ir jei nėra įsitraukimo ar santykio su vietine bendruomene, su miestu, su šalimi, tai tas santykis neatsiras jau pragyvenus keturis-penkis metus, jis turi atsirasti kada žmogus pradeda gyventi toje visuomenėje.“ (Kn-EKSP-5)

„Atvykau, mokausi kalbos, išlaikau kažkokį tą egzaminą, tą lygi kažkokį pradinį, pagrindinį ir man jau lengviau, ir aš jau daugiau suprantu, ir daugiau galiu integruotis į tą miestą, į tą šalį. O ne tai, kad aš atvykstu, patenku į tą erdvę, kur dirba vien mano tautiečiai, kurie kalba tik mano kalba, iš mūsų vienas žmogus žino ir gali kalbėti lietuviškai ir jis yra mūsų tas laidas tarp pasaulio, o aš pats negaliu. Aš gal ir norėčiau mokintis, bet aš neturiu galimybės, nes aš dirbu kiekvieną dieną nuo 8 iki 8 tam, kad uždirbti pinigus ir nusiųsti savo šeimai.“ (Kl-EKSP-3)

Akmenės rajone kalbintas ekspertas pastebi, kad atvykėliams iš karo niokojamų šalių iš pradžių svarbu gauti psichologinę pagalbą:

„Jūs pati įsivaizduokit, žmogus atsiduria svetimam krašte, kitą sykį galbūt ne visai dėl savo valios ten yra, pavadinkim juos karo pabėgėliais, jiems tikrai didžiulis stresas ir jie jau taip psichologiškai [nukentėję – aut. past.] Aišku, psichologinė parama turėtų būti, bet viskas per vieną centrą turėtų vykti.“ (Akm-EKSP-3)

2.5 Gyvenimo savivaldybėje patirtys

2.5.1 Lietuvių kalbos gebėjimai ir jų svarba integracijai

Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad lietuvių kalbos žinios yra vienas svarbiausių aspektų sėkmingai užsieniečių integracijai, neatsižvelgiant į jų atvykimo į šalį aplinkybes ir priežastis. Tai pripažino ir dauguma tyrime dalyvavusių ne ES piliečių:

„Mūsų, užsieniečių, problema yra tik viena – kalba. Išsprendus problemą su kalba, su bendravimu, visas kitas problemas išsispręsim mes patys.“ (Akm-4M)

„Manau, kad pagrindinė priežastis, kodėl kažkas, kuris nėra iš ES, nenorėtų čia likti, yra dėl kalbos barjero. Žinoma, mums skiria mokymąsi, bet jūs žinote, kad suaugusiajam kalbos išmokimas užtrunka. Suaugusiam žmogui išmokyti kalbą nėra taip lengva, kaip vaikui.“ (Vln-4M)

Tie tyrimo dalyviai, kurie įvardijo, kad lietuvių kalbos žinios jiems nėra tokios svarbios, paprastai buvo rusakalbiai; jie, kaip atskleidžia tyrimas, dėl šios priežasties daugeliu atveju atsiduria šiek tiek labiau privilegijuotoje padėtyje. Vis tik reikėtų pastebėti, kad jaunimas šia kalba geba susikalbėti vis rečiau, tad lietuvių kalbos poreikis rusų kalba bendraujantiems užsieniečiams yra ne mažiau svarbus:

„Akmenėj, čia visi kalba rusiškai, net per daug rusų kalbos. Ir savivaldybėj, ir migracijoj, ir visuose parduotuvėse lengvai pereina į rusų jei tik reikia. Mes mandagiai paprašydavom, kai mums per sunku, tai bendrauja visi gražiai, padeda, svetingai priima <...>.“ (Akm-4M)

„Kai aš kur nors nueinu iš karto pasakau, kad nekalbu lietuviškai, visi ramiai reaguoja ir kalba rusiškai. <...> Nebuvo sunkumų, net jei ir darbuotojas nekalbėjo rusiškai, jis visada galėjo pakviesti kažką kas kalba rusiškai.“ (J-5M)

Rusakalbiams palankesnes integracijos sąlygas taip pat pastebi ir tyrime kalbinti ekspertai:

„<...> jeigu konkrečiai apie mūsų rajoną kalbant, tai absoliuti dauguma rusakalbiai. Tai pas mus rusiškai tikrai daug kas kalba. Atėjęs į kažkokią įstaigą, jeigu bent šiek tiek vyresnis tas yra pareigūnas, tai jis tikrai rusiškai kažkiek kalba. Nebent su jaunesniu susiduria, tada jau problema būna, bet gal didelių nebūna.“ (Akm-EKSP-3)

„Rusiakalbiams yra gerokai lengviau, nes vyresni asmenys Lietuvoje paprastai nesunkiai kalba; su anglų kalba yra kiek sunkiau gauti paslaugas.“ (Vln-EKSP-7)

Lietuvių kalbos žinių stokos taip pat dažniau buvo linkę neįvardyti žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos gebėjimų nereikalaujančius darbus dirbantys užsieniečiai. Tačiau, kaip aptariama plačiau kitame skyriuje (žr. sk. 2.5.2), būtent lietuvių kalbos gebėjimų stoka dažniausiai ir yra priežastis to, kad užsieniečiai priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus:

„<...> Nes žinote kaip, pavyzdžiui jeigu tu dirbi padavėja arba barmenu, tai taip, tau reikia žinoti daug kalbos ir taip toliau, bet kai tu dirbi virtuvėj virėja, tai tau nėra to tokio intensyvaus bendravimo, užtat užtekdavo man žinoti produktų pavadinimus.“ (J-1M)

„Tai yra fabrikų pas mus daug, <...> dabar kai ukrainiečiams nuėmė, kad vizos nereikia, pradėjo daug važiuoti. <...> į fabriką atvažiuoja 20, 30 žmonių, atvažiuoja laisvai jie. Tuomet žmonėms dar blogiau, yra tokie žmonės, kurie kalba grynai tik ukrainietišškai ar rusiškai net nekalba. Kažkaip susikalba, viskas normaliai. Dėl darbo nematau problemų čia.“ (Šiaul-6V)

Per tyrimą išryškėjo keletas **probleminių aspektų, kuriems įtakos turėjo ribotos lietuvių kalbos žinios:**

1. **sunkesnis priėjimas prie reikiamų paslaugų** (migracijos skyriuose, sveikatos priežiūros ir vaikų ugdymo įstaigose, naudojantis banko paslaugomis, vairavimo kursų ir kt.)

„<...> jeigu apie Migraciją pakalbėsime, ten reikia pildyti anketas, ten nėra rusiškai kalba, ten arba anglų kalba, arba lietuvių kalba. Jeigu tu pirmus metus gyveni Lietuvoj, tu negali pati užpildyti anketa, reikia visada ieškoti pagalbos.“ (Akm-1M)

„Mes tikimės daugiau informacijos anglų kalba ligoninėje, VMI, Sodroje ir viešumoje, valdžioje, savivaldybėje, mums reikia daugiau informacijos anglų kalba, kad žinotume, į ką kreiptis. Jums, pusiau angliškai šnekantiems žmonėms, šia prasme gerai, bet mums reikia informacijos anglų kalba, net tinklalapyje, kad galėtume nuveikti daugiau, ir telefoninėje linijoje su valdžia jūs neturite angliškai šnekančiųjų, net Regitroje turėjau laukti 45 minutes iki tol, kol galėjau atsilipti į anglišką skambutį.“ (Šiaul-5M)

Tai, kad lietuvių kalbos žinių trūkumas apsunkina prieinamumą prie tam tikrų paslaugų akcentuoja ir tyrime dalyvavę ekspertai. Dažniausiai jie minėjo sveikatos priežiūros paslaugas, taip pat leidimų gyventi išdavimo procedūras, vairavimo kursus ir paslaugas, susijusias su į(si)darbinimu:

„Užsieniečiai paprastai domisi B kategorijos vairuotojo teisėmis, tačiau gauti jas užsienio kalbomis, ypač anglų kalba, sudėtinga.“ (J-EKSP-5)

„Pirmoji problema yra kalba. Manau, ji veikia kiekvieną instituciją, ne tik sveikatos apsaugos, bet ir migracijos pareigūnus <...>. Šioje institucijoje turėtų būti tam tikras žmogus, susigaudantis anglų kalba tam, kad perduotų informaciją angliškai. Tai būtų labai naudinga ir žmonėms būtų paprasčiau pasidalinti savo rūpesčiais.“ (Vln-EKSP-5)

2. **sunkumai bendraujant su vietos bendruomene ir plečiant socialinių ryšių ratą**

„Kaimynai geri, jie lietuviai ir kalba tik lietuviškai, šypsomės vieni kitiems, bet susikalbėti neišeina. Kai žmonės bendrauja, reikia viena kalba kalbėti, nes ką aš noriu pasakyti neišeina man lietuviškai, o jiems neišeina rusiškai. Neišeina parodyti emocijų, lietuvių kalbos mokėjimo lygis kol kas neleidžia bendrauti draugiškai.“ (Kl-4M)

Kalbinti ekspertai taip pat akcentavo, kad kalbos barjeras gali tapti viena pagrindinių kliūčių užmezgant naujas pažintis ir plečiant turimą socialinių ryšių ratą:

„Dabar, sakykim, kitakalbį, kitatautį apgyvendint būste kažkur tai vienaaukščio, penkiaaukščio būstą tu jam išnuomok, jis nemoka nei a, nei b, nei z. Sakykim, arabakalbiai, kurie moka tik arabiškai ir kaip jis išėjęs į laiptinę susišnekės. Jam pirmiausia reikia skambinti kuratoriui, kuris duotų vertėją, kad galėtų pabendrauti su bet kuo.“ (J-EKSP-4)

„<...> kalbinis barjeras dažnai žmonėms būna stabdis atrasti ryšius su bendruomenės nariais, irgi dažnai sako, kad galbūt jiems atrodo, kad lietuviai gana šalti yra, ne visada priimantys irgi.“ (Vln-EKSP-2)

3. neigiamos visuomenės ir paslaugas teikiančių specialistų nuostatos lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių atžvilgiu:

„Tikrai tai yra labai nemaloni situacija, kai tave puola, apkaltina ten ir taip toliau, kai pat toks nesi. Ir labai sunku, kai nesupranti kalbos, yra tas kalbos barjeras iš tikrųjų ir kartais negali perduoti tą, ką nori pasakyti.“ (J-8V)

„Santuokos rūmuose vedėja nenorėjo net anketos išduot. Atėjau viena be vyro, „bet kaip aš jums paaiškinsiu lietuviškai, jūs vis tiek nesuprasit“, nors ji [vedėja – aut. past.] moka rusiškai.“ (Šiaul-2M)

Apie tokias lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių patirtis liudijo ir tautinių bendrijų bei NVO atstovai:

„Jei mes turime žmogų, ar Kaune, ar Vilniuje ir jam reikia poliklinikos, mes prašome kolegų, kad parekomenduotų šeimos gydytoją „fainą“. Kas yra „fainas“ – tai tolerantiškas žmogus, kuris tikrai nesinervuos, kad žmogus kažko nesupranta, jis ten priims, konsultuos ir panašiai. Ir ten tikrai nėra bėda kalba, tiesiog nuostatos tikrai yra labai stipru. <...>. Aš ir pati ne kartą keičiau gydytojus, keičiau nes jei ir žmogus negali įeiti ir gydytojas rėkia ant užsieniečio ir ant tavęs, gal tada keliaujam pas kitą. Sudėtinga. Ir jei atsiranda toks gydytojas, kurie irgi sako, ar čia reikia pasiruošimo.“ (Kn-EKSP-2)

„Mūsų miesto visuomenės nepuošia tai, kad netolerantiškai, kartais net agresyviai yra kalbama. Ir požiūris toks neigiamas į atvykusius, nekalbančius lietuviškai. Juk negalima reikalauti, kad tik atvykęs žmogus kalbėtų lietuviškai, ir pagalba kartais neteikiama.“ (Kl-EKSP-7)

4. ribotos įsidarbinimo galimybės ir mažesnės aukštesnės kvalifikacijos bei geriau mokamo darbo perspektyvos ateityje (plačiau žr. sk. 2.5.2)

„Jeigu dėl darbo, reikia čia [kalbos – aut. past.] kursų. Kaip aš žinau, man dėl darbo tai būtina reikia ir reikia ne pirmą kategoriją, o jeigu pirmą kategoriją tai čia turbūt parduotuvėj kažkur, tokį paprastą labai darbą. O jeigu nori dirbti kažkur mokykloj – antra kategorija, ten yra sunkesnė.“ (Akm-1M)

„Man reikia kalbos. Ypač dabar, mano darbe. Aš nesu profesionalas, bet savo darbą atlieku gerai, todėl man reikia kalbos tam, kad paaiškintčiau apie darbą, apie tai, ką darau, ko man trūksta, kokių mašinų, reikia daug kalbėti. Su meistrų, su savo draugais, kurie su tavimi dirba, turi jiems nupasakoti, kokia problema, ką aš darau, ką tu turi daryti. Tad kalba yra pati svarbiausia.“ (J-7V)

Kalbinti ekspertai taip pat akcentavo lietuvių kalbos svarbą norint geriau įsidarbinti ir pastebėjo, kad kalbos įgūdžių stoka dažniausiai yra susijusi su aplinkybe, kodėl užsieniečiai yra linkę rinktis žemesnės kvalifikacijos darbus:

„Didesnį dėmesį reikėtų skirti kalbos kursams, nes darbdaviai nenori įdarbinti migrantų, nekalbančių lietuvių kalba.“ (J-EKSP-5)

„<...> jeigu kalbos nežinojimas yra pagrindinė priežastis, kliūtis, tai jie niekada negaus sau darbo pagal savo kvalifikaciją. Nes atvažiuoja įvairių žmonių ir kai kas turi labai aukštą kvalifikaciją, kaip jie gali čia dirbti, jeigu nežino lietuvių kalbos.“ (Šiaul-EKSP-2)

5. sunkumai susirasti gyvenamąją vietą

„<...> jeigu tu be kalbos, tai tu jau visiškai esi izoliacijoje. Ir dėl butų, tarkim, tu skambini be tarpininkų, tu pasisveikini, gerai, jeigu žmogus kontaktuoja rusų kalba, tai gerai. Jeigu ne, tai tada belieka atsiprašyti.“ (Šiaul-7M)

Nors kai kurie tyrimo dalyviai teigė, kad Lietuvoje galima laisvai susikalbėti rusų ar anglų kalbomis, pastebima, kad lietuvių kalbos mokėjimas yra svarbus savarankiško gyvenimo šalyje elementas; jį akcentuoja ir tyrimo dalyviai. Mokymasis valstybinės kalbos yra **siekis būti nepriklausomam nuo artimųjų ir išorinių pagalbos šaltinių**, taip pat **geriau pažinti žmones ir kultūrą šalies, kurioje gyvenama**.

„Ta prasme, jeigu aš mokėčiau kalbą ir žinočiau įstatymus, man nereiktų jokio kito žmogaus pagalbos.“ (J-8V)

„<...> kalbą išmanantis žmogus jaučiasi daug komfortabiliu, tiesiog asmenine prasme, nepriklausomai nuo visų naudingų dalykų. Gali gauti visus tuos tau reikalingus naudingus dalykus, bet vis tiek jautiesi svetimas, jei nesupranti, apie ką žmonės kalba. Negali suprasti kultūros, negali suprasti juokų, negali suprasti, ką žmonės vertina.“ (Vln-7V)

SAVARANKIŠKAI

NVO
ORGANIZUOJAMI
KURSAI

UNIVERSITETAS

VALSTYBINIŲ
INSTITUCIJŲ
ORGANIZUOJAMI KALBOS
KURSAIPRIVATŪS (MOKAMI)
KALBOS KURSAILIETUVIŲ KALBOS
MOKYMĀSIS

Lietuvių kalbos mokymas(is)

Tyrimo dalyvių dauguma teigė, kad lietuvių kalbos mokosi / mokėsi savarankiškai, padėjo lietuvių kalba kalbantys artimieji, draugai, pažįstami ar bendradarbiai. Tačiau tik nedidelė dalis savarankiškai besimokusiųjų ar besimokančiųjų nebuvo išbandžiusi NVO, universitetuose ar privačiose įmonėse organizuojamų kalbos kursų.

Universitetų organizuojamus kursus Kauno ir Klaipėdos miestuose dažniausiai rinkosi į juos studijuoti arba dirbti atvykę užsieniečiai. Privačius (mokamus) lietuvių kalbos kursus dažniausiai minėjo Vilniaus mieste gyvenantys ne ES šalių piliečiai. Vieni informantai buvo labiau linkę mokytis kalbos nuotoliniu būdu individualiai, kiti rinkosi Vilniaus universitete siūlomus lietuvių kalbos kursus. Kaip viena iš privačius kursus organizuojančių institucijų taip pat buvo paminėtas ir Rusų kultūros centras. Šiaulių mieste kalbinti tyrimo dalyviai nurodė, kad lietuvių kalbos mokėsi nemokamuose kursuose, kuriuos organizavo rusų bendruomenė (Rusų kultūros centras)¹² ir Suaugusiųjų mokykla. O ne rusakalbiams nemokamų kursų Šiaulių mieste nesiūloma, tad tenka kalbos mokytis savarankiškai arba kreiptis į privačias įmones.

NVO organizuojami nemokami lietuvių kalbos kursai dažniausiai buvo minimi ne ES piliečių, gyvenančių Jonavos rajone, Klaipėdos mieste ir **Akmenės rajone**. Svarbu paminėti, kad Akmenės rajone informantų minėti lietuvių kalbos mokymai buvo trumpalaikiai, organizuojami NVO pagal projektą. Per tyrimą lietuvių kalbos mokytis Akmenės rajone nebuvo galimybių.

¹² Šiuo metu dėl finansavimo trūkumo neįgyvendinami.

„2016 metais merija visiems užsieniečiams skyrė nuo pagrindų lietuvių kalbos kursus, kad mes galėtumėm bent abėcėlę išmokyti, kažkokius žodžių junginius. Ir visa tai irgi buvo nemokamai.“ (Akm-2M)

„<...> prieš keturis metus buvo kursai Suaugusiųjų mokymo centre. Raudonasis kryžius organizavo, nes čia buvo vienas žurnalistas pabėgėlis atvažiavęs iš Rusijos ir Raudonas kryžius įsipareigojo organizuoti tuos kursus, kad jis išmokyti lietuvių kalbą. Ir mes kaip priedas, pasiprašėm direktorės, kad mus priimtų, nes daugiau niekur to nėra ir mus priėmė.“ (Akm-4M)

Dėl galimybių mokytis lietuvių kalbos trūkumo, informantai kalbos turi mokytis savarankiškai.

„Per televiziją. Nelankiau nei kokių kursų. Aš bandau čia lankyti, bet kažkaip mums atsako, kad nėra tokios galimybės lankyti.“ (Akm-1M)

Kalbant apie **lietuvių kalbos mokymosi galimybes ir erdves**, reikėtų paminėti ir pačių tyrimo dalyvių iniciatyvas, skirtas lietuvių kalbą norintiems išmokyti užsieniečiams. Kauno mieste tokios iniciatyvos ėmėsi du pašnekovai. Viena tyrimo dalyvė inicijavo tarptautinės kalbos mokymosi platformos „Speak“ pritaikymą, kitas informantas buvo kalbos mokymosi vakarų iniciatorius Raudonojo Kryžiaus migrantų centre. Vilniuje gyvenantis tyrimo dalyvis, remdamasis savo patirtimi mokantis kalbos ir ieškodamas geriausių būdų ją išmokyti, sukūrė lietuvių kalbos mokymosi priemonę „Flyent“.

Atlikus tyrimo duomenų analizę, galima teigti, kad tai, kaip ne ES šalių piliečiai pasirenka mokytis lietuvių kalbos, priklauso ir nuo to, kodėl atvyko į šalį. Pirmiausia prieglobsčio gavėjai kursus išklauso Pabėgėlių priėmimo centre, vėliau juos tęsia integracijos paslaugas teikiančiose NVO. NVO organizuojami nemokami lietuvių kalbos kursai yra populiarūs ir tarp moterų migrančių, į šalį atvykusių dėl šeimos susijungimo aplinkybių. Šios neretai renkasi ir privačius kursus, kad galėtų lengviau suderinti vaikų priežiūrą ir kalbos mokymąsi. Lietuvoje studijuojantys užsieniečiai dažniausiai lietuvių kalbos mokosi universitetuose. Darbo ir (arba) verslo pagrindais atvykę ne ES piliečiai dažniau renkasi privačius kursus, kuriuos siūlo įvairios įmonės (individualius arba grupėje), taip pat universitetai.

Aplinkybės, kurios labiausiai sunkina lietuvių kalbos mokymąsi, dažniausiai susijusios su **kalbos kursų, darbo ir šeimos gyvenimo / rūpinimosi vaikais derinimu**:

„<...> viskas remiasi į tą laiką, nes laiko dabar yra mažokai tam [lietuvių kalbos mokymuisi – aut past.]. Aš dabar labiau mokinuosi iš savo klientų, nes aš tai klausausi kaip jie kalba, klausinėju kažką <...>.“ (J-2M)

„<...> aš blogai mokausi, nes man su sūnumi sunku. <...> Aš negaliu ir namų užduočių kaip reikiant padaryti. <...> Patys kursai labai patinka. Jeigu pradės vaikas lankyti darželį, turėsiu laiko, kad užsiimti rimtai.“ (Kl-5M)

Taip pat pastebima, kad paprastai dėl finansinių priežasčių renkama dirbti, o ne ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius. Tačiau tokie sprendimai gali turėti neigiamų integracijos pasekmių ateityje – riboti galimybes siekti aukštesnės kvalifikacijos ir geriau mokamo darbo, užmegzti ryšius su vietos bendruomene ir pan.

„<...> tau reikėtų dar dirbti ir ieškotis, ir galvoti apie uždarbį. O po tų pusės metų kursų, jeigu tu nori toliau mokintis, tai tau jau reikia mokėti, ta prasme jau už savo pinigus. Tai tada tau reikia spręsti, arba išleisti tuos pinigus kursams, arba vis dėlto užsidirbti pinigų.“ (J-1M)

Tai, kad užsieniečiai linkę prioretizuoti darbą, o ne kalbos mokymąsi, pastebi ir kalbinti ekspertai:

„Yra nacionalinė plėtros agentūra, jie mus pasikvietė, turbūt rašė projektą, gavo lėšų. Jie kvietė mus, kad padaryti kursus nemokamus. Aš pati išverčiau brošiūrėlę į ukrainiečių ir rusų kalbą ir kiek turėjau ukrainiečių pažįstamų, turiu draugų kurios dirba Šiauliuose labai stambiuose įmonėse su tolimųjų reisų vairuotojais, tai bandžiau per jas kažkaip, bet ką dar noriu pasakyti, kad niekam tas neįdomu, niekam tas nerūpi ir neaktualu, kiekvienas savo darbuose lekia. Nieko mes taip ir nesulaukėm.“ (Šiaul-EKSP-3)

Kita informantų įvardyta aplinkybė, kuri sunkina lietuvių kalbos ugdymosi galimybes, yra **menkas lietuvių kalba kalbančių pažįstamų ratas**. Pastebima, kad užsieniečiai atsiduria tarsi užburtame rate – dėl kalbos barjero negali užmegzti naujų pažinčių, o jų neturėdami negali tobulinti (turimų) lietuvių kalbos įgūdžių.

„Ko čia trūksta tai kalbos ir bendravimo lietuviškai, aš negaliu eiti lauke prie žmonių ir prašyti, kad su manim pakalbėtų lietuviškai. Galėtų būti kursai [kalbos – aut. past.] ir kažkokie būreliai, kad galėtumėm ateiti pabendrauti, pakalbėti, perlaužti save, nes labai sunku suaugusiems žmonėms kalbėti su klaidomis.“ (Akm-4M)

„<...> aš buvau įsitikinęs, kad po tų kursų aš tikrai pradėsiu kalbėti, nes buvo labai šaunu, o po to aš supratau kame problema, kodėl aš nekalbu, darbo metu aš beveik su nieku nekalbu, nebendrauju, ne dėl to, kad nenoriu, nes tokios sąlygos, 5 metrų atstumas, labai didelis triukšmas ir nu pasisveikinu ten, einam valgyti ir viskas. Labai minimaliai.“ (Šiaul-3M)

Paslaugų poreikis

Į klausimą, **kokių paslaugų pasigendama mieste, kuriame gyvenama**, dauguma tyrimo dalyvių įvardijo lietuvių kalbos mokymosi galimybių stoką. Kaip pastebėjo keletas tyrimo dalyvių, informacija apie lietuvių kalbos kursus ir prieinamumas turi būti užtikrinamas visiems į Lietuvą gyventi atvykstantiems užsieniečiams.

„Mano nuomone, pirmas dalykas pabėgėliui – kalba, po to – butas, <...> tiesiog visiems pabėgėliams ta pati problema – kalba ir namai. O paskui, viskas, iš žmonių gausi ir darbą.“ (J-7V)

„Aš siūlyčiau kažkaip organizuoti lietuvių kalbos kursus, nes tai daug kam būtų labai didelis plusas, kad padaryti tą sprendimą parvažiuoti, kaip, pavyzdžiui, <...> nu, tikrai tu žinai, kad tu atvažiuosi ir tau bus kursai. Tau nereikės ieškoti, ten, pavyzdžiui, ne visi turi galimybę normaliai paieškoti ir ne visi gali sužinoti. Nu, žodžiu, kažkokie super tokie pagrindiniai kursai lietuvių kalbos. Aš tokį dalyką daryčiau. Nu, daug kam būtų jau lengviau, ir daug kas turėtų daugiau informacijos parvažiuoti, jeigu išart būtų kažkoks veiksmas.“ (Vln-1M)

Ypač lietuvių kalbos kursų trūksta **Akmenės rajono**, Jonavos rajono ir Šiaulių miesto savivaldybėse gyvenantiems užsieniečiams. Pasak Akmenės rajone kalbintos informantės, buvo stengtasi, kad kursai būtų inicijuoti, tačiau į šį užsieniečių poreikį nebuvo atsiliepta:

„Vilniuj yra nemokami kursai kas atvyko iš kitos šalies, galima ten užregistruoti ir turėti tokius kursus. Čia pas mus Naujojoje Akmenėje nėra tokių kursų. Labai gerai turėti tokį atvykstantiems žmonėms, kad pradėti. <...> mes ir parašus čia rinkom, kad organizuoti kažkokius mums kursus. Ten labai daug priprašo pinigų iš savivaldybės, kaip žinau.“ (Akm-1M)

„Čia yra labai didelė ir pagrindinė problema, kad niekas negali išmokti kalbos, nes nėra kur. Savivaldybė neorganizuoja, esam prašę ne vieni metai ir nieko mes negavom. <...> prieš porą metų ir kaip jau ir turėjo <...> organizuoti tuos mokamus kursus, jau kalbėjom kokią valandą bus, bet po to viskas sustojo ir užgeso ta tema. Tų kursų dalis turėjo būti apmokėta iš savivaldybės, sąlygos buvo, kad jei lankysi visas pamokas, nepraleisi, tai tuos kursus apmokės savivaldybė, jei nelankysi turėsi juos visus apmokėti pats. Mes jau buvom sutikę su visom sąlygom, tik kad jie būtų, bet jau kaip yra, taip yra.“ (Akm-4 M)

Per tyrimą išryškėjo ir papildomų paslaugų, susijusių su lietuvių kalbos mokymusi, poreikis. Tyrime dalyvavusios moterys migrantės įvardijo, kad jos matytų **paslaugos, kuri padėtų joms derinti vaikų priežiūrą ir kalbos mokymąsi**, poreikį:

„Jei mama norėtų išmokti kitą kalbą savęs tobulinimo vardan, būtų puiku turėti tokią galimybę. Gali su savimi atsisvesti savo vaikus, nesirūpinti dėl auklės samdymo. Čia tai labai brangu. Viena iš mano draugių pasakė: „Norėčiau, kad jie būtų tai pasiūlę anksčiau, kai norėjau išmokti lietuvių kalbą ir su savimi turėjau savo vaikus. Dabar jie vyresni, eina į darželį“. Šiuo metu jai to nebereikia. Nes tuo metu, sakė ji, pasamdyti auklę buvo labai brangu. Tad kalbos kursams būtų gerai, jei ten su savimi galėtum atsisvesti savo vaikus, būtų maža biblioteka, kur jie gali žaisti su kitais vaikais, kol pati klausaisi kursų.“ (Vln-2M)

Tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Per tyrimą kalbinti ekspertai **lietuvių kalbos ugdymą įvardijo kaip vieną svarbiausių paslaugų** sėkmingai užsieniečių integracijai.

„<...> kai kurie tiesiog atvykę iš karto galvoja apie tai, kad reikia kalbos, tikrai reikia tam, kad lengviau įsidarbinti, tam, kad lengviau būti visuomenėje, ir tam, kad lengviau tiesiog integruotis į tą mūsų Klaipėdos miesto visuomenę.“ (Kl-EKSP-3)

Tyrimas atskleidžia nemokamų lietuvių kalbos kursų svarbą kai kurioms, dažniau labiau pažeidžiamoje padėtyje esančioms, ne ES piliečių grupėms, pvz., prieglobsčio gavėjams, atvykusiems dėl šeimos susijungimo. Ekspertai akcentuoja **nemokamų ir prie skirtingų užsieniečių poreikių pritaikytų lietuvių kalbos kursų svarbą ir trūkumą**:

„O suaugusiems, jau minėjau, kalbos kursai aišku yra svarbu, jeigu jie jau susiranda darbo vietą, jie tikrai tada gali bent jau dalį tų kursų padengti, kad nebūtų visiškai labdara, bet pradžioje kol neturi darbo, aišku.“ (Akm-EKSP-3)

„<...> situacija tokia, kursai tik vakare, jei žmogus dirbantis ir popietinė pamaina, jis negali lankyti. Turėtų būti ir ryte ir vakare, kad žmonės galėtų keistis.“ (Šiaul-EKSP-3)

Nemokamų lietuvių kalbos kursų poreikį pagrindžia kalbintų ne ES piliečių ir NVO atstovų pasidalyta patirtis, kad mokymų kai kuriems užsieniečiams tenka laukti eilėse:

„Tik tai tiek, kad sužinojau, kad vyksta Raudonojo Kryžiaus mokymai čia lietuvių kalbos ir į pirmą grupę nepatekau, bet teko daugiau kaip metus laukti.“ (Kl-3M)

„Būna ateina migrantų kurie ateina ir nori čia ir dabar ir tikrai yra galimybė mokytis ir savanorį duoti, nes pavyzdžiui grupės reikia truputį laukti, nes vis tiek, jie registruojasi, jos startuoja kelios grupės, tada jos pabaigia ir tada kitos grupės.“ (Kn-EKSP-2)

Ypač trūksta nemokamų kursų ne ES piliečiams, kurių integracijos laikotarpis yra pasibaigęs. Kaip **gerąją praktiką** būtų galima išskirti Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“ iniciatyvą organizuoti lietuvių kalbos kursus bendradarbiaujant su viena iš kolegijų ir Vilniaus savivaldybės iniciatyvą finansuoti tokių mokymų organizavimą.

„<...> su „Caritu“ bendravom dėl iššūkių, su kuo jie [ne ES piliečiai – aut. past.] susiduria, tai sakė yra didžiausias iššūkis lietuvių kalbos pamokų trūkumas. Nes tiek, kiek yra integracijos programoje, tai sakė dažniausiai būna kai jie atvažiuoja, jiems ne pirmu reikalu yra ta kalba, jiems yra visi socialiniai draudimai, VMI ir visokios kitos institucijos ir jie tas pamokas arba nelanko, arba perleidžia savo vaikams. Ir kai jau pavyzdžiui atrodo čia metai, du yra daug, bet kad tai baigiasi kaip viena diena, ir sako tik „o pala, aš nemoku lietuvių, o man reikia į darbo rinką“. Ir dabar jie bendradarbiauja su viena iš kolegijų, kuri yra tas neformalus ugdymas, yra tam tikras projektinis, kaip supratau, vyksta, bet vis tiek to nepakanka, nes poreikis yra labai didelis. Tai mes sutarėm, kad jie pasikreips į mus raštu, ir jau ieškosim kažkokių, nežinau, ar konkursų, ar kažką tai bendradarbiaujant su partneriais su kalbom, nes tai yra opi problema.“ (Vln-EKSP-4)

Nemokamų kursų poreikis užsieniečiams, kurių integracija yra pasibaigusi, yra susijusi su kitu probleminiu aspektu, kurį išskyrė tyrime dalyvavę ekspertai. Šiuo metu **numatyta nemokamų lietuvių kalbos kursų trukmė yra nepakankama**, kad būtų galima įgyti valstybinės kalbos įgūdžius:

„Labai reikia atsižvelgti į tuos individualius poreikius ir maža jeigu yra 190 valandų, bet jeigu žmogus yra beraštis, tai ką reiškia 190 val. Tai aš vis dar juokiuosi, sakau nu gerai, dabar kas nors atsitinka Lietuvoj ir mums reikia bėgti, sakykim aš patenku į kokią Turkiją ir man ten reikia mokytis turkų kalbą, abėcėlę, ar kokią kitą šalį, aš tikrai jos neišmokčiau per 190 valandų, net ir turėdama savo kalbą, anglų kalbą ir rusų kalbą.“ (Kl-EKSP-4)

„Tai jeigu tu turi nedidelį tą finansavimą to projekto, tai aišku tų valandų skaičius yra mažas, o to [trūksta] tam, kad išmokti kalbos, iš tikrųjų, nes lietuvių kalba yra sunki.“ (Šiaul-EKSP-2)

Reikėtų pastebėti, kad, be minėtos nepakankamos kursų trukmės, ekspertai įžvelgia ir daugiau probleminių nemokamų lietuvių kalbos kursų aspektų. Viena kalbinta ekspertė atkreipė dėmesį, kad šiuo metu nemokami lietuvių kalbos kursai neturi bendros metodologijos: „su lietuvių kalba vyksta lygiai taip pat kur, kaip kas moka, taip tas šoka“ (Kn-EKSP-2), o tai turi įtakos organizuojamų mokymų kokybei.

„Kuo skundžiasi mūsų lietuvių kalbos mokytojai, tai kad, taip, yra pirmos kategorijos egzaminas, mes turim orientuotis ir užsieniečiai turi jį laikyti. Tada kyla klausimas – kaip mokytis neraštingus; kaip mokytis nemokančius tarpinės kalbos; kaip mokinti kada yra tarpinė kalba – čia yra milijonas reikalų.“ (Kn-EKSP-2)

Ekspertas (-ė) taip pat pažymi, kad reikalavimas išlaikyti pirmos kategorijos valstybinės kalbos egzaminą, kurį turi išpildyti visi nemokamus kursus lankantys ne ES piliečiai, nepagrįstas, nes jis neatskleidžia tikrųjų kalbos įvaldymo įgūdžių:

„<...> kaip žmogus gali, jei jis neraštingas savo kalba, jam tas lotyniškas raides perimti skaityti, rašyti, suvokti tekstą ir iš vis kaip jis gali tokį egzaminą laikyti? Taip, jis gali turėti individualų progresą, bet valstybinės kalbos tas pirmos kategorijos egzaminas tai ne rodiklis ar jis kalba ar nekalba, čia yra visiškai prasielenkiantys dalykai. Tai mes iš tos [lietuvių kalbos mokymo – aut. past.] metodologijos kūrimo tikimės, kad gal atsirastų kokių pokyčių, nes tas egzaminas neparodo. Mes turim žmonių kurie nėjo laikyti to egzamino, bet jie kalba ta buitine kalba, tad kaip aš sakau, jei egzamino žmogus nelaikęs, tai tikrai nereiškia, kad jis nemoka.“ (Kn-EKSP-2)

Šiuo metu NVO (kai kuriose savivaldybėse tautinių bendruomenių, Jonavos rajone – Socialinių paslaugų centro) organizuojami (arba anksčiau organizuoti) nemokami lietuvių kalbos kursai įgyvendinami pagal projektą. Kaip atskleidžia tyrimas, jiems skiriamas **finansavimas nepakankamas, kad būtų užtikrinta kursų kokybė, pakankama trukmė ir tęstinumas.**

„Tai projektas yra trijų metų <...> projekto pagrindinis tikslas yra patyriminis mokymas. Nes mes matom, kad pagrindinis dalykas, kas tikrai veikia, tai yra buvimas kartu ir mokymasis patyriminiu būdu kažkokių dalykų. Tai taip mes ir savo lietuvių kalbos [mokom – aut. past.], nors tai nėra pagrindinis dalykas, apskritai, projekto rėmuose mes lietuvių kalbos kursų kaip ir labai neakcentavom, bet tiesiog matom, kad tai yra poreikis ir jų reikia. <...> mūsų kursai <...> nėra orientuoti į kažkokio lygmens įgijimą, egzamino išlaikymą, tai mes apie tokius dalykus nekalbam, mes kalbam apie tokius labai praktinius dalykus: kaip pasakyti ką Sodroje, kaip pasakyti ką gydytojui, kai tu nueini, tai yra kažkokie tokie labai žemiški dalykai, kurie reikalingi žmogui čia ir dabar.“ (J-EKSP-2)

„Lietuvoje vat tame ir yra dalykas, kad dalis dalykų, kurie prieglobsčio sistemoje susikūrė <...> dėl to, kad buvo europinių pinigų ir kažkokios organizacijos, <...> parašė projektus ir vėliau jau gaunasi taip, kad tokie dalykai kaip ir turėtų būti sistemoje, bet jų prigimtis yra projektinė, ir ne gana to, ne tik prigimtis yra projektinė, bet ir tolimesnis finansavimas yra projektinis.“ (Vln-EKSP-3)

Kalbinto (-s) NVO atstovo (-ės) nuomone, **lietuvių kalbos kursai savivaldybėse turėtų būti organizuojami centralizuotai ir neturėtų būti priskirti tik NVO atsakomybei:**

„Kur aš matau, kur mums yra per sudėtingas vaidmuo ir tikrai reikia galvoti kaip daryti savivaldybėse – lietuvių kalbos mokymas. Todėl, kad mes čia kamuojamės, ten mokytoją nusamdei, ten mokytoją nusamdei, ar tikrai tai negalėtų būti kažkokia centralizuota, tiesiog tada jau pavedimas kažkaip savivaldybėms, kad jos užsiima mokymu, yra skiriamos lėšos, yra ten patalpos, mokyklos, centrai ar dar kas nors, kuriuose gali žmonės mokytis, šita dalis. <...> Bet tu labai dar daug kur turi nešti ant savo pečių kažkokias sistemines spragas, kurios, aš suprantu, kad jos dėl to, kad žmonių skaičius mažas, bet aš tiesiog nemanau, kad tai turėtų būti NVO reikalas.“ (Vln-EKSP-3)

2.5.2 Užimtumas

Per tyrimą 30 iš 52 tyrimo dalyvių dirbo, 14 informantų nedirbo, 7 tyrimo dalyviai studijavo, o 1 buvo ką tik išėjęs į pensiją. Daugiausia nedirbančių informantų buvo Akmenės rajone (4 iš 5) ir Klaipėdos mieste (4 iš 10). Tai yra susiję su aplinkybe, kad šiuose miestuose dauguma kalbintų tyrimo dalyvių buvo moterys, o jos, kaip atskleidė tyrimo duomenys, dažniau nei vyrai yra mažiau aktyvios darbo rinkoje, paprastai dėl atsakomybių šeimoje, susijusių su vaikų ar artimųjų priežiūra.

Darbo vietas, kuri atitiktų lūkesčius, turimas kvalifikacijas ir gebėjimus, susiradimas yra vienas didžiausių iššūkių, su kuriuo susidūrė dauguma tyrimo dalyvavusių ne ES piliečių:

„<...> Kreipiausi dėl daugiau nei 55 ar 60 darbų ir gavau maždaug du atsakymus, taip pat vieną tarsi interviu, du atsakymai, tai viskas. Ir tik atmetimai. Be jokio paaiškinimo <...>.“ (Kn-2V)

„<...> šiuo metu daugiausiai stengiuosi naudotis LinkedIn, CV banku, bet tie tinklalapiai, iš ten niekada nesulauksi skambučio, kartą vieną gavau, bet <...> tai vis tiek nesitęsė. <...> Bandau apsilankyti pačių įmonių tinklalapiuose ir tada ten patikrinti atviras pozicijas. <...> turiu supratimą, kokio tipo įmonių čia yra, na, mano lauke, ir kuo jos užsiima, tad aš tiesiog naršau jų tinklalapiuose tam, kad patikrinčiau, ir, jei yra pozicija, dėl jos kreipiuosi.“ (Kn-4M)

Informantai išskyrė keletą **nedalyvavimo darbo rinkoje priežasčių**:

1. Šeimos ir darbo derinimas

„Dabar mano dukrytė truputį užaugo, gali pasėdėti namuose, pati savarankiška yra truputį ir galiu pradėti kažką tai daryti. Bet pilną dieną aš visai negaliu dirbti. Jeigu būtų kažkokia tokia dvi valandas, tris arba ten pusę dienos galiu, kad nesėdėti namuose, vis tiek kažką tai daryti galiu.“ (Akm-1M)

„<...> mano vyro sveikata labai pablogėjo, kad aš negaliu palikt jo vieno.“ (J-3M)

2. sunkumai persikvalifikuojant / pripažįstant kilmės šalyje įgytą specialybę Lietuvoje

Kalbinti ne ES piliečiai įvardijo, kad pasigenda lankstumo atsižvelgiant ne tik į baigtų studijų diplomą, bet ir į turimą darbo patirtį. Šią problemą akcentavo ir tyrimo dalyvavę ekspertai, **ypač pabrėždami prieglobsčio gavėjų patirtis**.

„Visi darbai, kurie buvo siūlomi pagal mano pagrindinę specialybę – „baigė universitetą biologijos specialybę“ ir Darbo biržoje buvo siūlomos vakancijos biologijos srityje. Aiškinu, kad nedirbau pagal tą specialybę jau 15 metų, bet pasakė, reikia pripažinti diplomą.“ (Kl-3M)

„<...> profesinio mokymo, <...> kuris suteiktų galimybę būtent pabėgėliams. Nes tų kursų kaip ir yra, kartais mokamų, kartais galima gauti finansavimą, ir jie kaip ir būtų nemokami, bet tada reikia kokio nors atestato mokyklos baigimo arba galbūt universiteto diplomo, ir net jeigu va ta šeima, jeigu ta moteris baigusi universitetą, baigus mokyklą, dažniausiai arba ta mokykla išvis nebeegzistuoja, ji bėgdama iš savo šalies nuo persekiojimo tikrai nepasiėmė ten akademinį išrašą iš mokyklos, jeigu kažką ir turi, tai greičiausiai yra tadžikų kalba arba kokia kita kalba, ir va tą išsiversti, pripažinti tą atestatą galiojančiu Lietuvoje yra labai sunku. Tai vat kažkokių reiktų, nežinau, profesinio mokymo kursų, kur nebūtų tiek daug reikalavimų.“ (Vln-EKSP-1)

3. sveikatos problemos (šią problemą kaip vieną dažniausių (riboto) nedarbingumo priežasčių dažniausiai įvardijo tyrimo dalyvavę prieglobsčio gavėjai)

„Pas mus yra tokia situacija, kad reikia vaiką vežioti į mokyklą, taip pat mes su žmona turim problemų su sveikata.“ (Akm-3V)

„Aš ir ieškojau tokio darbo, kad pusė etato, nes pagal sveikatos būklę negalėčiau dirbti visą dieną.“ (J-4M)

4. lietuvių kalbos barjeras

Viena pagrindinių nedalyvavimo darbo rinkoje priežasčių yra vienaip ar kitaip susijusi su sunkumais įsidarbinti ar ieškant galimybių persikvalifikuoti **dėl lietuvių kalbos žinių trūkumo**. Keli tyrimo dalyviai įvardijo, kad lietuvių kalbos įgūdžių reikalauja net ir tarptautinės įmonės Lietuvoje.

„Kai atsiėmiau leidimą gyventi ir dirbti, pradėjau ieškoti darbo. Aš vis dar ieškau tinkamo darbo, kuris būtų tiesiogiai susijęs su mano patirtimi, bet jo neradau, tačiau vis dar sunkiai tebebandau rasti savo vietą ir prisidėti prie šalies, kuri mane priėmė, raišos. Man vis dar nepasisekė ir viena iš priežasčių, kodėl man nepasisekė, yra ta, kad vis dar normaliai nešneku lietuviškai.“ (Vln-10V)

Lietuvių kalbos žinių stoka dažnai lemia aplinkybę, kad **užsieniečiai renkasi pozicijas Lietuvoje įkurtose užsienio įmonėse**, neretai susijusiose su jų kilmės šalimi, arba patys susikuria darbo vietą, dirbami pagal individualią veiklą arba steigdami įmones.

„Aš neieškojau darbo, nusprendžiau, kad man būtų neblogai užsiimti su manikiūru, nes pagal savo išsilavinimą aš Lietuvoj nerasiu darbo, turiu ekonominį išsilavinimą, marketingą baigusi, bet kalbos trūksta, žiauriai trūksta kai galvojau pagal savo specialybę eiti dirbti, patvirtinti čia savo diplomo aš negalėčiau išvis ir iškart supratau, kad pagal profesiją aš nedirbsiu čia. Čia buvo sunku rasti kokybiškas manikiūro paslaugas, aš kruopšti labai ir nusprendžiau, kad man gerai pasiseks.“ (Akm-4M)

„[Pamačiau – aut. past] šansą sukurti sau darbo vietą, tokią nišą. Be kalbos įsidarbinti kažkur tai neįmanoma. Pati sau sukūriau darbo vietą. Dabar aš direktorė, pardavėja, valytoja, krovikė, viskas aš.“ (Šiaul-7M)

Vis tik dauguma tyrimo dalyvių įvardijo, kad dėl lietuvių kalbos barjero **dirba žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos nereikalaujančius darbus**:

„Vyras mano buvo dėstytojas X universitete, bet čia jis dirba tolimųjų reisų vairuotoju, nes kalbos trūksta.“ (Akm-4 M)

Tai, kad užsieniečiai dažniau dirba žemesnės kvalifikacijos darbus, įvardijo ir tyrime dalyvavę **ekspertai**:

„<...> mes kalbame apie labai žemos kvalifikacijos darbus, ar tai bus baldai, ar tai bus žuvies fabrikas, ar tai bus, nežinau, kažkokios kitos organizacijos, ir Maximose pas mus dirba. Šiaip mūsų darbdaviai kaip ir susipažinę su ta tiksline grupe, ten viskas priklauso tiesiog, ar aš noriu priimti ar nenoriu, bet kažkokių tokių išankstinių labai didelių baimių, tai nepastebim, kad būtų.“ (J-EKSP-2)

„<...> darbo paieška, ypatingai, jeigu žmonės yra aukštos kvalifikacijos, tai kartais yra daug sunkiau rasti atitinkamą darbą, negu tarkim žemesnės kvalifikacijos.“ (Vln-EKSP-2)

Kaip atskleidžia tyrimas, aplinkybė, kad užsieniečiai yra priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus nei jų turima profesinė kvalifikacija ir sukaupta darbo patirtis kilmės šalyje, turi įtakos jų psichologinei būklei ir savivertei.

„Sunku iš pradžių buvo susitaikyt [kad Lietuvoje negaliu realizuoti savęs profesine prasme – aut. past.]. <...> Dabar gal jau vyresnė tapau, jau ramiau pradėjau reaguoti, jau įpratau, susitaikiau. Karminiai dalykai, nieko nepadarysi.“ (Šiaul-2M)

„Ieškojau bet kokio darbo. Čia labai psichologiškai sunku, kai turi išsilavinimą, eiti plauti kažkur indų ar laiptines, bet aš ir tam buvau pasiryžusi, bet net ir tokio darbo negavau.“ (Kl-4M)

Kaip pastebi ekspertai, su tokiomis patirtimis ypač dažnai susiduria moterys, atvykusios dėl šeimos susijungimo, ir prieglobsčio gavėjai.

„<...> pradedi ieškoti darbo, tu buvai banke kažkokiose aukštose pareigose, tu čia gali eiti kažkokia valytoja nebent, nes nu, tu kalbos nemoki. O tai kol kalbos neišmoksta, tol negali jokio kvalifikuoto darbo normalaus ieškotis. Bent kažkiek pramokusios jau gali į pardavėjas eiti per pažįstamus kokioj rusakalbių parduotuvėlėj. Tas labai yra stiprus kartais nėrimas žemyn ir pradėjimas nuo nulio. Ir ten išvis būna aukštas vadovaujantis pareigas, po to eina valo namus, bet kaip ir pačios tos moterys sako, kad pas mus smegenys veikia, mes vistiek kuriam tuos biznio planus, kad mes nu, kažkiek prabūsim, pramoksim kalbą, įstatyminę bazę, sukursim savo firmas, kad ir to pačio cleaning'o. Bet tai va tokia pradžia.“ (Kl-EKSP-2)

„Kita problema dažnai būna užsieniečiai pabėgėliai, kurie savo šalyse dirbo gerai kvalifikuotą darbą, galbūt yra labai išsilavinę, ir būtent dėl kalbos atvykę čia jie negali nieko panašaus susirasti dirbti ir jiems tenka viską pradėti iš naujo, dirbti paprastą nekvalifikuotą darbą ir tada jiems kažkaip morališkai būna nelengvas toks lūžis.“ (Vln-EK-SP-1)

KALBOS BARJERAS

BIUROKRATINĖS
KLIŪTYSKVALIFIKACIJOS
TRŪKUMASVISUOMENĖS
NUOSTATOSINFORMACIJOS
TRŪKUMASSUNKUMAI
INTEGRUOJANTIS Į
DARBO RINKĄ

Sunkumai ieškant darbo

Kalbėdami apie priežastis, kurios lėmė sunkumus įsidarbinant, dauguma tyrime dalyvavusių ne ES piliečių pirmiausia įvardijo **lietuvių kalbos barjerą**.

„Aš bandžiau ieškoti, buvau nuvažiavusi į vieną pokalbį. Kai pasiskambinom, tada aš beveik iš vis nekalbėjau lietuviškai ir pasakiau, kad suprantu, bet nekalbu, bet sakė, kad tiks. Pakalbėjom, viskas gerai ir patirtis yra, bet paskui perskambino ir pasakė, kad be kalbos man per sunku bus.“ (Akm-4M)

„Per tą laiką tiktai vienas pasiūlymas nes aš nepakankamai moku lietuviškai. Aš galiu nedaug ir nelabai gerai moku.“ (Kl-1M)

Lietuvių kalbos žinių trūkumą, kaip vieną pagrindinių iššūkių integruojantis į darbo rinką, išskiria ir per tyrimą kalbinti **ekspertai**.

„Didesnį dėmesį reikėtų skirti kalbos kursams, nes darbdaviai nenori įdarbinti migrantų, nekalbančių lietuvių kalba.“ (J-EKSP-5)

„Tai svarbiausia yra kalba, nes jeigu mes norim, kad jie integruotųsi, tai reikia kalbos. Jeigu mes norim, kad jie dirbtų ne vien tik tuos juodus kažkokius darbus, su kuriais jau ten jiems pavyko atvykti į Lietuvą vėlgi reikia kalbos. Nu, pilnavertiškam gyvenimui visada reikia kalbos, o kalbos kursų nėra realiai.“ (K1-EKSP-2)

Biurokratinės kliūtys yra kitas dažniausiai informantų įvardijamas sunkumas, su kuriuo jie susidūrė bandydami įsidarbinti Lietuvoje. Vieniems šios biurokratinės kliūtys yra susijusios su diplomo pripažinimu Lietuvoje, norintiesiems pradėti verslą – su paskolos gavimu, o tretiems darbo galimybes apriboja leidimo gyventi išdavimo pagrindas (Lietuvoje studijuojančių užsieniečių atvejai, **Akmenės rajone** užsieniečiai, atvykstantys su nacionalinėmis D vizomis).

„Užregistravau, bet kad jį [diplomą – aut. past] vertinti, duoti man akreditaciją kažkokią, aš turiu surasti darbą. Be darbo aš negaliu įvertinti, todėl kad turi būti kažkokie prašymai darbdavio, kad jis gali mane priimt. Bet irgi labai įdomu. Kaip jis gali mane priimti, jeigu mano diplomą dar nepripažintas“ (Akm-1M)

„Aš žinojau ko noriu, man tų kursų tikrai nereikėjo, jie ten ir ilgi buvo gal kelis mėnesius, tai aš dvi savaites palankiau, paskui susirgo mano vaikas, tai tris savaites namie praleidau, paskui dar per užsiėmimus reikėjo į migraciją važiuoti ir man paskambino, kad aš per ilgai nebuvau, bet aš turėjau pateisinamas priežastis, bet man nebeleido daugiau dalyvauti. <...> Vyro tėvai gyvena Rusijoje, aš pas juos nuvažiauvau, jie pažiūrėjo vaiką du mėnesius, o aš išsilaikiau manikiūro kursus ten savo lėšomis ir grįžau.“ (Akm-4 M)

Atvejus, kad **Akmenės rajone** susiduriama su kliūtimis įsidarbinant dėl biurokratinių kliūčių, taip pat paminėjo ir rajone kalbinti ekspertai:

„<...> viskas kas susiję su Migracijos departamentu, su galimybe įsidarbinti. Atvyksta žmonės, nori darbuotis, pas mus tas rusų kalbos barjeras nėra didelis, bet šiandieninė mūsų įstatyminė bazė nesuteikia jiems galimybės registruotis į mūsų Užimtumo tarnybą ir būti aktyviais darbo ieškotojais mūsų darbo rinkoje.“ (Akm-EKSP-1)

Kai kurie kalbinti užsieniečiai paminėjo, kad darbdavius įdarbinti ne ES piliečius neretai atbaido **ilgai trunkanti ir daug biurokratinių procedūrų reikalaujanti leidimo dirbti suteikimo tvarka**.

„<...> man nutiko taip, kad netrukus po to, kai baigiau universitetą, turėjau interviu, kuris jiems atvėrė akis. Po dviejų dienų peržiūrėjau savo sutarties pusę ir vos dvi valandos iki jo ji buvo atšaukta, nes jiems būtų reikėję tvarkyti darbo dokumentus ir tarsi gauti man leidimą, kodėl jie nori samdyti užsienietį, ne lietuvį, pataisyti tam tikrus terminus, įrodyti tą vieną bazinį atlyginimą, tad visas tas, sakykim, migracijos darbas, tai pražūtis, ne tik jımonei, bet taip pat ir man. Kiekvienas dirbti norintis užsienietis privalo pereiti visas šias kliūtis, tada jis gali tai pasiekti.“ (Kn-7V)

Tyrimo dalyviai dalijosi patirtimi, kad darbdaviai nesutinka laukti, kol dokumentai bus sutvarkyti, verčiau renka si darbo pozicijai LR pilietį (-ę).

„<...> žinote, jie tiesiog, jie nekels klausimų apie tavo kvalifikaciją arba įdarbinimą, pirmiausia susitvarkai su savo migracija, tada apie tai pasišnekėsime. Daug kartų bandžiau kreiptis dėl darbo Vilniuje, taip pat nuėjau į interviu, tačiau, kai jie paklausė, na, ar mums reikia atlikti migracijos darbą, ir aš atsakyčiau, na, jums nereikia, bet aš viską atliksiu pati, jums tiesiog reikia duoti man dokumentus, ir tada tu žinai, koks atsakymas laukia, jis yra ne. Nes tu norėtum parengti jiems dokumentus, bet laukimo laikotarpis, niekas neturi tiek daug laiko, yra du, trys mėnesiai, tiek daug dalykų gali nutikti per du, tris, mėnesius, iki to laiko jie galėtų turėti tiek daug skirtingų žmonių.“ (Kn-7V)

Su biurokratinėmis problemomis susiduriama ir **norint pakeisti darbdavį**. Tokios aplinkybės lemia, kad užsieniečiai, norėdami užsitikrinti bent šiekį tokį finansinį stabilumą, yra linkę susitaikyti su darbdavio keliamomis sąlygomis ir atsiduria (labiau) pažeidžiamoje padėtyje.

„Bet, žinote, mums pakeisti darbą yra sudėtinga. Lauksiu leidimo nuolat gyventi ir tada bandysiu, nes dabar tai tikrai sunku. Gali prarasti savo leidimą gyventi, <...> tad aš pirmenybę teikičiau galimybei pasilikti, išlikti ramiam ir ne per daug dėl to nerimauti, ir tada, po nuolatinio, ieškosiu.“ (Vln-9M)

Su papildomais biurokratiniais įsidarbinimo iššūkiais susiduria ir užsieniečiai studentai:

„<...> didžiausias iššūkis man buvo dėl mano studento statuso. Nepriklausomai nuo įstatymo, leidžiančio man dirbti 20 valandų per savaitę, bet 99 procentai įmonių, aš kreipiausi į daugybę įmonių, <...> pirmiausia, kai jie manęs klausia apie mano statusą Lietuvoje ir atsakau, kad esu studentas, <...> tada jie būna tikrai išsigandę, jie sako: „Ne, ne, ne, ne, mes tavęs nesamdysime.“ Tą pačią minutę, kai pamini, kad esi studentas. Jaučiu tai, tarsi tai man būtų didžiulė kliūtis ieškant darbo. <...> Girdėjau, kad Lietuvoje yra įstatymas, kuris įpareigoja įmones mokėti tuos pačius mokesčius už dirbančiuosius ir puse, ir pilnu etatu. Tikriausiai dėl to mokesčio jos nori samdyti tik dirbančius pilnu etatu.“ (Kn-6V)

Darbdavių nenoras įdarbinti užsieniečius ne visada yra tiesiogiai susijęs tik su biurokratiniais sunkumais, taip pat pastebimos **darbdavių nuostatos** migrantų atžvilgiu. Neigiamos darbdavių nuostatos, kaip viena pagrindinių kliūčių įsidarbinant, buvo paminėtos ir tyrime dalyvavusių ekspertų. Jie pastebi, kad su didesniais sunkumais susiduria musulmonai ar tamsesnės odos spalvos užsieniečiai.

„O dėl užimtumo kitas momentas – vėlgį, stereotipiškai kartais žiūri darbdaviai ir jie <...> baikščiai, nenori įsileisti į savo gamybas, <...>, dažniausiai tai būna gamybos įmonės, nelabai nori įsileisti tų kitataučių, baimių yra įvairių, vėlgį, dėl kultūrinių skirtumų, bet, pavyzdžiui, turim gerų pavyzdžių, kuriuos po to bandom pavišinti, ir tada kažkaip tie kiti darbdaviai užsikabina. Aišku, visi noriai prisiima tuos rusakalbius, ten, pavyzdžiui, ukrainiečiai, ar ne, jie tikrai yra darbštūs žmonės, viskas tvarkoj, ukrainiečiai ar kokie baltarusiai, bet pavyzdžiui, kur yra musulmonai, tai va čia yra <...> jautriau.“ (J-EKSP-1)

Dar viena tyrimo dalyvių įvardyta problema, susijusi su įsidarbinimu, - **informacijos apie įsidarbinimo arba darbo vietos susikūrimo trūkumas**.

„<...> čia man buvo daug neaiškių dalykų, pavyzdžiui, tam, kad pradėčiau dirbti, įstatymai ir kokio tipo organizaciją planuojame įsteigti, bei, pavyzdžiui, kokias atsakomybes ir kokias teises gali turėti šio tipo organizacija <...>.“ (Vln-10V)

Dauguma tyrimo dalyvių teigė, kad darbą susirado savo pastangomis (dažniausiai jo ieškojo internete arba per socialinius tinklus) arba pasitelkdami Lietuvoje turimus socialinius ryšius (šeimos narius, kitus artimuosius, draugus ir pažįstamus). Svarbų vaidmenį ieškant įsidarbinimo galimybių, ypač kai kurioms migrantų grupėms, atliko NVO, įgyvendinančios ne ES piliečių integracijos programas, ir universitetai. Kai kurie informantai įvardijo, kad naudojos Užimtumo tarnybos arba savivaldybei pavaldžių institucijų paslaugomis.

Informantai, kurie naudojos Užimtumo tarnybos paslaugomis, dažniausiai kreipėsi dėl: a) konsultacijų ieškant darbo; b) persikvalifikavimo galimybių; c) darbo užmokesčio subsidijų.

Užimtumo tarnybos paslaugomis **Akmenės rajone** ir Jonavos rajone naudojęsi informantai pažymėjo, kad suteiktomis paslaugomis ir aptarnavimu liko patenkinti, kai kurie jų akcentavo darbuotojų paslaugumą ir gebėjimus aptarnauti užsieniečius ne lietuvių kalba:

„Viskas gerai, žmonės dirba pagal reikalavimus, yra kažkoks protokolas, programa, pagal kurią turi visus mokytį ir ta programa visada prasideda nuo tos motyvacijos kurso. Nuo darbuotojų čia nepriklauso.“ (Akm-4 M)

„Darbo biržoje bendravome rusų kalba. Kai aš kur nors nueinu iš karto pasakau, kad nekalbu lietuviškai, visi ramiai reaguoja ir kalba rusiškai.“ (J-5M)

Tačiau kituose miestuose Užimtumo tarnybos paslaugomis naudojęsi tyrimo dalyviai nebuvo linkę teigiamai vertinti gautų paslaugų. Dalis jų susidūrė su nemaloniu darbuotojų bendravimu, sunkumais susikalbėti ne lietuvių kalba, kai kurie teigė, kad Užimtumo tarnyba jiems nesuteikė jokios reikiamos informacijos:

„Bet Darbo birža – siaubinga. Neįmanoma. Ir jie iš esmės tiesiog man pasakė, policijos nuovada taip pat: „Jei tu esi ukrainietis sunkvežimio vairuotojas, bus daug paprasčiau. Bet kaip Oksfordo absolventas negali“. Jie tarsi „Atsiprašome, bet...“ <...> Ir aš jaučiausi, tarsi: „Gerai, ar galėtumėte mane nukreipti pas ką nors, kur galėčiau sužinoti? Ir tada galime bendrauti trišaliu arba keturšaliu keliu“. Jie iš tiesų nežino, ko klausti. Ir tai, manau, yra problema. Tai buvo problema.“ (Kn-3M)

„Su manim į pasikalbėjo viena darbuotoja ir paaiškino, kad negali man padėti susirasti darbo. Vaikščiojau keletą mėnesių, norėjau pagalbos, bet buvo paaiškinta, kad pagalbos negali suteikti. Supratau, kad ateinu ten tik atsižymėti ir viskas.“ (Kl-4M)

Tarp tyrimo dalyvių taip pat pasitaikė ne ES piliečių, kurie teigė, kad nėra girdėję apie Užimtumo tarnybą ir joje teikiamas paslaugas. Dauguma jų Lietuvoje studijuojantys ir dėl šeimos susijungimo atvykę ne ES piliečiai. Tad planuojant informavimą apie tarnybos teikiamas paslaugas svarbu atsižvelgti į šias tikslines migrantų grupes.

KALBOS BAJERAS

BIUROKRATINĖS
KLIŪTYSVISUOMENĖS
NUOSTATOSRIBOTAS
PRIEINAMUMAS PRIE
MOKAMŲ PASLAUGŲ DĖL
FINANŠŲ TRŪKUMOINFORMACIJOS
TRŪKUMASSUNKUMAI GAUNANT
SVEIKATOS PRIEŽŪROS
PASLAUGAS

2.5.3 Sveikatos priežiūros paslaugos

Tyrimo dalyviai įvardijo keletą **probleminių aspektų**, su kuriais susidūrė norėdami gauti sveikatos priežiūros paslaugas:

1. lietuvių kalbos barjeras

„Dalis gydytojų nekalba rusiškai, sunku patekti pas gydytoją ir dar valstybiniai elektroniniai puslapiai visi yra lietuvių kalba ir netgi per Google vertėją adekvačiai negalima išversti, nes Google, nemoka taip gerai versti iš lietuvių.“ (Akm-3M)

„<...> kai priedavau pas daktarus, tada per „Whatsapp“ ji sakydavo tam vienam vertėjui angliškai, o tas iš anglų kalbos į arabų.“ (J-9V)

Kalbos barjerą, kaip vieną pagrindinių kliūčių gauti sveikatos priežiūros paslaugas, įvardijo ir kalbinti ekspertai.

„Su kuo aš asmeniškai susiduriu, tai yra gydymo paslaugų prieinamumu. Padėkime nuo to, kad atėjus į registraciją, ne visada kalbama anglų kalba, tai būtų kalbos barjeras.“ (Kn-EKSP-3)

„Situacija yra sudėtinga ir kažkokio vientiso sprendimo nėra, tiesiog kiekvienu atveju bandom išlaviruoti kažkokiu būdu, jeigu yra galimybė – siunčiam vertėją, nu, dažniausiai tie žmonės nekalba lietuviškai, kalba galbūt kai kurie angliškai, kai kurie galbūt rusiškai, jeigu tinka, kad šeimos gydytoja kalba angliškai arba rusiškai, tai valio, bet vėlgi, nu, jinai neprivalo, tai tiesiog sutapimas, kad tas darbuotojas moka ir geranoriškai nusiteikęs ir padeda. Jeigu nepadeda arba nemoka kartais siunčiam vertėją kartais surandam kitą pabėgėlį, kuris moka tą kalbą ir gali paversti, siunčiam taip, kartais vertėjas telefonu skambina, bet tada vėlgi būna apsauga, gydytoja ne visada ima tą ragelį į rankas, ne visada sutinka kalbėt, žodžiu, situacija yra labai sudėtinga.“ (Vln-EKSP-1)

Lietuvių kalbos barjeras ypač **apriboja su psichine sveikata susijusias paslaugas** – psichiatrų, psichoterapeutų ar psichologų konsultacijas, **taip pat akušerių-ginekologų teikiamas paslaugas**.

„Būdavo sunkumų rasti [rusų kalba kalbantį gydytoją – aut. past]. Buvo gydymas neteisingai parinktas, man padarė operaciją, kurios nereikėjo. Aš uždaviau klausimą ginekologui, bet man taip ir neatsakė. Gal čia labiau problemos ne dėl kalbos, bet tiesiog toks gydytojas buvo. Nepavyko man rasti tokio gydytojo kuris viską iki galo suprastų.“ (Kl-4M)

„Tad, kol ieškojau psichologo, taip pat kreipiausi į X [NVO – aut. past.]. Jie man pasakė <...> „Jei nešnekate rusiškai arba lietuviškai, vis tiek galite atvykti ir aplankyti psichologą, po to galite atsivesti savo draugą, kuris galės pavertėjauti, <...> arba mes galime skirti vieną iš savo žmonių, kuris padės jums versti.“ <...> Bet, vienas dalykas, psichoterapija ar psichologinis konsultavimas, kitkas, kas, manau, yra asmeniškai, nepadeda, kai kambaryje turi trečią žmogų, dėl konfidencialumo ir saugumo bei panašių dalykų. Antra, komunikuoti kompleksiškas emocijas per anglakalbį vertėją jai nėra labai gerai, net bendraujant elektroniniu paštu. Iš to, ką supratau, aš varžyčiausi, suprantate, šitai viešai išreikšti savo pažeidžiamumą, savo psichologinį pažeidžiamumą.“ (Kl-9V)

Pastabų dėl ribotų psichinės sveikatos ir akušerių-ginekologų paslaugų turėjo ir kalbinti ekspertai:

„Dėl psichologo, dėl psichologinės pagalbos turbūt yra dar blogiau, nes kaip tik, kaip taisyklė dažniausiai reikia tiems, kurie nekalba nei rusiškai, nei angliškai, nei lietuviškai, ir iš tikrųjų mes patys neįsivaizduojam ką daryt, aš esu lydėjus tadžikę moterį pas psichologą, kuri kalba tik tadžikų-persų kalba, tai vat buvo toks vienkartinis pabandyimas, bet aš verčiau visą konsultaciją psichologo ir viską ką jinai sako psichologui, buvo keista, nežinau, ar tai geras sprendimo būdas, bet tuo metu, ir vis dar kito sprendimo nėra.“ (Vln-EKSP-1)

„<...> kiek žinau, yra tas pats [kultūriniai skirtumai – aut. past.] sveikatos priežiūros, nes dažniausiai paslaugas pageidaujama, kad teiktų moteris moteriai ir yra problema, tas pats kur kalbėjom, kad dėl tos pačios kalbos ir vertėjo klausimas. Nes kaip tik ir sveikatos skyriaus klausiau, ar yra pasiruošęs pats sveikatos sektorius, tai realiai jam tokios prievolės net nėra turėti tokį specialistą, čia kaip galima įvardinti iš tų gerųjų paskatų, yra verčiama į kitas kalbas.“ (Vln-EKSP-4)

2. aplinkybė, kad užsieniečiai negali susikalbėti lietuvių kalba, neretai iššaukia **neigiamas medikų reakcijas**, pasitaiko atveju, kai specialistai atsisako aptarnauti lietuvių kalba nekalbančius asmenis:

„<...> ėjau pas daktarą, sakau kalbėkit su vertėju per telefoną - „aš nekalbu per telefoną“, iškart nepriima mūsų.“ (J-6V)

„Kartą gydytojas X ligoninėje taip pat atsisakė su manimi šnekėti angliškai ir jis tiesiog kalbėjo lietuviškai ir sakė, kad jam nerūpi. <...> Aš pasakiau, kad „skauda“, tarsi turiu skausmą savo pilve ir jis tiesiog toliau kalbėjo lietuviškai, nepaaiškindamas, sakykime, kokie buvo simptomai ir, na žinote, tu jauti skausmą ir tuo pačiu metu jauti spaudimą, ir tai siaubinga. Aš tiesiog išbėgau verkdamas, ir nuėjau iki seselės ir pasakiau, prašau, pakeiskite daktarą, nes tai tikrai nepagarbu. Aš jam nieko blogo nepadariau <...>.“ (Vln-9M)

Pastebima, kad jaunesnė karta geba susikalbėti kita kalba, ne tik lietuvių ar rusų, taip pat yra atviresnė ir tolerantiškesnė užsieniečiams. Tai pastebi tiek tyrime dalyvavę ne ES piliečiai, tiek ekspertai:

„Bet dabar, taip pat šiais metais, keletą kartų aplankiau valstybinę polikliniką ir matau, kad dalis naujų darbuotojų, kurie baigė universitetą ir yra jaunesnės kartos atstovai, linkę daugiau šnekėti angliškai ir yra atviresni. Tarytum, jie atviresni komunikacijoje.“ (Vln-6V)

„<...> džiugina tai, kad, kiek žinau, jaunųjų medikų bendruomenės požiūris yra jau šiek tiek kitoks, kad reikia, reikia tobulėti, reikia mokėti, reikia žiūrėti ir panašiai. Nes irgi užklausi, sakau, kaip jeigu moterys pavyzdžiui pageidautų ne vyro, o norėtų kokios moters.“ (Vln-EKSP-4)

3. biurokratinės kliūtys, susijusios su teisiniu statusu Lietuvoje

Su šia kliūtimi dažniau susidūrė moterys migrantės, atvykusios į šalį šeimos susijungimo tikslu, niekada čia nedirbusios ir neapsidraudusios privalomuoju sveikatos draudimu.¹³

„Aš gyvenu 10 metų Lietuvoje, bet neturiu čia medicinos aprūpinimo. Ir yra tokie įstatymai, kad jeigu tu turi dukrytę iki 7 metų, tu gali priregistruoti į ligoninę. Pas mane toks neveikia, todėl, kad niekada nedirbau Lietuvoje, nebuvo pas mane tokia galimybė, todėl kad atvažiavau į Lietuvą <...> aš atvažiavau čia ne dėl darbo, o dėl šeimos. <...> Bet kaip parašyta, kad mamytė kuri turi vaiką iki 7 metų jam priklauso. Mes bandėm ir Vilniuj, ir Kaune. Vieną kartą buvo tokia situacija, kad mes patys sumokėjom visą SODRA už vienerius metus, kad būtų ten viskas medicininis, bet sako taip negalima daryti, grįžo mums tie pinigai.“ (Akm-1M)

„<...> visi sakė, kad man nieko nebus. Kadangi aš nesu pilietė ir nieko nebus. Man buvo ir dėl vaiko įdomu, aš X [kilmės šalis – aut. past.] kiekvieną mėnesį pas gydytoją važiuodavau, o čia nei karto. Ir yra medicininis draudimas, bet tai nemokamai ne, tik tai nelaimingu atveju, jeigu įvyks nelaimingas atsitikimas. Tiek vaikui, tiek man nėra nieko nemokamo.“ (Kl-5M)

Kita informantų grupė, susidūrusi su biurokratinėmis kliūtimis gauti sveikatos priežiūros paslaugas, tai naujai į šalį atvykę ir visas turintys ne ES piliečiai, taip pat ne ES piliečiai gavę leidimus laikinai gyventi.

Kaip atskleidžia tyrimas, su ribotu sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumu dėl teisinių priežasčių ypač susiduria **Akmenės rajone** gyvenantys ne ES piliečiai. Biurokratinės kliūtis gauti sveikatos priežiūros paslaugas išskiria ir rajone kalbinti ekspertai.

¹³ Nemokama sveikatos priežiūra yra garantuojama asmenims, kurie yra apdrausti privalomuoju sveikatos draudimu (PSD). Apdraustaisiais PSD laikomi asmenys, kurie patys individualiai moka sveikatos draudimo įmokas; asmenys, už kuriuos privalomojo sveikatos draudimo įmokas moka jų darbdaviai; valstybės lėšomis draudžiami asmenys. Daugiau informacijos: <https://mipas.lt/2017/10/31/sveikatos-prieziura/>.

„Tai [sveikatos priežiūros paslaugos – aut. past.] didelė problema mums. Mes mokėjome pinigais, nebuvo problemų, bet dabar atsirado problemos, dėl to, kad mes kiekvieną vasarą išvažiuodavom į Ukrainą, darėm vaikui skiepus būtinus, darėm tą sveikatos pažymą, bet šią vasarą mes negalėjom išvažiuoti ten. Dabar norėjom pasidaryt sveikatos pažymą ir jai penkiolika metų ir reikėjo daryti skiepą ir mes einam <...> į polikliniką, mes einam ir ten mes sakom „Mes sumokėsime grynais“. Mums atsako „Aš tiesiog nežinau kaip tai daryti, nežinom kaip tai įforminti“ ir tai didelė problema. Mes stengiamės čia neiti (į polikliniką) ir čia ne tik mūsų problema, yra čia moterų ukrainiečių, kurios ištekėjo už lietuvių ir jos irgi turi panašių problemų. Ir dar reikia suprasti, kad tų moterų vaikai yra Lietuvos piliečiai.“ (Akm-2M)

„Buvo problemų dėl sveikatos paslaugų tiekimo, nes atvykėliai neturi sveikatos draudimo ir jei jie nori gauti sveikatos paslaugas, jiems yra daug trukdžių, nes jie neregistruoti ligonių kasose, žinau, kad kai kurie siūlosi susimokėti, bet vėl ten kažkokių atsiranda problemų ir negali jie tų paslaugų gauti. Tai pirmas dalykas sveikatos paslaugos.“ (Akm-EKSP-1)

Viena iš informančių paminėjo, kad pasigenda ir rajono gydymo įstaigų iniciatyvos sprendžiant išskylančias problemas dėl sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo.

„<...> kai vaikui buvo temperatūra mes atėdavom į polikliniką tai sakė, kad mes tiesiog nežinom kaip jus įforminti, gydytojas jus priims be jokių pinigų, tiktai nepradėkit čia mokėti, nes mes nežinom kaip įforminti. <...> Aš kalbu tik apie Akmenės rajoną, ne apie kitus miestus, aš manau, kad tai nėra biurokratiškas kažkoks, biurokratinė kažkokia priežastis, tai tiesiog yra, kad žmonės per šešis metus <...> nesugeba pasidomėti, paskambinti į Vilnių į sveikatos departamentą ir paklausti „Žmonės pas mus ateina, nori sumokėt grynais pinigais ir kaip mums tą įforminti?“, jeigu jie neturi savo šeimos gydytojo, tai faktiškai jie gi turi teisę eiti pas bet kokį gydytoją. Problemų nėra, galim į Šiaulius važiuoti, 50 km, bet vežti ten šlapimo tyrimus į Šiaulius tai kažkaip juokinga, nes galima čia šalia padaryti tą.“ (Akm-2M)

Tyrimas atskleidžia, kad su problemomis valstybinėse sveikatos priežiūros įstaigose susidūrę užsieniečiai yra linkę rinktis **privačių sveikatos priežiūros įstaigų paslaugas** ir kitose savivaldybėse:

„<...> susidūriau su tam tikra problema ir turėjau apsilankyti poliklinikoje. <...> Ir tuo metu <...> jie veikiausiai pirmą kartą pamatė užsienietį, nes ten buvo maždaug 10-15 administratorių ir vienas, kuris kalba angliškai, tad privalejai kreiptis į tą konkretų žmogų tam, kad susitvarkytum su paraiškos pildymu tą pirmąjį kartą, kai turi pereiti visą dokumentaciją. Tada turi eiti per skirtingus gydytojus ir jie pasakinėjo man kabinetų numerius ir kitką, dabar eik ten, bet jie nešneka angliškai. Tad mes tvarkomės su vertėju arba jie turi asistentą, jie ten tarsi jaunesnieji, kartais ir studentai. Bet vėliau, jei tai būdavo tikrai rimta, eidavome į privačias [sveikatos priežiūros įstaigas – aut. past.]. Jie samdo šnekančius angliškai, tad daug sumokame, tačiau bent jau galėdavome nusakyti, kad tai yra tai, nuo ko kenčiame.“ (Kn-7V)

„<...> viskas priklauso nuo žmogaus medicinos įstaigose. Labai nemėgsta rusiškai kalbančių, tai tu kažką tai dėstai, sakai, gydytojas vis tiek tau atsako lietuviškai. Ne visi, bet pasitaiko. Tai yra nelabai malonu ir po to, po tokios patirties, jau lankosi mokamai, privačiai. Tai jau tada visai normalesnis reikalas.“ (Šiaul-2M)

Tai, kad privačios įstaigos yra atviresnės lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams pastebi ir kalbinti ekspertai.

„<...> ne visi gydytojai kalba anglų arba rusų kalba, jau nekalbant apie kažkokią kitą kalbą, dėl to mes dažnai studentams siūlome privačias paslaugas, sveikatos centrus, kur žinome, kad tikrai geri specialistai kalba anglų kalba ar rusų, jei tai yra aktualu, bet vėl gi, paslaugos yra mokamos, brangesnės ir tikrai ne visi draudimai nori tą apmokėti.“ (Kn-EKSP-3)

Tiek ekspertai, tiek tyrime dalyvavę užsieniečiai akcentuoja, kad, nors gauti medicininės paslaugos sąlygos palankesnės privačiose įstaigose, ne visi užsieniečiai turi finansinių galimybių. Tai susiję su dar vienu probleminiu aspektu – finansų trūkumu, kurį įvardijo informantai, kalbėdami apie sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą.

4. ribotas sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas dėl finansų trūkumo

Su šia problema dažniausiai susidūrė užsieniečiai, atvykę į Lietuvą studijuoti arba dėl šeimos susijungimo aplinkybių.

„Prieš metus turėjau problemų su inkstais, buvau peršalusi, jei savarankiškai gulėti ligoninėje, tai labai brangiai kainuoja. Gerai, kad galėjau pasilikti namuose ir gydytis namuose tabletėmis.“ (Kl-4M)

„Tad tai taip pat yra psichologo, psichoterapeuto ir psichiatro paslaugos. Šios trys, psichologinės sveikatos priežiūra, norėčiau, kad jos arba būtų dengiamos draudimu ne ES gyventojams, arba jų bent jau būtų daugiau. Tad net jei noriu sumokėti, galiu jas pasiekti. Tai viena. Čia yra šiek tiek privačių klinikų, kurios teikia paslaugas, bet jos yra <...> brangios.“ (Kl-9V)

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyviai **sveikatos priežiūros paslaugų kokybę** vertino nevienareikšmiškai. Tik nedidelė dalis informantų dalijosi teigiamomis patirtimis, susijusiomis su maloniu gydytoju bendravimu ir profesionalumu:

„Kauno psichiatrijos klinikoje mano dukra buvo apžiūrėta ir aš labai dėkinga gydytojams, kurie bendravo su manimi tik su manimi, nes jie turėjo bendrauti personaliai su mano dukra ir jie bendravo su ja rusų kalba, ir tada viską padėjo tą padaryti.“ (J-1M)

„<...> čia yra skirtingų gydytojų, bet bent jau jautiesi žmogumi, kaip su tam tikru orumu. Praėjusį mėnesį aš praleidau kelias dienas ligoninėje, ir mano žmona prieš mėnesį taip pat praleido keletą dienų ligoninėje Santariškėse ir ten buvo tikrai gera.“ (Vln-7V)

Dauguma tyrimo dalyvių išskyrė gydytojų empatiškumo stoką ir, jau anksčiau aptartas, ribotas medicininio personalo galimybes aptarnauti lietuvių kalba nekalbančius užsieniečius bei neigiamas nuostatas jų atžvilgiu.

„Nežinau kaip dideliuose miestuose, bet mažuose miestuose tai yra nuolatinė darbuotojų nekompetencija. Aš manau, kad tai yra dėl to, kad tai yra mažas miestas ir dėl to darbuotojai neturi kompetencijos, o kreiptis į kitas institucijas, skambinti, pavyzdžiui, į Vilnių kur nors jie bijo, o čia vietoje irgi bijo spręsti ir bijo prisiimti atsakomybę. Ir jų požiūris toks, kad „Mes čia visada va taip va dirbome tokiu būdu“ ir čia, žodžiu, šitie kažkokie nauji dalykai nepriimtini. Tai ne Lietuvos problema, o mažų miestelių ir kaimo vietovių.“ (Akm-2M)

„<...> kaip pirmą kartą [tampi – aut. past.] mama, kai esi toje pažeidžiamoje situacijoje, nesijaučiau lyg manimi rūpintųsi <...>. Tarsi, „gerai, atsipalaiduokite, štai ką planuojame daryti“, žinote, tokio tipo užtikrintumas, kad esi saugi. Nieko. Tai taip nesijautė. Jaučiau, jie su tavimi tvarkėsi taip šiurkščiai. <...> [lipk į paciento batus. Man šie maži dalykai, neprofesionalu.“ (Vln-2M)

Tyrimo dalyvavę ne ES piliečiai įvardijo, kad **sveikatos priežiūros srityje jiems labiausiai trūko / trūksta:**

1. **informacijos**, susijusios su sveikatos priežiūros sistema ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumu

„Galbūt [trūksta – aut. past.] informacijos dėl sveikatos sistemos. Nes jeigu neduok dieve teks kreiptis, tai aš, pavyzdžiui, nežinau nei skubios pagalbos numerio, to trumpojo. Nei kur mano poliklinika yra, aš esu visiškai nulis šioje informacijoje.“ (Kn-8V)

„<...> aš nežinojau, kad jeigu tu turi individualios veiklos pažymėjimą, tai reikia mokėti sveikatos draudimą. Iš kur man žinoti, aš naujas žmogus, o paskui man skambina ir praneša, kad aš skolingas už keturis mėnesius, tuo metu man ta suma buvo milžiniška.“ (Kn-10V)

2. vertimo paslaugų / informacijos suteikimo užsieniečiui suprantama kalba gydymo įstaigose

„Turiu tik vieną pastabą dėl vertėjo, ta prasme, kad kai einu pas daktarus reikalingas vertėjas. (J-9V)

„<...> įgyti supratimą apie medicinos [paslaugas – aut. past.], nes tuo metu rasti angliškai šnekantįjį, tai buvo tolygu laimėti loterijoje. Tai buvo, tarsi, norėdamas nueiti pas gydytoją, turėdavai gauti vertėją, ir tada supranti, kad kitu atveju eiti pas gydytoją nėra vertės, nes Google vertėjas taip gerai neveikia. Tad susirgti taip pat yra tikrai baisu. Kas, jei gydytojas nešneka angliškai ir, net jei sergu, jie man negali nieko padaryti.“ (Kn-7V)

3. su psichine sveikata susijusių paslaugų

„Ir yra visų tų kitų žmonių ta emocinė būsena, nes tai buvo iš labai sudėtingų šalių atvažiavusių žmonių, kur yra emocinė būsena vidinė labai sudėtinga, aišku, darbuotojai bandė padėti, jie kalbėjosi, jie stengėsi padėti, bet vis vien tos emocijos, tas kad žmogus laiko pas save viduje, jų buvo labai daug <...>.“ (J-2M)

„Ir tai yra kai kas, ko norėčiau, kad būtų daugiau angliškai šnekančių konsultantų, žinote, valstybiniuose centruose, kurie turi draudimą ne ES piliečiams Lietuvoje, kas, atrodo, tarytum neegzistuoja. Tas pats galioja psichologui. Ten esantys psichologai nieko verti telefonu. Tad net karantino metu ar panašiai, niekas neveikia. Tėra vienas angliškai šnekantis psichologas <...> centre, kuriam skambindavau paskutinius du mėnesius.“ (Kl-9V)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Susidūrę su sveikatos problemomis, informantai pirmiausia buvo linkę kliautis turimais socialiniais ryšiais – šeimos nariais ar kitais artimais giminiškais, draugais, pažįstamais ar bendradarbiais. Retesniais atvejais pagalbos buvo prašoma NVO, įgyvendinančių integracijos programas. Nė vienas tyrimo dalyvis neįvardijo, kad dėl sveikatos priežiūros klausimų konsultavosi su savivaldybės ar jai pavaldžių institucijų atstovais.

„Pirmiausia vyras skambina į įvairias organizacijas, kur jis ir pats yra aptarnaujamas.“ (Kl-1M)

„Vaikas atsitiktinai sau su žaisliniu šautuvu ar pistoletu į akį iššovė. Čia per išieginę dieną, karantino metu. Buvo baisu, bet visada viską [išsprendė – aut. past.] paskambinę lietuviams draugams.“ (Šiaul-7M)

2.5.4 Socialinės paslaugos ir būstas

Tik nedidelė dalis tyrime dalyvavusių ne ES piliečių įvardijo, kad naudojami socialinėmis paslaugomis. Dažniausiai šios paslaugos buvo susijusios su įvairiomis **socialinėmis pašalpomis**:

„<...> mokyklos pinigai dukrai.“ (Akm-3V)

„Kai atvažiuoju į Akmenę vyras mokėsi tuos kursus, kad gautų darbą, tai dar kelis mėnesius gaudavom čia pašalpą.“ (Akm-4M)

Viena dažniausiai tyrimo dalyvių įvardytų priežasčių, kodėl nesinaudoja (-o) su socialine apsauga susijusiomis paslaugomis, yra **informacijos apie galimybę gauti tokias paslaugas stoka**.

„Bet dėl socialinės rūpybos, būkime atviri, man, aš pasakyčiau, prireikė, sakykime, dviejų metų. Bet problema buvo ta, kad aš gerai nesupratau, jog tai egzistuoja.“ (Kn-6V)

„Bet ar jie išvis žino, kaip gauti? Nemanau, kad kas nors žino, kaip gauti, na, užsieniečiai. Nemanau, kad užsieniečiai žino.“ (Kl-10M)

„Mes net nežinojome, kad buvo kažkokia kompensacija. Nežinau. Tad niekada neišbandėme kompensacijos arba kokių nors paslaugų.“ (Vln-7V)

Informantai, kurie naudojami tokio pobūdžio paslaugomis, teigė, kad informaciją apie tokias paslaugas susirado savarankiškai arba apie tokią galimybę juos informavo šeimos nariai, draugai arba pažįstami (neretai patys turintys panašios patirties). NVO, teikiančios integracijos paslaugas ne ES piliečiams, taip pat buvo įvardytos kaip viena iš informacijos šaltinių.

Tuo tarpu **paslaugos, susijusios su būstu**, kuriomis dažniausiai naudojami tyrime dalyvavę ne ES piliečiai, buvo susijusios su a) gyvenamosios vietos paieška; b) bendrabučio suteikimu; c) socialinio būsto gavimu; d) gyvenamosios vietos deklaracija.

Per tyrimą dauguma informantų gyvenamąją vietą nuomojosi arba gyveno bendrabučiuose. Tik nedidelė dalis informantų įvardijo, kad gyvena nuosavame ar bendrame šeimos būste. Keli informantai iš **Jonavos rajono** minėjo, kad gyvena savivaldybės suteiktame socialiniame būste.

Tyrimo dalyviai išskyrė keletą **probleminių aspektų**, susijusių su būstu:

1. **sunku rasti (tinkamą) gyvenamąją vietą** (kuri atitiktų finansines galimybes, patogumą gyventi gausenei šeimai ir pan.):

„<...> kai atvažiuo vyresnysis [sūnus – aut. past.] ir atvažiuo motina, tai mums jau prireikė didesnio ploto, tai mes jau ieškojomės per pažįstamus butą. Bet tai pasirodo ne taip yra paprasta, nes čia netoli yra Rukla, karinis objektas ir daug ir privažiuojančių, ir tie, kurie nuomojasi ir iš kažkur kitur atvyksta ir nuomojasi, tai vietiniai nelabai taip su didelio noru gali nuomot nepažįstamiems žmonėms, tai čia iš tikrųjų yra tokia kaip ir nuomos problema.“ (J-2M)

Informantai taip pat dalijosi patirtimi, kad problemų kyla ir dėl to, jog būsto nuomos / pardavimo skelbimai dažniausiai pateikiami lietuvių kalba, o būsimi nuomininkai ne visada yra linkę bendrauti ne lietuvių kalba.

„<...> mes rašėm rusų, anglų ir lietuvių kalba, bet lietuvių, aišku, su Google translator, tai reikia pasižiūrėti, kokie ten buvo tekstai, <...> Bet bendravom angliškai arba rusiškai su visais. Tai radom butą, mūsų nuomotojas <...> kalba rusiškai. Dėl to nebuvo problemų irgi.“ (Vln-1M)

2. sunkumai susirasti būstą dažnai yra susiję su kitu probleminiu aspektu – **visuomenės nuostatomis**. Pasitebima, kad su didesniais iššūkiams susiduria prieglobsčio gavėjai, musulmonai ar tamsesnės odos spalvos asmenys.

„Ir susiduri su tuo sunkumu, kad kai žino, kad tu esi pabėgėlis, tai labai ne visi turi to noro tave priimti, aplamai išnuomoti tau.“ (J-1M)

„<...> mums buvo ištis labai sunku susirasti butą, sunku buvo Kaune, sunku buvo ir Vilniuje, nes jie sutinka, kad ieško žmonių, kad išnuomotų savo butus, bet kai mes pasakome, kad esame iš Tadžikistano ir esame musulmonai, jie atsisakė <...> vienas malonus vaikinys mus priėmė, žinoma, jis buvo labai skeptiškas ir šiek tiek bijojo, bet pasakė, kad jam reikia susisiekti su dviem ankstesniais savininkais, tada buvo viskas gerai, neturime problemų. Manau, kad yra labai atsargaus požiūrio tipas, netgi neapykanta musulmonams, musulmonams pabėgėliams, jie dvigubai atsargesni su musulmonais.“ (Vln-10V)

Neigiamas nuostatas, kaip vieną didžiausių problemų, su kuria susiduria užsieniečiai, ieškantys būsto, išskiria ir kalbinti ekspertai:

„Kaip pavyzdį galiu paminėti, tai viena darbuotoja perskambino, per tūkstantį skambučių padarė ieškodama būsto po visą Lietuvą, o sutiko priimt pasižiūrėt tik 17 šeiminių. Nes kai vis tiek žodis po žodžio, kai ateina kažkoks žodis pabėgėlis, kalba pasibaigia.“ (J-EKSP-4)

„<...> iššūkis yra juodaodžiui surasti, padėt išsinuomot butą. Pokalbis nutrūksta, kai yra pasakoma, kad žmogus nekalba lietuviškai, tada klausimas, jis iš kur ir turi pasakyti šaly ir tai akivaizdu, kad jau juodaodis bus ir tada sako, kad nenuomosim.“ (Kl-EKSP-2)

3. gyvenamosios vietos deklaracija

Su gyvenamosios vietos deklaravimo problema susidūrė dauguma informantų. Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numato, kad užsienietis, pateikiantis prašymą išduoti leidimą gyventi šalyje, turi nurodyti gyvenamąją vietą, kurią ketina deklaruoti.¹⁴ Tačiau užsieniečiui deklaruoti gyvenamąją vietą nuomojamame būste dažniausiai tampa iššūkiu. Kaip rodo tyrimo dalyvių patirtis, tik nedidelė dalis būstų savininkų sutinka, kad nuomininkai deklaruotų gyvenamąją vietą jų nuosavybėje, o kai kurie jų naudojami tokiais reikalavimais ir kelia būsto nuomos kainą arba kelia įvairias papildomas sąlygas.

„<...> buvo kaip nuomoti, tai kadaise buvo gal paprasčiau, tiesiog susitari, tada pasirašai kažką tai ir viskas. Dabar jau yra sudėtingiau, yra tas susiję su draudimu ir taip toliau. <...> Dabar pas mane tuoj pasibaigs registravimas ir tu nežinai, bus toks pakibęs ore. Turi eit pažįstamų arba kažkokių tai žmonių prašyti, kad tave tiesiog priregistruotų, bet tai tikrai mažai kas to nori daryti, išvis nenori niekas to daryti. <...> problema, kad jie [prieglobsčio gavėjai – aut. past.] išvis neturi tokios vietos, nes jie neturi tėvų, neturi artimųjų čia. Ir vat klausimas, prieš tai buvau priregistruota savivaldybėje, o dabar tai jau kaip ir nebe ir dabar nebežinau, kur registruotis, ir esu pakibusis ore, be kažkokios registracijos registre. Ir va tai yra pabėgėlių didžiausia problema.“ (J-1M)

¹⁴ 2021 m. kovo 1 d., įsigaliojus Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimams, užsienietis gali pasirinkti, kuriuo metu deklaruos gyvenamąją vietą Lietuvoje – Migracijos departamente, pateikiant prašymą išduoti leidimą gyventi, ar seniūnijoje, jau atsiėmus leidimą gyventi. (Daugiau informacijos: www.migracija.lt/-/gyvenamosios-vietos-deklaravimas-u%C5%BESienie%C4%8Diams-bus-paprastesnis)

Gyvenamosios vietos deklaravimo problemą išskiria ir kalbinti ekspertai:

„Va būstas yra problema, būstas yra problema. Na visiems šita problema Lietuvoj, kai apskritai yra įvedę ten tuos apribojimus dėl gyvenamosios vietos deklaravimo, dėl to, kad būtinai turi sutartį rodyti ir visi šitie dalykai tai automatiškai paveikia. Bet pas mus [Jonavoje – aut.past.] ir pasiūla tų būstų ne tokia, kaip pavyzdžiui Kaune ar Vilniuj, tai tiesiog ir žmonės ne tiek yra įpratę nuomoti butus iš esmės. Tai tas yra toks dalykas pakankamai sudėtingas <...>, gerai dar rasti būstą, tai jie dar randa, bet kaip deklaruotis, tai čia yra misija neįmanoma. Tai tada žaidžiame mes. Jeigu jie daėina iki mūsų, tai tada jau ten per organizacijas, tai gali ten prisibelsti iki savivaldybės, kad juos prideklaruoti ir taip toliau. Bet jo, tada tu ten turi žinoti kaip.“ (J-EKSP-2)

„Problematiška. Problematiška, jeigu tu esi juodaodis, anglakalbis. Problematiška jeigu tu nori su registracija, nes daug kas nuomoja, nedeklaruoja to, kad nereikėtų mokėti mokesčių, o tada jie nenori deklaruoti, problematiška.“ (KI-EKSP-2)

4. socialinis būstas

Socialinio būsto klausimas yra itin aktualus prieglobsčio gavėjams, kurie daugeliu atvejų yra labiau pažeidžiamoje padėtyje nei dėl kitų priežasčių atvykstantys užsieniečiai. Tačiau prieglobsčio gavėjai neišskiriami kaip atskira pažeidžiama grupė ir neturi jokių privilegijų ir nuolaidų gaunant socialinį būstą.

„Pačioj pradžioj kai pabėgėliai atvyksta jiems būna labai sudėtinga, nes tai yra nauja šalis ir viskas yra kitaip. Ir kai kreipiesi į savivaldybę, tai yra ta bendra eilė ir tada tave stato į bendrą eilę kartu su vietiniais. Ir būtų va toks prašymas, kad jeigu būtų, kad pabėgėliams arba būtų sukurta atskira eilė, kur būtų galima į atskirą eilę eiti, arba juo toj pačioj eilėj statyti kažkaip ir prastumtų į priekį. Nes čia reikia ne vienerius metu laukti.“ (J-3M)

Kaip gerąjį pavyzdį būtų galima išskirti Jonavos rajono savivaldybę, kurioje socialinio būsto problemą nuspręsta išspręsti nuperkant 5 būstus ir juos paskiriant Jonavoje gyvenantiems prieglobsčio gavėjams, prioritetą teikiant gaušiams ir su didesniais sunkumais susirasti tinkamą gyvenamąją vietą susiduriančioms prieglobsčio gavėjų šeimoms. Kaip informavo Jonavos rajono savivaldybės atstovai, savivaldybė lėšas būstui įsigyti gavo iš Europos banko.

„Rajono savivaldybė dalyvavo tokiam projekte, tiesiogiai iš Europos banko gavom lėšas butų įsigijimui ir tikslas yra lengvatinėmis sąlygomis kaip socialinio būsto principu nuomoti tuos butus pabėgėliams, tie kurie gavę prieglobstį Lietuvoj. Tai jiems tokiu būdu nuomoti tuos butus tol, kol jie gyvena Jonavos rajone. <...> Ir mes tuos butus nuomosime pabėgėliams būtent, tai tikimės, kad tokiu būdu tai bus tokia didelė pagalba jiems, kad jie visgi jau turės ir būstą, ir deklaraciją.“ (J-EKSP-2)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Tyrimo dalyviai įvardijo, kad būsto dažniausiai ieškojo patys (paprastai per skelbimus internete). Taip pat dažnai susirasti gyvenamąją vietą padėjo draugai arba pažįstami. Keletas informantų paminėjo, kad šiame procese jiems pagelbėjo nekilnojamojo turto brokeriai ir NVO.

„Problemy nebuvo. Buvo du tarpininkai, jie yra ir dabar, todėl pirkti butą nebuvo sunku, mes supratom, kad tris kartus brangiau mums pardavė, bet vistiek mums tai buvo nedideli pinigai. Ir čia tokia rinka, kad buvo galima net pasirinkti.“ (Akm-2M)

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyvavę ne ES piliečiai įvardijo, kad jiems labiausiai **trūksta informacijos suprantama kalba ir konsultacijų**, kurios apimtų tiek būsto paieškos klausimus, tiek specifinius ir labiau praktinius aspektus, susijusius su būsto nuoma, komunaliniais mokesčiais ar socialine parama, prieinama užsieniečiams, pvz., būsto šildymo ir vandens išlaidų kompensacijomis.

2.5.5 Vaikų švietimas ir integracija

Tyrimas atskleidžia, kad kalbinti ne ES piliečiai labiau buvo linkę vaikų ugdymui rinktis **valstybines mokyklas lietuvių kalba**, keletas informantų vaikus leido mokytis į „Vilniaus lietuvių namus“.

„<...> mano planas, kad dukra baigtų lietuvių mokyklą, kad jos kalba būtų gera, kad įstotų ten kur pati nori, <...>, aš tik noriu, kad ji baigtų lietuvišką mokyklą.“ (Akm-3 V)

„Visi vaikai taip pat gerai kalba lietuviškai, iš karto pradėjo mokytis lietuviškoje mokykloje. Dvi vyriausios dukterys mokėsi Vilniuje. Mes jas ten atidavėme, kad išmokytų kalbą ir jos ten visus metus mokėsi tik lietuvių kalbos.“ (J-10M)

Rusakalbiai informantai buvo linkę leisti vaikus į rusakalbes valstybines mokyklas (taip pat darželius) gyvenimo Lietuvoje pradžioje, tačiau pastebima, kad vėliau vaikai dažniau mokslus tęsia valstybinėse mokyklose lietuvių kalba. Tai galima paaiškinti tuo, kad dėl kalbos barjero gyvenimo šalyje pradžioje tėvams lengviau, kai paslaugos teikiamos suprantama kalba, tačiau galvodami apie vaikų ateitį Lietuvoje priima sprendimą vaikus ugdyti lietuviškose mokyklose.

Tyrimo dalyviai išskyrė keletą **probleminių aspektų**, kurie jiems kėlė daugiausiai sunkumų ir iššūkių gaunant švietimo paslaugas:

1. lietuvių kalbos barjeras

Visų pirma, lietuvių kalbos žinių trūkumas lėmė **sunkumus ieškant informacijos apie savivaldybėje esančias ugdymo įstaigas** (darželius, formaliojo ir neformaliojo vaikų ugdymo įstaigas), taip pat **registruojant vaikus į šias institucijas**.

„Aš labai pergyvenau dėl mokyklos, nežinojau ar yra mokykla, ta prasme, rusų kalba. Negalėjau surasti internete, kad rusų mokykla Šiauliuose, neradom informacijos.“ (Šiaul-7M)

„Tinklalapiai veikia lietuvių kalba, bet, dėkui Dievui už Google, yra vertimas, tad patikrinu tai savo telefone ir tai būna išverčiama.“ (Vln-2M)

Antra, lietuvių kalbos gebėjimų stoka **apriboja tėvų galimybes įsitraukti į vaikų ugdymo procesą** ir dalyvauti vaikų darželio ar mokyklos bendruomenės gyvenime.

„Kai buvo konfliktas dukros mokykloje, buvo taip, kad dauguma mokytojų stengėsi kalbėti lietuvių kalba, buvo ir tokių kurie bendravo rusų kalba, bet kai buvo konfliktinis momentas bendravo lietuvių kalba. Ir buvo toks momentas, kai aš suprantu, kad jis supranta mane, moka rusų kalbą, bet jis vis tiek stengiasi kalbėti lietuviškai, bet tai buvo vienetiniai atvejai.“ (Akm-3V)

„Mano susirūpinimas buvo dėl to, ar gausim angliškai šnekantį mokytoją. Aš tikrai nesitikiu labai amerikietiškos ar britiškos anglų kalbos, bazinė anglų kalba tinka, jei gali man paaiškinti, kas nutiko arba kaip sekasi mano dukrai. Aš ne lietuvė ir mano dukra didžiumą laiko šneka angliškai, ji supranta anglų kalbą. Norėjau žinoti, ar yra mokytojas, kuris gali su manimi šnekėtis <...> šnekėtis apie „darželį“.“ (Vln-2M)

Kalbos barjeras taip pat kelia iššūkių vaikų pasiekimams mokykloje ir įsiliejant į mokyklos bendruomenės gyvenimą.

„<...> pradinėse klasėse, aš ieškojau kiekvieno žodžio <...> reikšmės ir rašiau ant lipnaus lapelio. Ketvirtoji klasė pastebėjau, kad ją pradėjo tai nervinti ir ji viską išmeta, ką jai užrašau. Aš supratau, kad vaikai juokiasi iš jos, arba aš gal kokį žodį parašiau ne taip, nes žodynai, juk duoda daug reikšmių. Penktoji klasė jei dar reikėjo verst, ji visada prašė, kad sėdėčiau su ja kai ruošia namų darbus, dabar ji pati daro namų darbus. Lietuvių kalbos mokytoja sako, kad viskas gerai ir jos lietuvių kalbos rezultatai normalūs.“ (Akm-3V)

„Įtinkinu savo vyrą, kad nenoriu išsiųsti jos į valstybinę instituciją, nes abejoju, jų tinklalapyje skelbė „darželis, kuriame mokoma išimtinai lietuvių kalba“. Suprantu, kad mano dukrai reikia išmokyti lietuviškai - tai savaime suprantama, nes ji gyvena Lietuvoje. Bet nenoriu, kad ji <...> būtų įmesta tarp ryklių, ir kad ji bus su išimtinai lietuvių kalba šnekančiais vaikais ir mokytoju <...> jei įlipčiau į jos batus, tai man keltų stresą. Nes ji niekieno nesuprastų ir mes tiesiog ją ten paliktume.“ (Vln-2M)

Tiek tyrime dalyvavę ne ES piliečiai, tiek ekspertai pastebi, kad paprastai su didesniais iššūkiais integruojantis į švietimo sistemą susiduria vyresni užsieniečių vaikai.

„Mums baisu dėl dar vieno dalyko, kad ji [dukra] gali negauti atestato, nes jie gąsdina mus iš čia esančios mokyklos, jie sako, kad gali negauti atestato, nes tavo lietuvių kalbos lygis nepakankamas <...>.“ (Vln-10V)

„Užsieniečiui sunkiausia progimnazija, penkta – aštunta klasės. Pagal statistiką ir patyčių lygis būna pats didžiausias. Turim mes vieną tokią mergaitę septintoje klasėje kur ji ten tiesiog kenčia, tiesiog jos kultūra, jos mąstymas su trylikamečiais stipriai skiriasi. Tiesiog nei juokingi tie bajorai, nei bendravimo nesupranta, kaip jie bendrauja, kaip tas viskas vyksta. Tai yra labai sunku. Pavyzdžiui mokytojai visi labai patenkinti vaiku, kaip dirba, kaip viską, bet ji tiesiog neturi ryšio su vaikais.“ (Kn-EKSP-2)

2. visuomenės nuostatos

Tyrimo dalyviai dalijosi patirtimis, kad jų vaikai susiduria su užgauliojimais ir patyčiomis tiek dėl išvaizdos, tiek dėl kalbos barjero. Neigiamai nusiteikę tiek vaikai, tiek pedagogai.

„Problema su mokykla buvo pačioje mokykloje. Ji buvo vienintelis užsienietis vaikas, buvo patyčių jos atžvilgiu, dėl to ją teko perkelti į kitą mokyklą.“ (Akm-3V)

3. biurokratinės kliūtys

Akmenės rajone kalbinta informantė taip pat paminėjo problemas dėl ilgai trunkančio leidimo dukrai gyventi šalyje pratęsimo:

„Vieneriems metams [išduodamas leidimas gyventi dukrai – aut.past.] ir po to mums reikia kiekvieną kartą pratęsti. Ir ji baigė progimnaziją tikrai 20 d., mėnesio pabaigoj, kol mes surinkom visus dokumentus, ten daug pažymų, liepos 20 d. mes padavėm visus dokumentus į migraciją, dėl to, kad ji pakeitė [ugdyimo – aut. past.] įstaigą, jai davė ne du mėnesius, o keturis mėnesius. Taip buvo anksčiau, kai Telšiuose jai darė. Ir gaunasi, kad <...> keturis mėnesius jai daro tą leidimą gyventi, iki lapkričio. Ir mums pasisekė, kad ji yra Ukrainos pilietė, ji turi biometrinių pasą, ir ji dabar čia yra kaip turistė, bet mokosi mokykloje. Ir tikrai lapkritį ji gaus leidimą gyventi. O ką daryti Rusijos ar Baltarusijos piliečiams? Jie turi išvažiuoti, padaryti turistinę vizą, bet atvažiuoti atgal kaip turistai dėl šitos visos situacijos jie negali. Ir jie tada praranda teisę eiti į mokyklą. Mums pasisekė, kad mes Ukrainos piliečiai ir dėl to, kad turim biometrinius pasus, dėl to, kad vaikui tektų eiti į mokyklą Ukrainoj, o ji nemoka kalbos. Vat dėl šito problema, kad yra toks nesusipratimas.“ (Akm-2M)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Tyrimo dalyviai įvardijo, kad dažniausiai **informaciją apie švietimo paslaugas** vaikams jie susirado savarankiškai arba padėjo šeimos nariai, taip pat Lietuvoje gyvenantys draugai ar pažįstami.

„Mes viską gaunam patys, iš interneto, Facebook’o, visokie ten, yra parašyta. Pati viena, niekas mums nesiūlė kur rašyti. Kaip ir mano vyras lietuvis, jis kaip ir žino kaip, kokia čia yra sistema.“ (Akm-1M)

Paslaugų poreikis

Informantai, kalbėdami apie vaikų švietimą, įvardijo, kad jiems labiausiai trūko (trūksta) mokyklos dėmesio priimant ir ugdant lietuvių kalba nekalbančius ir kitoje kultūroje augusius vaikus, taip pat **švietimo sistemas, labiau adaptuotas vaikams užsieniečiams**. Tyrimo dalyviai ypač akcentavo lietuvių kalbos ugdymo spragas ir trūkumą.

„<...> dėl mokyklos, yra toks pavyzdys, dukros mokykloje yra neįgali mergaitė, jai padeda moteris, o mano dukra mokosi bendrai ir jai labai sunku, nes yra daug nepažįstamų žodžių. Dukra mokėsi lietuvių istoriją mokykloje ir buvo tokių žodžių, kurių net mes negalėjome jai paaiškinti. Tada mes užsakėme vadovėlį iš Vilniaus universiteto bibliotekos, skanavom, skaitėm. Nors ten ne viskas sutapo, mes skaitėm ir tik tada galėjom jai paaiškinti tam tikrus žodžius.“ (Akm-3M)

„Vaikas kiekvieną dieną turi lietuvių kalbos pamoką, tai yra penkios valandos per savaitę, ir viena papildoma pamoka – lietuvių kalba užsieniečiams. <...> problemų nekyla jokių su ta papildoma [pamoka – aut. past.], <...> bet to nepakanka. Ir kai ateina vaikas į lietuvių kalbos pamokas pagrindines, nėra jokios programos, ji tiesiog sėdi pamokose kažką supranta, kažką nesupranta. Ir per mokymosi metus aš nepasakyčiau, kad ji kažko išmoko.“ (Kl-3M)

Tyrimas atskleidė, kad papildoma **pagalba mokantis lietuvių kalbos ir parama šių įgūdžių neturintiems vaikams neretai vykdoma pačių pedagogų iniciatyva**, negaunant papildomo atlygio. Tokiais gerosios praktikos pavyzdžiais dalijosi **Akmenės rajono** ir Jonavos rajono savivaldybių gyventojai:

„Bet iš kitos pusės, aš nemanau, kad kur nors dideliame mieste, pavyzdžiui, Šiauliuose, tiek daug dėmesio skirtų vaikams, su vaikais taip nedirbtų kaip čia dirbo. Daug, ta prasme. Iš Ukrainos lapkričio mėnesį [atvažiavo šeima su vaiku – aut. past.]. Mokyklos direktorius važiavo į Šiaulius ir paėmė tam vaikui vadovėlių rusų kalba, kad vaikui būtų lengviau integruotis ir kad jis supastų tas pamokų temas. Kad jis galėtų dirbti su visa klase, neatsiliktų. Atsakymas į klausimą, daug žmonių yra nustebinti, sako: „Ką jūs ten toj Naujojoj Akmenėj darot?“ štai atsakymas į tą klausimą.“ (Akm-2M)

Akmenės rajone iniciatyvą integruoti vaikus į švietimo sistemą parodė ir miesto valdžia – sumokėjo už papildomas lietuvių kalbos pamokas užsieniečių vaikams:

„<...> vaikas pradėjo lankyti mokyklą, vaikui čia buvo gerai, ji jautėsi komfortiškai ir mes samdėm jai mokytoją, bet merija jai davė mokykloje nemokamai lietuvių kalbos mokytoją, ne tik jai, visiems užsieniečiams. Tai buvo nemokamai, pasakė, kad pinigų mokėti nereikia, tai buvo ta pati integracija. Aš nežinau kaip, iš kokių pinigų mokėjo mokytojai, bet merija kažkaip rado tokią galimybę. Tai truko ne vienus metus, tai buvo keli metai ir ėjo penki užsieniečiai į tas pamokas.“ (Akm-2M)

Nors informantai įvardija, kad švietimo sistema Lietuvoje turėtų būti labiau pritaikyta užsieniečių vaikų poreikiams, tyrimo dalyviai **buvo linkę gaunamas švietimo paslaugas vertinti teigiamai**. Kalbinti užsieniečiai itin teigiamai vertino pedagogų kvalifikaciją, jų skiriamą papildomą dėmesį užsieniečiams vaikams ir sudarytas galimybes papildomai mokytis lietuvių kalbos.

„Mokytoja kaip gali, taip gali padėti, aš neturiu pretenzijų nei ikimokyklinio, nei mokyklos (pedagogams – aut. past.).“ (Akm-1M)

Ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo įstaigos yra labai svarbus veiksnys užsieniečių vaikų integracijai. Tai, kaip mokykla priima užsienietį vaiką, kaip su juo elgiasi ir kokią pagalbą jam suteikia, turi įtakos ir jo tolesniam gyvenimui ir perspektyvoms Lietuvoje. Todėl vaikų švietimas yra itin aktualus klausimas, taigi turėtų būti prioritizuojamas tiek valstybės, tiek savivaldos lygmeniu.

„Nu ir tų pačių vaikų priėmimas kitų, kurie buvo klasėje, tai viskas kaip ir tvarkoj ir dabar šiandien vaikai puikiai kalba lietuviškai, puikiai rašo, skaito ir dabar bendraujant su manim jie kartais neranda rusiškų žodžių ir kai kuriuos įterpia lietuviškais žodžiais ir dabar aš galiu pasakyti, kad mano vaikai jau pasaulėžiūrą savo suformavo lietuvišką.“ (J-2M)

Tyrimo dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Tyrimo dalyvavę ekspertai taip pat pastebėjo, kad užsieniečių vaikai susiduria su papildomais iššūkiams mokykloje. Dažniausiai buvo minima, kad šie **iššūkiai yra susiję su moksleivių lietuvių kalbos gebėjimų trūkumu** ir, bendrai, mokyklos (ne)gebėjimu prisitaikyti prie valstybine kalba nekalbančių moksleivių.

„Yra iššūkis šeimoms su vaikais, vaikams į mokyklas įsiliesti, kalbos barjeras, bendravimas su bendraamžiais, nes vis dėlto patys vaikai, ką mokytojai pastebėjo, nors yra skirtingų amžiaus grupių ir skirtingose klasėse, bet tarkim tie ukrainiečiai, jie linkę pertraukų metu susiburti į tam tikrą vietą ir bendrauti savo kalba, nes taip yra paprasčiau, o mokytojai juos skatina bendrauti su mūsų lietuviais, kad geriau išmokyti kalbą ir neužsidarytų savo ribotoje grupelėje. Kuo greičiau vaikai išmoka kalbą, gali išreikšti savo mintis, emocijas lietuvių kalba, tuo geriau jaučiasi emociškai.“ (Akm-EKSP-1)

„Turim sąrašą mokyklų į kurias kreipiamės, jei yra toks poreikis užsieniečių vaikams, bet metų eigoje yra sunku rasti kur integruoti tuos vaikus, dažniausiai yra perpildytos klasės arba mokyklos nenori priimti, nes pagal įstatymą, jie turi mokėti lietuvių kalbą, ta integracinė sistema Lietuvos švietimo sistemoje yra labai neaiški.“ (Kn-EKSP-4)

Tai rodo bendrą visos šalies švietimo sistemos problemą, **Lietuvos ugdymo institucijos nėra tinkamai pasirengusios į ugdymo įstaigas priimti užsieniečius vaikus**. Kaip pastebėjo Akmenės rajone kalbintas ekspertas (-ė) mokyklos turi savarankiškai spręsti vaikų integracijos į švietimo sistemą klausimą, joms nesuteikiama nei finansinių resursų, nei metodinės ar pan. pagalbos priemonių.

„<...> didžiausia problema, kad jie [moksleiviai iš Ukrainos] kalbos nemokėjo. Bet juos, bent jau ta mokykla konkrečiai, praktiškai nebuvo jokios paramos konsultacinės iš niekur, nei iš ministerijos, nei iš nieko, vien dėl elementarios priežasties, kad ko gero, nelabai yra tokių precedentų, ir patys kaip išmanė, taip jau mokė tuos vaikus. Žodžiu, ten vadovėlius gavo iš neaišku kur, rusiškus, nes visi jie rusakalbiai. Mokytojai, kai kuriems, kaip supratau, net nemokėjo jokių priedų, jie grynai geranoriškai dirbo, tiesiog bandymo metodu ir tas mokymas buvo gana toks, panašiai kaip žinot, kai nemoki plaukti, meti į vandenį ir plauk. Tai tiems vaikams taip, jie iš karto mokėsi ir kalbą, ir dalykus visus. Bet paskui su keliais žmonėm pakalbėjus, ir tokia nuomonė, kad blogai yra.“ (Akm-EKSP-3)

„<...> mokyklos tikrai nepasiruošę užsieniečių priimti, tada gaunasi kiekviena mokykla, kaip sako: „Kas kaip moka, tas taip šoka“, aš galėčiau privardinti 20 variantų kaip kiekviena mokykla priima mūsų užsieniečius.“ (Kn-EKSP-2)

Be to, kaip pastebi kitas (-a) ekspertas (-ė), švietimo įstaigose neskiriama dėmesio mokyklos bendruomenės paruošimui priimti užsieniečius vaikus, dėl šios priežasties iššūkių kyla tiek patiems kitataučiams vaikams, tiek likusiai mokyklos bendruomenei:

„<...> kas liečia miesto mokyklas, tai pagrinde jie tiesiog ateina į bendrą klasę, turi papildomas lietuvių kalbos pamokas ir tiek. Niekas nei tos klasės ruošia, tas pats kaip ir su visais, sakau, vaikais. Pas mus apskritai su mokyklų bendruomenių paruošimu yra didžiulė problema. Dabar visi labai žinantys savo teises, visos mamos labai fainos, kurios Facebook'uose sėdinčios, labai visos protingos ir tada prirašo visokių nesąmonių, apsijungia prieš vaiką, kuris turi pavyzdžiui kažkokį autizmo sindromą, ir visa klasė išeina iš mokyklos, nes vaikas yra ne toks. Tai va tas pats ir su tais pabėgėliais, nieko kitaip. Niekas neruošia bendruomenės. Su vaiku dirbama, pagalba yra suteikiama, papildomos pamokos kažkokios suteikiamos, bet ir tiek.“ (J-EKSP-2)

Be ne ES piliečių minėto probleminio aspekto, kad švietimo įstaigos nėra pakankamai pasiruošusios priimti užsieniečius vaikus ir dėl to vaikams bei jų tėvams kyla nemažai iššūkių, keletas ekspertų taip pat pastebėjo, kad rusakalbiai užsieniečiai yra šiek tiek palankesnėje pozicijoje, nes šalyje yra valstybinių mokyklų, kuriose ugdoma rusų kalba. Kiti užsieniečiai (bent jau gyvenimo Lietuvoje pradžioje) turi ribotą ugdymo įstaigų pasirinkimą.

„Valstybinės anglų kalba mokyklos Vilniuje nėra, užsieniečių vaikams paprastai tokiu atveju yra rekomenduojami Lietuvių namai, kur jie visus metus gali mokytis lietuvių kalbos, kol pradeda mokytis normaliai.“ (Vln-EKSP-7)

Tyrime dalyvavę ekspertai taip pat linkę įžvelgti, kad tai kokios sąlygos bus suteiktos lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams švietimo įstaigose, galbūt turės įtakos, kaip jiems seksis integruotis šalyje ateityje:

„Ir tarkim atvažiuoji į užsienį, kur nemoki kalbos, ir tau reikia fiziką mokytis, tai košmaras trupučiuką. Ir lietuviams tai sudėtinga mokytis, o dar kita kalba. Tai va ir problema, kad jie tada atsilieka nuo programos ir tie jų pasiekimai mažesni būna, ir tada ateity gali būti problemų dėl stojimo į universitetus ir panašiai.“ (Akm-EKSP-3)

„Dėl švietimo, rusų kalba kalbantiems vaikams lengviau, anglų kalba galima mokytis privačiose mokyklose. Bet kyla grėsmė, jei vaikai mokosi rusų kalba kad jie įstrigs tam tikrame burbule, jei ir tėvai dirba ir bendrauja su rusiakalbiais.“ (Vln-EKSP-7)

Tai parodo ir vienos **Akmenės rajone** kalbintos informantės patirtis. Informantės dukrai, kaip ir kitiems tuo metu besimokantiems užsieniečiams vaikams, nuo pat pradžių buvo suteikta galimybė mokykloje mokytis papildomai lietuvių kalbos, taip pat buvo sukurtos tinkamos sąlygos, o tai turėjo įtakos mergaitės integracijai.

„<...> dukra kažkaip neturi tokių ryšių su Ukraina. Ne dėl to, kad ten blogai, o dėl to, kad čia jau ji jaučiasi komfortiškai, ji turi draugus, turi susiformavusius įpročius. Vienas toks momentas, kad ji moka Lietuvos himną, bet Ukrainos himno nemoka mintinai. Ji kalba lietuviškai, nekalba, bet viską supranta ukrainiečių kalba, bet rašyti ukrainietiška ji jau nemoka.“ (Akm-2M)

2.5.6 Kultūra

Dauguma tyrimo dalyvių teigė, kad **kultūros paslaugomis** (pvz., bibliotekomis, kino teatrais, teatrais ir pan.) **nesinaudoja arba naudojami labai retai**. Dažniausiai tai susiję su šeiminiėmis aplinkybėmis (šiuo atveju itin išsiskiria moterų migrančių patirtys), rečiau - su galimybėmis gauti įvairias kultūros paslaugas užsieniečiui suprantama kalba ir informacijos trūkumu.

„Lietuvoje ne. Dukra važiavo su darželiu vieną ar du kartus, į cirką buvo nuėjusi, į kiną neįnam, nes lietuviškai viskas. Neturiu ką pasakyti jums. Pradžioj viskas buvo dėl kalbos, o dabar kai jau kalba yra, nėra laiko.“ (Akm-4M)

„Taip, labai mėgstu, bet trūksta laiko, užtenka tik jaunesniajam vaikui ir viskas. Norėtusi daugiau, bet neužtenka laiko.“ (J-5M)

Tyrimo dalyvavę ekspertai akcentavo ribotą prieinamumą prie kultūrinių paslaugų būtent dėl informacijos trūkumo ir tarpininkavimo gaunant tokio pobūdžio paslaugas:

„<...> apie kultūrinės paslaugas kokias, tai to prieinamumo faktiškai nėra. Nes įgalioja tiek, kiek mokyklose yra galimybės, su klase eina, o šiaip, kad ten šeimos turėtų informaciją tas pačias parodas ar dar kažką, tai to tikrai nėra, informacijos <...> mažai. Mažai galimybių, sakykime, dalyvauti kažkokiuose prieinamose veiklose su asistavimu, kad ten kažkas aiškintų, įvestų į kontekstus sudėtingesnius, tai to pas mus dar labai mažai yra. Matom, ką mūsų užsienyje partneriai daro, kokius nuostabius dalykus su tuo, tai pas mus dar to labai mažai.“ (Vln-EK-SP-2)

Kaip įvardijo tyrimo dalyvavę ekspertai, kultūros paslaugos dažnai nėra prioritetizuojamos pačių užsieniečių, nes pirmiausia mąstoma apie bazinius poreikius – užimtumo, vaikų, sveikatos priežiūros klausimus, o su kultūra susiję dalykai lieka antrame plane. Vis tik akcentuojama, kad toks poreikis išlieka. Taigi siekiant užtikrinti visavertę integraciją svarbu, kad šis poreikis būtų patenkintas.

„Be abejo, visų pirma, tai yra baziniai poreikiai, gana suprantama, nes kai nėra darbo, nėra darželio, tai ir apie teatrą, biblioteką sunku galvoti. Bet yra tokių tikrai. Nuo šeimos priklauso. Galbūt, iš dalies, nuo to, koks jų gyvenimas buvo anksčiau, jų šalyje. Nes tie, kurie turi poreikį tokiems dalykams, tai tas poreikis ir čia išlieka.“ (Vln-EKSP-1)

Tyrimo dalyviai, kurie įvardijo, kad naudojami (ar naudojami) kultūros paslaugomis, dažniausiai minėjo: a) viešuosius / visuomeninius (miesto) renginius; b) renginius, skirtus lietuvių kultūrai pažinti; c) muziejus. Rečiau buvo minimas lankymasis kino teatre ar bibliotekoje. Keletas tyrimo dalyvių įvardijo, kad lanko laisvalaikio užimtumo būrelius, tokius kaip piešimas ar (lietuvių liaudies) šokiai.

„<...> aš dar lankydavau šokius tautinius. <...> Tai „Ratilio“ vadinasi kolektyvas. [T: Kaip radote tą kolektyvą?] Nu, irgi per pažįstamus. Nes draugė „Ratilio“ vadovė. Tai va irgi buvo toks <...> susipažinimas su lietuvių kultūra.“ (Vln-1M)

Informacijos šaltiniai

Informaciją apie kultūrinius renginius tyrimo dalyviai paprastai gauna iš universiteto, NVO ar artimųjų arba pažįstamų, kurie yra lietuviai arba ilgiau Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai, gebantys suprasti lietuvių kalbą.

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyviai įvardijo keletą su kultūriniu gyvenimu susijusių aspektų, kurių pasigenda gyvendami Lietuvoje:

1. informacijos apie kultūrinius renginius lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams

Kaip atskleidžia tyrimas, viešai skelbiama informacija lietuvių kalba nekalbantiems asmenims yra ribota, o informacija apie kultūrinius renginius paprastai gaunama iš lietuvių kalbą mokančių pažįstamų rato. Be to, kai kurie tyrimo dalyviai teigė nežinantys, ar kultūros namuose (ar kitose kultūros įstaigos) vykstantys renginiai (taip pat užsiėmimai) yra atviri ir užsienio šalių piliečiams:

„<...> mes kartais praeidami pro šalį kultūros namų girdime muzika groja, bet aš tai, pavyzdžiui, net nežinau, ar aš galiu užėiti ar negaliu užėiti, ar tai galima ar man negalima. Ir užvakar dukra, mes irgi praeidami tuos pačius kultūros namus, tai dukra irgi man sakė: „mama, girdi, muzika groja, gal užeinam?“, aš sakau tai ko čia mes eisime, kaip mes dabar eisime, nei mes kažką tai pažįstame, nieko kažkaip. Jeigu tai būtų dar kažkaip tai kitokie pabėgėliai, kad mes žinotume tas bendruomenes kažkokias, tai taip. Aš tai nei draugų, nei draugų neturiu ir po to galvoju, būsiu kaip kvailys kažkoks užėjęs. Gal daugiau yra toks yra nepatogumas ir netgi gėdijimasis užėiti.“ (J-1M)

„<...> kartais, kai nueinu į senamiestį, matau, kad kaba plakatas lietuvių kalba ir paprašau savo draugų man jį išversti ir sužinau, kad bus renginys.“ (Kl-6M)

2. nemokamų pažintinių veiklų / ekskursijų

Integracijos programoje dalyvavę ne ES piliečiai pasigenda nemokamų pažintinių veiklų pasibaigus integracijos laikotarpiui.

„Tai kai mes dar buvome Rukloje ir Pabradėje, tai dar buvo organizuojamos ekskursijos, mums visą laiką buvo išvykos tokios daromos į labai gražias vietas, buvo su maitinimu ir po to, kai jau išėjome iš ten, tai jau viskas, jau nieko nebuvo. Dar tiesą pasakius, Raudonasis Kryžius dar organizavo porą kartų irgi tokių kaip ir ekskursijų, bet tai po to jau nustojo organizuoti, pasakė, kad nėra skirta lėšų jau tam ir viskas. O po to tai nieko niekur nebuvom. Aišku, būtų gerai, bet tai nieko dabar nėra.“ (J-1M)

3. tarpkultūrinių renginių

Anksčiau informantės paminėtas nemokamų pažintinių veiklų poreikis yra iš dalies susijęs su didesniu įsitraukimu į vietos bendruomenę ir jos pažinimu. Pastebima, kad ypač prieglobsčio gavėjams trūksta renginių, kuriuose galėtų susipažinti su toje pačioje savivaldybėje gyvenančiais lietuviais, tautinių mažumų atstovais ar kitais migrantais ir taip praplėsti turimą pažinčių ratą.

„<...> gerai būtų, kad irgi tokia kažkokia organizacija būtų, kad parodytų mums maistą kokį valgo, susipažinti truputį su kultūra. <...> jeigu mes čia gyvenam, kalba čia yra, kultūra irgi susipažinti taip <...> man būtų įdomu.“ (Akm-1M)

„Galėtų būti kursai ir kažkokie būreliai, kad galėtumėm ateiti pabendrauti, pakalbėti, perlaužti save <...>“ (Akm-4M)

Tokių pastabų turėjo ir tyrime kalbinti ekspertai, kurie taip pat akcentuoja tarpkultūrinių renginių naudą ne tik į šalį atvykstantiems užsieniečiams, bet ir daugumos visuomenės nariams.

„Pabėgėliai turi būti artimesni, nes iš tiesų jie turi vienodų problemų, bet dėl to, kad jie nebendruoja, turiu omenyje, nėra renginių, kurie juos galėtų suburti tam, kad padarytų artimesniais, dėl to jie vienas kitu netiki, taip pat vienas kito bijo, nes vienas kitam nėra artimi.“ (Vln-EKSP-5)

„Manau, turėtų būti daugiau kultūros renginių, nes tai nebūtų tik svetingumas jiems [migrantams], tai nebūtų tik užsieniečiams, bet netgi lietuviams, nes tu laimi patirdamas, ką reiškia panirti į kultūrą joje negyvenant, tad gali nušluoti šį stereotipą atvydamas į šiuos renginius, tu bendrauji, tu kalbiesi, štai ką skaičiau apie tavo šalį, kaip, tavo nuomone, jai sekasi, tad tai turėtų palaikyti žmones labiau įsitraukusius.“ (Vln-EKSP-6)

2.5.7 Politinis ir pilietinis dalyvavimas

Dalyvavimas savivaldos rinkimuose

Nemažai tyrime dalyvavusių ne ES piliečių teigė, kad jiems įdomu tai, kas vyksta šalies ir (arba) savivaldybės politiniame gyvenime. Kiti teigė, kad domėtis politiniais įvykiais neturi laiko ir (arba) jiems trūksta informacijos, prieinamos ne lietuvių kalba.

Lietuvoje užsienio šalių piliečiai turi ribotas galimybes dalyvauti rinkimuose, tačiau teisė rinkti savivaldybės tarybos narius suteikta nuolatiniams šalies gyventojams; ji galioja ir užsieniečiams, turintiems leidimą nuolat gyventi¹⁵. Kaip atskleidžia tyrimas, nors informantams aktualu žinoti apie šalies ir miesto, kuriame gyvena, situaciją, savivaldos rinkimuose teigė dalyvavę tik keli tam teisę turintys tyrimo dalyviai.

„<...> jei turim eiti balsuoti, reiškia reikia nueiti ir balsuoti. Yra tokia galimybė, tai kodėl ne.“ (Akm-4M)

„Taip, kvietė ir buvau. Domiuosi politiniu gyvenimu Jonavoje.“ (J-4M)

„Nes vis tiek aš jau kaip sakyti, nu toks solidus Vilniaus bendruomenės narys. Tai visai buvo svarbu.“ (Vln-1M)

Viena pagrindinių priežasčių, kodėl ne ES piliečiai nedalyvauja savivaldos rinkimuose – **informacijos trūkumas**. Dalis tyrimo dalyvių nežinojo, kad tokią teisę turi, o kiti, nors yra apie tai girdėję, nežino, kaip rinkimuose galėtų dalyvauti praktiškai.

Pilietinis dalyvavimas

Tyrimo dalyvių taip pat buvo klausama, ar jie turi patirties teikiant konsultacijas ir priimant sprendimus, susijusius su klausimais, aktualiais visiems savivaldybės gyventojams, seniūnaitijos ar mokyklos, namo bendruomenei. Per tyrimą tik **Akmenės rajone** ir Klaipėdos mieste gyvenantys informantai paminėjo jiems suteiktą galimybę teikti pasiūlymus savivaldos lygmeniu. Keli šiose savivaldybėse gyvenantys informantai teigė, kad jiems yra tekę dalyvauti susitikimuose su miesto savivaldybės atstovais, tačiau tik **Akmenės rajone** buvo paminėta, kad tokie susitikimai buvo dažni ir savivaldybės administracija nori bendradarbiauti su savivaldybėje gyvenančiais užsieniečiais. Tokių Akmenės rajono savivaldybės praktiką būtų galima įvardyti kaip **gerą patirtį, kurią galima rekomenduoti įgyvendinti ir kitose savivaldybėse**.

„Yra, kartais tokie klausimai arba apklausia kažkokioje anketoje ką ten reikia. <...> čia yra nedidelis miestelis, <...> jeigu kažkas nepatinka, galima pačiam susikalbėti su meru, čia yra tokie atviri žmonės, gali patys ateiti pasakyti, nieko aš čia nepasakysiu.<...> [T: Papasakokite plačiau apie anketą, kurią turėjote užpildyti] Buvo tokie variantai, kada mes tik atvykom į Naująją Akmenę gyventi ir buvo man pasiūsta anketa, tokie apklausimai: kaip jums medicina, kaip su jumis darželyje, kaip jums taip, <...> kodėl jūs čia atvykot, kas jums čia patinka <...>.“ (Akm-1M)

Kaip gerą patirtį aktyviai įtraukti užsienio šalių piliečius svarbiais miesto gyventojams klausimais, taip pat galima paminėti ir projekto „Kaunas 2022“ komandos iniciatyvą, kurioje dalyvauja ir viena tyrimo informantė:

„Jie [„Kaunas 2022“] iš tiesų suformavo grupę, į kurią pakvietė Kauno užsieniečius dalyvauti diskusijose, kokio pobūdžio renginių norėtumėte, ar norėtumėte dalyvauti, tad aš buvau grupės dalis, nuėjome į keletą susitikimų, bet tada smogė Covid ir <...> viskas tarsi sustojo. Bet dabar jie turi neabejotinai daugiau angliško turinio nei prieš tai.“ (Kn-3M)

¹⁵ Teisę rinkti savivaldybės tarybos narius turi nuolatiniai šios savivaldybės gyventojai (rinkėjai). Daugiau informacijos www.renkuosilietuva.lt/lt/rinkimai-lietuvoje/.

Kaip rodo tyrimo duomenys, į pilietines iniciatyvas yra labiau linkę įsitraukti studijuoti į šalį atvykę užsieniečiai, kurie aktyviai dalyvauja įvairiose universitetų ir miesto iniciatyvose, studentų organizacijose ir yra aktyvūs akademinės bendruomenės nariai.

„Aš buvau VDU studentų organizacijos dalis ir tai buvo vadinama Lietuvos Jungtinių Tautų jaunimo asociacija. Ten mes darydavome renginius viešajam sąmoningumui apie socialinius klausimus, temas, kurios tuo metu buvo nušviečiamos, kaip kad pabėgėliai pora metų prieš. Ten buvo pabėgėliai, ten buvo Sirija, ten buvo viskas, kas buvo susiję su kuo nors politiniu, ten buvo religija, ten buvo visos temos ir mes organizuodavome debatus su buvusiais diplomatais, bet kuo, kas galėdavo atvykti į renginį, bet kuo, kas nori kalbėti ar padaryti knygos pristatymą, mes įgyvendindavome visus šiuos dalykus.“ (Kn-7V)

„<...> du kartus per mėnesį skirtingose mokyklose visame Kaune aš turėdavau tarsi paskaitas arba, žinote, tarsi prezentacijas, tad važiuodavau ten ir pasakodavau jiems apie savo kultūrą, klausdavau, ką jie apie tai mano ir kartais tarsi turėdavome meno pamokas ir visą kitą panašaus į tai.“ (Kn-2V)

Keli tyrimo dalyvavę užsieniečiai ėmėsi iniciatyvų, kurios skatina geriau pažinti miestą, kuriame gyvena (pvz., „Kaunas free tour“¹⁶), ir teikia paramą naujai į šalį atvykstantiems (ir šalyje gyvenantiems) užsieniečiams (pvz., pradėjo iniciatyvą „Live in LT“¹⁷; teikia teisinės konsultacijas į Gegužės 1-osios profsąjungą besikreipiantiems nuo darbo išnaudojimo nukentėjusiems užsieniečiams; organizuoja paramą skurdžiau gyvenantiems studentams ir kt.). Pastebima, kad imtis šių iniciatyvų juos paskatino pačių išgyvenimai ir iššūkiai, su kuriais susidūrė gyvendami Lietuvoje, taip pat tam tikrų paslaugų trūkumas.

„<...> pagrindinė priežastis, <...> kodėl norėjau įgyvendinti nemokamus turus pėsčiomis buvo ta, kad, kai atvykau kaip užsienietė, <...> nežinojau daug apie miestą, <...> jaučiausi blogai, kai žmonės užsukdavo trumpam ir sakydavo: „Miestas man nepatiko“, nes jis mažas ir visa kita, taip pradžioje nutiko ir man. <...> Bet tada, kai pradėjau tyrinėti, čia yra, na, daug daugiau ir tada norėjau pasidalinti tuo su kitais. Tad tai tarsi viena iš iniciatyvų, ji vadinasi „Kaunas Free Tours.““ (Kn-4M)

„Neseniai, vos prieš keletą mėnesių, aš ir mano kolega, kuris dirbo su užsieniečiais nuo praėjusių metų, pradėjome tai, kas dabar vadinasi „Live in LT“ ir tuo mes padedame bet kokiai į Lietuvą atvykusiai užsieniečių šeimai ar užsieniečiams ir padedame jiems integruotis į miestą <...>.“ (Kn-7V)

Tyrimo dalyvavę ne ES piliečiai akcentavo, kad įsitraukti į įvairias pilietines iniciatyvas ir aktyviau dalyvauti miesto gyvenime yra svarbu, kad jaustųsi to miesto dalimi ir galėtų siekti pokyčių, gerindami atvykstančių ir mieste gyvenančių užsieniečių integraciją. Kaip didžiausią tokio įsitraukimo problemą įvardija lietuvių kalbos barjerą ir pačios savivaldybės iniciatyvų trūkumą.

„Savivaldybės susitikimai visiems gyventojams ar daugumai gyventojų, tikiu, kad užsieniečiui, kuris čia gyvena daugiau nei vienerius metus, turėtų būti leidžiama dalyvauti. Aš, pavyzdžiui, laikaus Kauną savo gimtuoju miestu. Mane paveikia bet kokia Kauną palietusi reforma. Norėčiau dalyvauti ir įgarsinti. Nepaisant to, čia bus viena problema. Tai dėl kalbos [barjero – aut. past.].“ (Kn-6V)

Lietuvių kalbos barjeras, taip pat informacijos apie pilietinio dalyvavimo galimybes trūkumas ir nesulaukiamas palaikymas buvo įvardytos kaip dažniausios priežastys, **kodėl tyrimo dalyviai neįsitraukia į pilietinį šalies ir miesto gyvenimą**. Vienas tyrimo dalyvis taip pat paminėjo dėl Lietuvoje galiojančių įstatymų¹⁸ apribotas galimybes užsieniečiams dalyvauti politinių partijų veikloje.

¹⁶ Daugiau informacijos www.vilniuswithlocals.com/tours/kaunas-free.

¹⁷ Daugiau informacijos www.facebook.com/liveinlt.

¹⁸ Pagal Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymą, į politines partijas jungtis teisę turi tik Lietuvos Respublikos piliečiai (3 str.).

„Gal mano kaltė, kad aš nieko apie nieką nežinau. Bet jeigu žinotų, tai aš mielai sudalyvaučiau, aš mielai ką nors padaryčiau. Man labai sudėtinga, kai aš sėdžiu namuose ir nieko neveikiu, aš einu iš proto.“ (Kl-5M)

„Net jei noriu, negaliu prisijungti prie politinių partijų, nes esu užsienietis. Mane iš tiesų domina profesinės sąjungos. Tačiau nežinau, ar jie priima užsieniečius. Įstatymiškai. Bet turėčiau papildomai patikrinti.“ (Kn-6V)

2.5.8 Diskriminacijos atvejai ir patirtys

Kaip aptarta ankstesnėse ataskaitos dalyse, tyrimo dalyviai minėjo, kad yra susidūrę su nemaloniomis situacijomis ir netinkamu aptarnavimu dėl kilmės, religijos ar kitų ypatybių. Ypač daug tokių atvejų pasitaikė ieškant darbo ir gyvenamojo būsto, sveikatos priežiūros įstaigose, kiek rečiau vaikų švietimo institucijose. Paprastai šios patirtys kyla dėl **ribotų lietuvių kalbos žinių** (plačiau žr. sk. 2.5.1) ir **išvaizdos** (odos spalvos, galvos apdangalų dėl religinių įsitikinimų dėvėjimo ir pan.).

„Kai pirmą kartą atvykau čia, buvo labai akivaizdu. Žmonės spokso, ypač kai esu su vyru lietuviu, ir, žinoma, atrodau kitaip. Kalbu kitaip, nekalbu lietuviškai.“ (Vln-2M)

„Mano žmona įlipo į autobusą, nori važiuoti į Kauną, iš Jonavos į Kauną. Ir ten darbuotojas, vairuotojas <...> pradėjo kalbėti garsiai ir paskui pasakė „išlipk, išlipk“. Sniego buvo, su vaikais. Išlipo iš autobuso, iškart man skambino, verkė, pasakė šitai nutiko. Aš iškart pasakiau per vertėją, per telefoną, pasakiau darbdaviui. <...> Jis skambino į autobusų stotelę, pasakė, kad čia vairuotojas va, taip pasakė. <...> Nes gal ji su skara buvo, dėl to. Čia tik vieną kartą, bet po to kartais sustabdo mano žmoną vyras arba moteris – „kodėl jūs su skara būnate?“ <...> Mano žmona iškart pasako, kad čia yra mūsų reikalai, „atsiprašau, čia yra mūsų reikalai“ ir viskas.“ (J-6V)

Tyrimo dalyvavę ekspertai ypač akcentavo nusiteikimą prieš musulmonus ir tamsesnės odos spalvos žmones:

„Lietuvoj labai kažkaip daug žmonių nusistatę apskritai musulmonų <...> atžvilgiu, tai labai turi daug tarkim stereotipų, kaip žmonės turi elgtis, kaip atrodyt, kokios jų nuostatos. Tai vat labai dažnai žmonės su tuo susiduria ar ten kokiam autobuse „ai tu ten musulmonas“, <...>, tokių visokių. <...> jeigu moteris su hidžabu, tai „teroristė“, „žiūrėk, musulmonė“, taip toliau, tarptautiniai žodžiai, kuriuos supranta, arba rusiškai sako.“ (Vln-EKSP-2)

Ekspertai taip pat pastebi **ypač gajas neigiamas nuostatas prieglobsčio gavėjų atžvilgiu**.

„Deja, jei apie bendras nuostatas, tai jos dažniausiai būna neigiamos, tarkim, ta nuostata, kad pabėgėliai yra prilyginami tiesiog ekonominiams migrantams, kurie čia atvyko gyventi iš išmokų, nemokėti mokesčių ir dar socialinio būsto susirinkti iš lietuvių. Deja, šita nuostata dar yra tikrai gaji ir paplitus daug kur.“ (Vln-EKSP-1)

Tačiau vienareikšmiškai teigti, kad visi tyrimo dalyviai yra susidūrę su nemaloniomis ir diskriminacinėmis situacijomis, būtų neteisinga. **Akmenės rajone** kalbinti informantai paminėjo, kad su tokiais atvejais yra susidūrę, tačiau juos įvardijo kaip pavienius:

„Buvo nemalonių momentų. Žmonės yra skirtingi ir nesvarbu, kas būtų, jūsų vietoj tas žmogus taip ir elgtųsi taip su visais.“ (Akm-2M)

„Tai tik pavieniai tokie nemalonūs atvejai ir juos prisimeni tik todėl, kad visur kitur yra idealiai.“ (Akm-4M)

Tai, kad **Akmenės rajone** rečiau susiduriama su diskriminacinėmis situacijomis, patvirtina ir tyrime dalyvavę ekspertai:

„Naujoji Akmenė ir Venta yra tokie miestai, kurie kūrėsi sovietiniu laikotarpiu, būtent čia atvyko darbuotis piliečiai iš visos Tarybų sąjungos, tai tikrai daug skirtingų tautybių, skirtingų pilietybių žmonės atvykdavo jau tais laikais. Aš manau, kad mes išsiugdėme skirtingų kultūrų tolerantiškumą ir tai iš dalies dar išlieka ir iki šių dienų. Pavyzdžiui, 2014-2015 metais mūsų cemento gamykla vykdė gan stambius modernizavimo darbus, žinau, kad tuo metu atvykdavo piliečių ir iš Pakistano, kurie ryškiai išsiskyrė ir savo kultūra ir etniniais bruožais. Tie žmonės matydavosi mūsų visuomenėje, dalyvaudavo visuomeniniuose renginiuose ir nežinau, kad kas nors būtų susidūręs su ypatingomis problemomis.“ (Akm-EKSP-1)

„<...> jeigu kalbėti konkrečiai apie Naująją Akmenę, tai jau nuo pat įkūrimo dienos tai buvo daugianacionalinis miestas, tai čia jau žmonės yra pripratę prie daugelio tautybių ir tas nekelia jokio nusistebėjimo ar kažkokių nuostatų, vien dėl to čia istoriškai taip susiklostė.“ (Akm-EKSP-3)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Susidūrę su diskriminacinėmis situacijomis ir nemaloniu elgesiu, dažniausiai tyrimo dalyviai nebuvo linkę kreiptis pagalbos. Taip pat nė vienas informantas nepaminėjo, kad dėl tokių atvejų kreipėsi į pirminės teisinės pagalbos specialistus. Tyrimas atskleidžia, kad dažnu atveju patys informantai negeba identifikuoti, kad susidūrė su netinkamu elgesiu, kuris turėtų būti netoleruotinas bet koku atveju.

„Ne. Nes čia labai seniai, žinokit, bet po to nieko, nėra problemos, žinokit. Nes prieš galima pasakyti pustrėčių metų, čia nebuvo daug užsieniečių, dabar jau čia žmonės priprato matyt jau, jau viskas gerai.“ (J-6V)

Kaip rodo tyrimo duomenys, tyrimo dalyviai net nėra susimąstę, kad galėtų kreiptis pagalbos, susidūrę su tokiomis atvejais, ypač kai tai susiję su paslaugų gavimu sveikatos priežiūros įstaigose, migracijos skyriuose ar kitose valstybinėse institucijose. Daugeliu atveju tai susiję ir su informacijos, kur galėtų kreiptis, stoka, taip pat kai kurie tyrimo dalyviai minėjo nepasitikėjimą, kad toks kreipimasis galėti pakeisti situaciją.

„Ir ką aš pasakyčiau policijai, kad tie žmonės vadina mane prievartautoju ar panašiai? Ką jie padarytų?“ (Kn-7V)

„Maždaug 40 metų vyras, jis taip pat buvo girtas, <...> atėjo ir pradėjo fotografuoti mano dukrą ir žmoną. Pasakiau, prašau, baikite, bet jis nesustojo. Jis manęs nesiklausė ir toliau fotografavo, jis pasakė, kad turi teisę. Pasakiau, kad paskambinsiu policijai, bet jis nebijojo. Paskambinau policijai ir policija buvo labai atsipalaidavusi, ji greitai neatvyko. Laukėme dešimt minučių ir tada pasakėme, gerai, jei vėluosime, paramos galime nesulaukti. Skausminga buvo tai, kad žmonės aplink žiūrėjo, bet nepabandė jo sustabdyti, nei vienas.“ (Vln-10V)

Kalbintas (-a) migrantų bendruomenės atstovas (-ė) taip pat atkreipė dėmesį į dėl kalbos barjero ribotas policijos pareigūnų galimybes padėti užsieniečiams, susidūrusiems su diskriminacijos, neapykantos ar nusikaltimų atvejais:

„<...> manau, gal policija galėtų būti ruošinama, pradedant nuo žemiausios instancijos, kur žmonės praneša apie atvejus. Savivaldybė taip pat turėtų užtikrinti [vertėją – aut. past.], [dabar – aut. past.] užsienietis praneša ir <...> turi sėdėti mažiausiai valandą iki tol, kol atvyks vertėjas. Nesuprantu, kodėl policija negalėtų turėti rengimo anglų kalba mokyklos tam, kad turėtų informaciją iš pirmų lūpų. Daug kartų mano studentai susidūrė su tokio pobūdžio problema, aš privalau eiti šiek tiek pavertėjauti jiems lietuvių kalba. Problema savivaldybėje nuolatinė, jau kurį laiką. Tai paaiškina, kodėl žmonės nenori eiti pranešti. Jei policija galės suteikti glaustos informacijos anglų kalba, procesas bus sklandesnis. Tad priežastis, dėl ko žmonės nenori pranešti, nes policija nešneka anglų kalba.“ (Vln-EKSP-6)

Kalbant apie visuomenės nuostatų kaitą, tyrimo dalyviai linkę įžvelgti iniciatyvų, kurios skatintų tarpkultūrinį pažinimą ir dialogą, poreikį ir svarbą.

„Bet tada norėčiau bent jau gebėti, bent jau išmokti labiau suprasti vietos žmonės, jie taip pat turėtų išmokti, kaip priimti žmones tokius, kokie jie yra. Nepriklausomai nuo to, ar tu tamsiaodis, ar ne, nesi svetimas, <...> jie turėtų pamėginti suprasti, „gerai, jie tarptautiniai, jie iš užsienio“, bent jau pamėginti tai suprasti ir pabandyti priimti juos tokius, kokie jie yra.“ (Kl-8M)

„Kauno įvairių tautų kultūros centras <...> jie organizavo renginį, pavadintą „Cultural Gardens“, tarsi „Kultūros sodas“ ar kažkas panašaus <...> Aš turėjau stendą, tarsi palapinę ir stalą <...> Dėl to, kad turiu artimą kontaktą su Taivano ambasada, kuri įsikūrusi Rygoje, jie man atsiuntė daug atsargų ir <...> mes užsiėmėme daugybe menų, daugybe, na, mažų žaidimų ir dalykų... Tą dieną pakviečiau visas Lietuvoje esančias Taivano merginas į Kauną, <...> Pasiūlėme paragauti nedidelių užkandžių, žinote, daugybę meno dalykų, rašėme jų vardus savo raštmenimis <...>. Manau, kad tokios galimybės, tokios progos yra tikrai puiku, <...>.“ (Kn-3M)

2.5.9 Socialiniai ryšiai Lietuvoje ir santykiai su vietos bendruomene

Tyrimas patvirtina socialinių ryšių svarbą ne ES piliečių integracijai. Dažniausiai tyrimo dalyviai minėjo, kad **socialinius ryšius užmezgė** a) darbovietėje; b) universitete; c) per religines bendruomenes. Taip pat užsiminė, kad pažįstamų susirado kaimynystėje, renginiuose, per vaikus (vaikų ugdymo įstaigose, žaidimų aikštelėse, įvairiuose vaikų užsiėmimuose ir pan.) ar tiesiog gatvėje.

Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo, kad gyvendami Lietuvoje bendrauja tiek su Lietuvos Respublikos piliečiais, tiek su į Lietuvą atvykusiais užsieniečiais. Vis tik didesnė dalis informantų minėjo, kad yra labiau linkę palaikyti artimesnius ryšius su kitais migrantais – atvykusiais iš jų gimtosios šalies ar turinčiais panašios migracinės patirties. Svarbiu aspektu užmezgant ir palaikant socialinius ryšius tampa ir kalba.

„Beveik visos pažįstamos, draugės čia, yra rusakalbės arba gimusios Lietuvoj, bet iš rusiškų šeimų. Su viena šeima, kuria bendraujam, susipažinom kalbos kursuose. Su dar viena šeima susipažinom vaikų aikštelėje, nes tada nei mes, nei jie nekalbėjom lietuviškai. Kaimynus dar turim, kurie Lietuvoj gimę, bet iš rusų šeimų.“ (Akm-4M)

Priežastys, kodėl tyrimo dalyviai yra linkę labiau palaikyti artimus ryšius su užsieniečiais, dažniausiai susijusios su kultūriniais skirtumais, kalbos barjeru ir neigiamomis daugumos visuomenės nuostatomis.

„Iš tikrųjų ne, nes čia Lietuvos žmonės nemėgsta bendrauti su užsieniečiais.“ (J-6V)

„Man yra sunku, nes nežinau, kas mūsų kaimynas. <...> mes nepažįstame vieni kitų. Nenoriu sakyti, kad jūs nesate draugiški, bet X [kilmės šalyje – aut. past.] mes esame draugiški užsieniečiui, kitiems žmonėms, todėl čia nėra taip pat. Kai atvykau, buvau šokiruota šios šalies, kodėl žmonės yra tokie.“ (Vln-3M)

Nors ryšius su vietos bendruomene kalbinti informantai teigė palaikantys rečiau, vis tik tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad **vietos bendruomenės pagalba ir artimo ryšio palaikymas su ja yra labai svarbus sėkmingai integracijai**, ypač tais atvejais, kai migrantai atvyksta į šalį neturėdami jokių pažįstamų.

„Dideliame mieste gal būtų ir sunku, nes ten žmonės gyvena kitaip, o čia visi bendrauja, ir kas liečia buitinius, ūkinius dalykus – vietiniai žmonės [padeda].“ (Akm-2M)

„<...> iš mano klasės vidurinio vaiko viena mama [padėjo – aut.past.]. Aš nelabai mėgdavau pasakoti savo situaciją iš kur ir kaip ir jinai vis klausinėjo, klausinėjo iš kur ir kaip. Nu ir jinai kažkaip sužinojo, aš jai visą tą papasakojau ir jinai labai kažkaip įsigilino, įsijautė į tą situaciją ir padėdavo, atnešdavo ir produktus ir taip padėdavo. Ir sakau, tikrai, nes buvo tokių momentų kai buvo labai sudėtinga situacija. <...> tas žmogiškumas ir tie žmonės, kurie buvo šalia net toj padėty, tai irgi labai daug padėjo ir įmonės direktorius, kur dirbo mano vyras. Irgi atvažiuodavo, apsilankė ligoninėj ir pinigus kažkokius duodavo ir rodo tą dėmesį. Aš sakiau, man tiesiog pasisekė, man tiesiog dievas siunčia reikalingų žmonių.“ (J-2M)

2.5.10 Moterų migrančių integracijos patirtys

Šiuolaikinės migracijos tyrimuose akcentuojama, kaip svarbu analizuojant migrantų integracijos patirtis įtraukti lyties aspektą ir remtis lyčiai jautriu požiūriu (angl. gender sensitive approach). „<...> lytis yra interpretuojama kaip pagrindinis organizacinis principas, kuris turi įtakos tai, kaip klostysis migracijos ir su ja susijusių procesų, tarp jų ir adaptacijos į priimančios šalies visuomenę, eiga.“ (Blažytė, 2017¹⁹, pagal Grec ir Boyd, 1998). Tačiau lytis neveikia tik kaip atskira kategorija, tad analizuojant su migracija susijusius procesus svarbu taikyti sąveikinį požiūrį (angl. intersectionality). „<...> dėl lyties ir etniškumo socialinių kategorijų sąveikos ypač pažeidžiamoje padėtyje atsiduria moterys imigrantės. Jos, visų pirma, daug dažniau nei vyrai patiria atskirtį dėl tradicinių lyčių vaidmenų pasiskirstymo šeimoje, be to, susiduria su papildomais sunkumais, nes yra ne vietinės, o atvykėlės.“²⁰ Tokias įžvalgas patvirtina ir šio tyrimo duomenys.

Ankstesniuose skyriuose pristatant migrantų patirtis skirtingose integracijos srityse jau buvo užsiminta apie specifines moterų migrančių patirtis, pvz., derinant šeimos gyvenimą ir kalbos mokymąsi (žr. sk. 2.5.1), dalyvavimą darbo rinkoje (žr. sk. 2.5.2) ir ribotą prieinamumą prie sveikatos priežiūros paslaugų (žr. sk. 2.5.3). Moterys migrantės dažniau nei vyrai (kai kuriais atvejais tik moterys) įvardijo, kad:

1. **patiria (arba yra patyrusios) priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio** (ypač kai vyras yra Lietuvos Respublikos pilietis arba ilgiau gyvena Lietuvoje, geba susikalbėti lietuviškai) (taip pat žr. sk. 2.4):

„<...> man kalbos labai trūko todėl, kad reikėjo man visur vaikščioti, kalbėti <...> mano vyras turėjo visur su manim eiti. Aš negalėjau ten susišnekėti su daktarais, su visokiom instancijomis, tai čia man buvo labai sunku <...>.“ (Akm-1M)

„Vyro, [priklausoma – aut. past.] finansiškai. [T: Ir kaip jaučiautės dėl to?] Labai blogai. Visą laiką pati dirbdavau, aš nemėgstu prašyti. Ir dabar kartais būna, kad aš nepasakysiu, jis nesupranta. Ir būna, kad mama iš Armėnijos atsiunčia pinigų, nes ne visada kažką patogu sakyti. Aš esu įpratęs visą laiką, kad pati už save atsakau. Jis toks žmogus, kad jam visą laiką blogai, visą laiką zyzia vyras dėl pinigų. Dabar turim šiokių tokių skolų, neužtenka pinigų, jis nespėja uždirbti, jis visą laiką apie tai kalba ir man labai nemalonu. Aš visą laiką galvoju, kad aš sėdžiu jam ant sprando ir todėl jam negerai. Man taip atrodo, nors kai aš jam taip pasakau, sako – „Ne“, bet jaučiu šitą, nesinori nuo ko nors priklausyti.“ (Kl-5M)

2. **susiduria su sunkumais derindamos šeimos gyvenimą ir darbą** (žr. sk. 2.5.2)

3. **patiria nemalonių situacijų dėl kultūrinių ir religinių skirtumų**

„Man tai nieko, nes va mano skarelė ir yra tik taip vat yra užsegta, bet <...> mergina, kai mes ėjome kartu, tai pas ją pilnai yra uždengtas veidas skarele ir <...> ir mes ėjom Kaune, o mums iš paskos močiutė kažkokia tai šaukė <...> „Nešdinkitės čia iš Lietuvos, teroristai“. <...> Nu nes čia turbūt, kad labai mažai žmonių, kurie taip nešiotų ir <...> toliau Europoje ir daugiau yra tokių žmonių ir jau niekas nekreipia dėmesio.“ (J-3M)

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyvavusios moterys įvardijo, kad mieste, kuriame gyvena, joms trūksta:

1. **informacijos apie moterims teikiamas paslaugas**

„Susiduriu su iššūkiais, kad čia nėra informacijos, tokios kaip, kur turėtum eiti, tokios kaip, kur gali pagimdyti vaiką <...>. Nes kartais man tikrai baisu čia gimdyti, kadangi galbūt nesuprasčiau, kaip elgtis tokioje situacijoje, kai gimdau.“ (Vln-9M)

¹⁹ Blažytė, G. (2017). Imigracija dėl šeimos susijungimo Lietuvoje: lytis ir etniškumas socialinės adaptacijos procese, KTU, LSTC ir VDU, Vilnius.
²⁰ Ten pat.

2. informacijos apie moterų teises Lietuvoje ir moterų migrantų įtraukimo, priimant sprendimus, susijusius su moterų klausimais, mieste, kuriame gyvena

„Tikiu, kad galbūt tokių iniciatyvų turėtų būti daugiau, kaip kad <...> turėtume būti labiau į tai įsitraukę, na, diskutuojas ar, na, turime žinoti apie teises, kaip kad moteris arba miesto gyventoja.“ (Kn-4M)

„Gal tai bus labiau reikalinga, kai būsiu nėščia ir tada išėjusi į motinystės atostogas. Tiesiog švietimas apie tavo teises, tavo <...> motinystės atostogas, vienintelė priežastis, kodėl tai žinau, yra dėl draugų. Nežinočiau laikotarpio, galiu pasiimti vienerius ar dvejus metus, ar trejus metus, ir jie privalo išlaikyti mano vietą, bet privalau dirbti mažiausiai vienerius metus. Tarsi, tai nėra dalykai, apie kuriuos tiesiog žinai, tam, kad žinotum apie šiuos dalykus, turi klausti žmonių. Tad manau, kad tiesiog būti apsišvietusiam ir informuotam apie įvairius tau prieinamus dalykus.“ (Kl-10M)

3. specifinių paslaugų ir iniciatyvų, skirtų moterims migrantėms, auginančioms vaikus

Kalbintos tyrimo dalyvės paminėjo keletą **iniciatyvų, kurios skirtos moterims užsienietėms.**

„Mes iš tiesų turime <...> Facebook grupę mamoms, kurios norėtų pasidalinti kokia nors informacija <...>, kuri galėtų padėti kitoms šalia esančioms mamos arba, sakykime, tiesiog nori ką nors parduoti ar iškomunikuoti, ar pasikalbėti apie tam tikras temas ir problemas, kurios tave neramina. Sakykime, jūs tik ką persikėlėte į Vilnių ir ieškote draugų. Galite prisijungti prie grupės ir su dalimi mūsų pasišnekėti, suteikti informacijos. Sakykime, vienas pavyzdys būtų kažkas klausia dėl gimdymo ligoninių arba kažkas ieško angliškai šnekančio daktaro. Tad čia gali rasti tokios informacijos. Čia yra daugybė mamų, kurios nusiteikusios padėti ir suteikti informacijos.“ (Vln-2M)

„„Girl Gone International“ <...> tai užsieniečių merginų grupė, kad palaikytų bendrą veiklą. <...>. Ten iš tiesų yra daugybė [merginų – aut. past.], ne tik lietuvių sutuoktinių, kai kurios iš jų, daugelis iš jų, iš tikrųjų, susitikinėja su australais, amerikiečiais, bet turinčiais lietuviškų šaknų. Tad tada, net jei jos turi lietuviškų ryšių, joms iš tiesų nepatinka jų čionykštis gyvenimas, jos vienišos, <...> jos neturi šeimų Lietuvoje.“ (Kn-3M)

Tyrimo dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Tyrimo dalyvavę ekspertai taip pat akcentavo, kad moterų migrantės dažniau susiduria su papildomais integracijos iššūkiais, nei užsienietės vyrai. Visų pirma, ekspertai buvo linkę įžvelgti, kad **moterų integraciją apsunkina tam tikros kultūrinės ir religinės normos**, kurių laikomasi šeimose:

„<...> šiaip yra iššūkis vaidmeninis, priklausomai nuo to, iš kurios šalies tu atvykai, iš kokios kultūros ir ten daug yra visokių dalykų, kai reikia save suvokti kitaip ir funkcionuoti kitaip. Moterims apskritai žymiai daugiau čia iššūkių, nei, pavyzdžiui, vyrams nes jų funkcionavimas realiai priklauso tikrai nuo darbinės veiklos. Tai jeigu jis turi darbinę veiklą, tai kaip ir jis funkcionuoja. Su moterimis yra sudėtingiau, nes dažniausiai jų funkcionavimas jų šalyse yra visiškai skirtingas nei mūsų ir tada ir savęs suvokimas, ir savo vaidmenų suvokimas, ir tada tų santykių šeimoje sudėliojimas taip, kad nekeltų konflikto, ir pačios savęs atradimas, čia daug tokių iššūkių tikrai.“ (J-EKSP-2)

„<...> yra tokios kur šeimos ta sistema tokia irgi, kad moterų labiau linkę namuose būti, rūpintis namais, vaikais, o vyras keliautų dirbti. <...> moterims tikrai sunku eiti dirbti iš vis apie tai galvoti, man atrodo, kad tai yra tikrai tikrai didelis iššūkis.“ (Kn-EKSP-2)

Antra, **šeimose paprastai yra paplitęs tradicinis požiūris į lyčių vaidmenis**, kai vyras, o ne moteris yra atsakingas už šeimos finansinę gerovę, o moterys prisiima atsakomybę už vaikų priežiūrą. Neretai naujai į šalį atvykusios moterys migrantės neturi artimo socialinio rato, su kuriuo galėtų pasidalinti vaikų priežiūra. Be to, kaip liudija ekspertų pasakojimai, dažnai šeimos neturi galimybių samdyti auklių ar vesti vaikus į privačius darželius. Tokios aplinkybės lemia, kad moterys migrantės lieka namuose, o tai turi neigiamų pasekmių jų integracijai.

„Tai kas liečia moteris, tai dažniausiai mes kalbam apie tai, kad jos turi vaikų, tai tie įsipareigojimai yra tokie sudėtingi, jie neturi jokių giminaičių čia ir tada vaikų priežiūra vienas iš tokių iššūkių.“ (J-EKSP-2)

„Kitas yra dalykas, kad labai dažnai iš tikrųjų tos atvykstančios šeimos yra su mažais vaikiukais. Tai vėl čia su visom situacijom pridėk, kad tu nebūtinai iš karto leisi į darželį, nes tiesiog nebus vietų, tai o kokie variantai? Tai tie žmonės tikrai neuždirba tiek, kad dar aukles pasisamdytų ir tada visi čia puikiai pultų dirbti. Tai moterų nedarbas iš tikrųjų, net jeigu ir vat taip įdarbinimo specialistės mūsų paprašyt statistikos, ji tikrai būtų, didelis tas nedarbas yra.“ (Vln-EKSP-3)

Pirmiau išvardytos aplinkybės lemia:

1. moterims migrantėms kyla daugiau **iššūkių mokantis lietuvių kalbos:**

„Sunku būna kai atvyksta su mažais vaikais, ypač dar iki darželio tie vaikučiai. Negali išeit į darbą, kad ir kokį, kur tu galėtum bendrauti, galėtum kalbą kažkiek lavintis. Sėdi su tuo vaikučiu, išeini į kiemą, natūraliai ten jeigu susirandi kompaniją, tai būna vėlgi tos pačios rusakalbės mamytės, ar ne. Vėlgi tu kalbiesi rusiškai, ta kalba nesivysto.“ (Kl-EKSP-2)

2. moterys migrantės dažniau **patiria socialinę izoliaciją:**

„Jeigu jos atvažiuoja pas vyrus, tai dažnai būna situacija ta, kad jos lieka vienos, nes vyrai išvažiuoja į užsienį dirbti. Ir tas vakuumas, kad atvykai čia su rožinėm svajonėm pas vyrą ir bac - tu viena. Ir integruotis vienai ištiesai būnant. Ir visi iššūkiai, kad tu į parduotuvę eini viena, tu viską turi išsiaiškinti, esi viena, skambini vyrui, jisai niekuo tau negali padėti, tai yra sunku jau psichologiškai pati migracija. Čia buvo tėvai, giminės, draugai ir tu viena.“ (Kl-EKSP-2)

3. **ribotas moterų galimybės integruotis į darbo rinką.**

„<...> bandai ieškoti darbo, tu turi iškęsti visus tuos „Ką tu veikei du metus su tuo vaiku sėdėdama? Negalėjai kalbos išmokyti?“. Nu bet su tuo vaiku sėdinti, vėlgi tai nėra, kad sėdžiu ir nieko neveikiu. Tai tokie skaudūs momentai būna.“ (Kl-EKSP-2)

Motery, atvykusią į Lietuvą dėl šeimos susijungimo aplinkybių, priklausomybę nuo sutuoktinių taip pat lemia ir šiuo metu šalyje galiojančios teisinės nuostatos²¹. Moterys migrantės, bijodamos prarasti teisinį statusą Lietuvoje, taikstosi su **smurto artimoje aplinkoje atvejais**.

„Arba jeigu atvyksta ir skyrybos. O jos dar neįsitvirtino. Dar kalbos nemoka, darbo neturi. Ir jeigu gražios skyrybos, yra vienas dalykas, o jeigu negražios ir grasinimai, kad tu eik tu į visas 4 puses, o vaikas liks su manim, tėvas pareiškia, ar ne. O ten pavyzdžiui, vėlgi įvairiai, jeigu gimtinėj sudeginti tiltai, nu viskas išparduota, visa kita, čia viskas persikelta. Ir tada jos bijo. Bijo, kad teismas nepaliks joms vaiko, nes jos neturi nei kur gyventi, nei kur dirbti, nieko. Arba būna atsinešusios vyresnį vaiką iš kitos santuokos ir tada pasako, kad tu su tuo vyresniu dink kur nori, o to mažiuko aš neatiduosiu. Ir tada jinai negali grįžti į tą šalį, nors ten laukia ir butai, ir darbai, ir pareigos geros, bet juk vaiko tai nepaliks. O čia jos yra niekas. Be kalbos, be darbo, be nieko.“ (Kl-EKSP-2)

Tyrime dalyvavę NVO atstovai taip pat patvirtina moterų migrantų patirtis, kad šios dažniau susiduria su **neigiamomis visuomenės nuostatomis**, kurios paprastai kyla dėl religinių skirtumų:

„Aš pati lydėjau kažkada į migraciją dėl leidimo gyventi pratęsimo ir moteriškai musulmonei tadžikei liepė nušviesti skarą fotografuojantis ir jai tai buvo trauma, ji paskui verkė, ji buvo labai nepatenkinta, bet bijojo rašyti skundą, bijojo kažkur kreiptis, bandėm įkalbėti, bandėm patarti, bet nenorėjo.“ (Vln-EKSP-1)

„<...> moterys dažnai, kiek man <...> asmeniškai tekę girdėti, tai moterys, kurios vilki hidžabus, tai jos susiduria su labai daug atviros diskriminacijos, ksenofobija labai atvira, ten važiuoja troleibusuose, iš kaimynių, iš visur, net jau savivaldybėse. Tai man atrodo, kad jos dar ir atlaiko šitą dalį, spaudimą iš visuomenės.“ (Vln-EKSP-2)

Paslaugų poreikis

Kalbėdami apie **paslaugų moterims migrantėms poreikį**, ekspertai buvo linkę išskirti keletą aspektų. Visų pirma, svarbu moteris **šviesti apie jų galimybes Lietuvoje ir leisti joms užsiimti įvairiomis veiklomis** bei taip skatinti jų lietuvių kalbos žinių ugdymą, socialinių ryšių plėtrą ir integravimą į visuomenę apskritai.

„Mes esam pastebėję ypač su arabakalbėmis moterimis, kad kai su jomis pabendrauji, randi kontaktą, kokios jos „fainos“ yra. Jos ir tokio moteriškumo daug turi ir tikrai yra ką su jomis kalbėti, tikrai ne tik apie vaikus ir ten kažką, bet ir yra tokios kaip moteriškos dvasios, tarkim jei aš dabar ateinu dirbti kaip moteris ir bus ten mano kolega, tai ten gal visai minimaliai bus bendraujama. Yra tų dalykų. Būna, kad mes jas kviečiam į renginius, tai tas būna sudėtingiau, atrodo labiau nori, na mes taip labiau matom, kad geriau pas juos ateik į namus. Per pilietinę [pažinimą – aut. past.] mes irgi sakom, kad Lietuvoje tarkim per laisvalaikį, lietuviai labiau linkę eiti į teatrą, kultūrinius renginius, į gamtą važiuoti, sportuoti, dar kažką, tikrai tai yra, o pas juos tas būvimas namuose, šeimoje. Aš galvoju, kad moterims tikrai sunku eiti dirbti iš vis apie tai galvoti, man atrodo, kad tai yra tikrai tikrai didelis iššūkis.“ (Kn-EKSP-2)

Antra, įvardijama, kad moterims trūksta **specifinių, prie individualių moterų gebėjimų pritaikytų persikvalifikavimo kursų** (pritaikytų moterims, kurios neturi jokios profesinės kvalifikacijos ir negeba susikalbėti lietuviškai):

²¹ Pagal įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ leidimas gyventi šeimos susijungimo atveju užsieniečiui išduodamas tokiam pačiam laikotarpiui kaip ir užsieniečiui, pas kurį atvykstama gyventi, išskyrus atvejus, kai atvykstama pas nuolatinį leidimą gyventi turinčius užsieniečius ar sutuoktinius, kurie yra Lietuvos Respublikos piliečiai. Įstatymo 50 str. numato leidimo laikinai gyventi panaikinimo pagrindus, kurio 1 d. 5 p. sakoma, kad leidimas panaikinamas santuokos nutraukimo atveju. Tiek panaikinus laikinąjį leidimą gyventi (50 str. 2 d.), tiek nuolatinį leidimą gyventi (54 str. 3 d.) panaikinami leidimai gyventi šalyje ir šeimos nariams, gyvenantiems kartu su juo. Įstatymas nenumato jokių užsieniečio šeimos narių statusą apsaugančių įstatymo išimčių net ir smurto šeimoje atvejais.

„Jau vien ta moteris, kur sakiau, turėjo eiti dirbti, ji jau vien higienos kursus turėjo praeiti, tai dukra ėjo ir jai vertė. Aš kalbu apie tą basic'ą, tarsi atrodo kažkokį tai paruošimą tiems kursams, arba jei tai būtų kažkokie kitokie kursai, ar tiesiog tada, dirbti su kalba labai stipriai pradžioj, kad galėtų eiti į tuos kursus. Gaunasi, kad tie kursai yra nuo jų tokiame aukštesniame lygį. <...> jos [moterys migrantės – aut.past.] tikrai turi įvairių gebėjimų, bet mūsų ta darbo rinka tiesiog suvalgo, tu tiesiog jau turi ateiti aukštąjį baigęs ar dvylika baigęs ir visus dokumentus, ir kvalifikacijas turėti, visokie kursai. Pas mus tiesiog taip yra ir gaunasi žmogui tada sunku. O dėl kursų moterims, tai ir mes dabar galvojame daugiau dirbti su moterų užimtumo planavimu. Įsivertinti ko reikia ir kas tai galėtų suteikti. Pavyzdžiui, jei lietuvių kalba, tai savanoriai, o gal kažkokia tai praktika, gal kokioje siuvelykoj priimtų nemokamai, panašiai ar kažką.“ (Kn-EKSP-2)

„Paslaugos konkrečiai, kurių joms konkrečiai reikėtų, daugiau pastebėjome, kad moterys prašo va tų kursų kažkokių profesinių. Ar iš užimtumo tarnybos, jos nori išmokyti kažkokio amato, gauti kažkokį atestatą, ką galbūt vyrai jau turi, tos patirties. Ją atsiveža iš savo šalių, tai moterims šitas dažnai būna aktualu.“ (Vln-EKSP-1)

Trečia, pastebimas **paslaugų, kurios padėtų dirbančioms moterims derinti šeimos gyvenimą ir darbą, poreikis:**

„<...> mūsų dienos centras yra skirtas tikrai vaikams, kurie yra mokyklinio amžiaus. Tai vat ką daryti su vaikais, kurie yra ne mokyklinio amžiaus? Ir čia net ne toks vaikų priežiūros klausimas, na aš daugiau kalbu apie tuos atvejus, kai vaikas negali lankyti darželio, nes jis susirgo pvz. Arba ten, nežinau, džiaugsmingas mūsų karantinas ir tratata, o tu turi eiti į darbą, o kas turėtų būti su vaikais? Čia mums buvo iššūkis, man bent jau tikrai, tiesiog siaubas. Tai šiuo atveju, tai dar kai tu turi kažkokius artimus žmones, į kuriuos vienaip ar kitaip gali atsiremti, yra vienas dalykas ir kai tu esi kitatautis pabėgėlis ir tu nieko neturi, tai tada čia tampa vien tikrai moters problema. Tai čia gal daugiau iš tos pusės labiau, kad va tokios. Bet kiek kokios čia paslaugos reikėtų, tai man pavyzdžiui didžiulis klausimas, kaip būtų galima išspręsti.“ (J-EKSP-2)

2.6 Gyvenimo savivaldybėje vertinimas ir (ateities) perspektyvos

Dauguma tyrimo dalyvių teigė esantys patenkinti gyvenimu mieste. Dažniausiai informantai išskyrė, kad tokią savijautą lemia saugumo ir ramybės jausmas, vietinių žmonių geranoriškumas ir gamta / ekologiškumas, rečiau buvo minimas reikiamų paslaugų prieinamumas ir jų kokybė. Neigiamas vertinimas dažniausiai buvo susijęs su juntama socialine atskirtimi.

Tyrimo dalyviai akcentavo gyvenimo didesniame mieste privalumus, susijusius su geresnėmis profesinėmis perspektyvomis, didesne tikimybe, kad bus lengviau susikalbėti rusų ir (arba) anglų kalbomis, taip pat didesniu laisvalaikio užsiėmimų pasirinkimu. O vardydami gyvenimo mažesniame mieste privalumus tyrimo dalyviai pažymėjo nedideles nuomos kainas ir patogią infrastruktūrą vaikams auginti (taip pat žr. sk. 2.3).

2.6.1 Gautų paslaugų vertinimas: galimybės ir trūkumai

Tyrimo dalyvių buvo klausama, kaip vertina institucijų (valstybinių, savivaldybei pavaldžių, NVO ir kt.), kurių paslaugomis naudojosi, darbą.

Valstybinės institucijos

Kalbant apie valstybines institucijas, ne ES piliečiai dažniausiai išskyrė, kad naudojosi Migracijos ir Užimtumo skyrių, veikiančių savivaldybėse, teikiamomis paslaugomis. Rečiau buvo minimos „Sodros“ ir Valstybinės mokesčių inspekcijos teikiamos paslaugos. **Užimtumo skyrių** specialistų suteiktų paslaugų vertinimas plačiau aprašytas ankstesnėje ataskaitos dalyje (žr. sk. 2.5.2), o šioje dalyje plačiau aptariamas **Migracijos skyrių** darbo vertinimas iš kalbintų ne ES piliečių perspektyvos. Kalbėti apie šios institucijos darbą ir jų paslaugų kokybę yra itin svarbu, nes su jos paslaugomis susiduria kiekvienas į šalį atvykęs ir trumpesniam ar ilgesniam laikui apsištoti nusprendęs užsienietis.

Kalbėdami apie Migracijos skyriaus teikiamas paslaugas, ne ES piliečiai išskyrė keletą probleminių aspektų:

1. informacijos lietuvių kalba nekalbančiam užsieniečiui trūkumą

Keletas tyrimo dalyvių akcentavo, kad, nors šalyje yra nemažai rusakalbių imigrantų iš Baltarusijos, Rusijos Federacijos ir Ukrainos, Migracijos departamento interneto svetainėje informacija prieinama tik lietuvių ir anglų kalbomis. Informantai taip pat pažymėjo, kad ne visi Migracijos skyriuose dirbantys darbuotojai geba aptarnauti užsieniečius kita kalba, ne lietuvių.

„Jeigu apie Migraciją [Migracijos sk. – aut. past.] pakalbėsime, ten reikia pildyti anketas, ten nėra rusiškai kalba, ten arba anglų kalba, arba lietuvių kalba. Jeigu tu pirmus metus gyveni Lietuvoje, tu negali pati užpildyti anketa, reikia visada ieškoti pagalbos.“ (Akm-1M)

„Ir kažkuriais metais, manau, 2018, Migracijos departamentas sukūrė naują tinklalapį, kuriame jie ‘išjungė’ prieš tai ten buvusią rusų kalbą. <...> Na, man nesvarbu, aš kalbu angliškai <...> Bet pažįstu gana daug žmonių, pavyzdžiui, vairuotojų iš Baltarusijos, iš Ukrainos, vyresnio amžiaus ir čia dirbančių žmonių. Kam jiems padaryti šiuos dalykus labiau komplikuoti? Taip, tad man tai yra keista, nes jei atvyksti į migracijos biurą, ten daugiausiai išgirsi rusų kalbos, nes dažniausiai atvyksta rusiškai šnekantys žmonės iš Baltarusijos, Ukrainos ir Rusijos bei gal iš tarytum Centrinės Azijos. Tad jiems tai atrodo tarytum įžaidimas.“ (Vln-6V)

2. migracijos skyriuose dirbančių darbuotojų nekompetenciją aptarnauti užsienio šalių piliečius

„Viskas gerai, tik aš manau, kad kvalifikacijos trūksta, neturi žinių mūsų vietiniai darbuotojai apie tai kas susiję su užsienio piliečiais. Lietuvos piliečiui tai pakeisti pasą, ar kitas paslaugas jie viską labai greitai padaro, kai ateinu aš ar mano pažįstamos, tai visoms buvo problemos, dėl to, kad jiems trūksta kvalifikacijos, paprastai jie iš vis nežino tų klausimų, paprasčiau važiuoti į Vilnių ir ten viską nuspręsti.“ (Akm-4 M)

„<...> vienintelis dalykas, su kuriuo susidūriau kaip su šiek tiek problematišku, buvo <...> imigracijos biurai. Žinote, <...> žmonės neturi tinkamų žinių. <...> Tarytum, egzistuoja žinojimo trūkumas, nes aš užduodu kokius nors klausimus ir jie tarsi: „Gal šitas dalykas ir tas dalykas...“. Tarytum, jei tu sakytum, jei aš darau šitą dalyką, na, ką aš turėčiau daryti? Na, nes tinklalapyje nėra daug informacijos.“ (Kn-2V)

Per tyrimą informantai taip pat iškelė klausimą, kodėl užsieniečiai aptarnaujami tik didžiuosiuose miestuose įkurtuose Migracijos skyriuose.²² Pavyzdžiui, Jonavos rajone ir **Akmenės rajone**, kur gyvena nemažai užsienio šalių piliečių, tokios paslaugos jiems neteikiamos, tad užsieniečiai dėl migracijos paslaugų turi vykti į Kauną ir Telšius..

Savivaldybei pavaldžios institucijos

Tyrimo dalyviams buvo sunku įvertinti savivaldybės pavaldžių institucijų darbą, nes dauguma jų paslaugomis nesinaudojo (arba negalėjo to įvardyti, nes nežinojo). Keletas tyrimo dalyvių išskyrė seniūnijų darbą, ir jį įvertino itin kritiškai dėl biurokratinio darbuotojų požiūrio bei nemalonaus klientų aptarnavimo.

„Bet didžiausia problema iš tiesų buvo su seniūnija. Savo paskutiniajam leidimui gyventi man reikėjo pateikti savo registraciją bute ir turėjau važiuoti į seniūniją. Ir su seniūnija <...>, turėjau blogos patirties. Tad, kaip jau tikriausiai žinote, tam, kad įrodytum, jog esi registruotas Lietuvoje, privalai turėti dokumentą iš nuomininko ir nuo savęs, ir nuo seniūnijos, ir pateikti juos Migracijos departamentui. Atvykau į seniūniją ir dėl kažkokios priežasties, galbūt dėl naujo susitarimo, kurį buvome priėmę su nuomininku, nebuvo sistemoje, tad viskas pasibaigė tuo, kad dėl kažkokios priežasties aš nesu registruotas. Ir moteris, kuri dirbo seniūnijoje, pradėjo su manimi elgtis, tarytum <...> dėl kažko verstų ant manęs kaltę. Tad aš buvau <...> besakantis: „Na, palaukite, aš nieko nepadariau, tai tiesiog techninė problema. Aš gyvenu čia trečius metus ir tad, na, kokia problema, padirbėkime jos atžvilgiu ir raskime kokį nors sprendimą“. Ir ji buvo gana, pasakyčiau, netgi agresyvi, sakydama, kad, na, „Turėsite problemų“ ir <...> balso tonas tikrai nebuvo malonus.“ (Vln-6V)

Biurokratinį valstybės tarnautojų požiūrį suteikiant paslaugas informantai minėjo kalbėdami ir apie kitas valstybines ir savivaldybei pavaldžias įstaigas:

„Vyras buvo keliems mėnesiams išėjęs iš darbo, <...>. Tai Užimtumo tarnybos darbuotojos skelbimų puslapio printscreen'ą padaro ir atsiunčia mano vyrui. Niekas per daug ten nesistengia, kad tau surastų darbą, bet ir nemaišo. Papildomų kliūčių nesudaro. Ir taip su visa infrastruktūrą ar savivaldybę ar kitur.“ (Akm-4M)

Tačiau tokiai nuomonei prieštarauja kita Akmenės rajone kalbinti informantė; ji akcentavo savivaldybės atvirumą rajone gyvenančių užsieniečių atžvilgiu ir pastangas lengvinti jų integraciją:

„Aš nežinau, kaip būtų kitame mieste, bet <...> labai stebina, kad merijos durys visada atviros ir galima tiesiog paprastai ateiti pas merą, meras tave pakvies kavai, arbatai, ir pasakys: „Nu, nežinau, dabar paskambinsiu darželiui.“ Jis paskambino darželiui, sužinojo, kur yra vieta ir sako: „Nueikit, va ten yra vieta“. Ir aš pati esu Ukrainos valstybės tarnautoja, aš buvau, ir aš žinau viską, ne kaip iš išorės tai atrodo, bet kaip iš vidaus. Čia visai viskas kitaip. Kai vietiniai man sako, kad čia yra didelė biurokratija, aš sakau: „Ne, čia demokratija, ir duok Dieve Ukrainoj vat pasiekti tokios stadijos“. Čia yra viskas kitaip. Meras organizuodavo ir susitikimus, ir duodavo sąrašą žmonių, ir turėdavai sąrašą žmonių, kontaktus, ir sakydavo „Ateikit, jeigu bus problemų – spręsim“.“ (Akm-2M)

Nors savivaldybė atvira, Akmenės rajone kalbinti informantai taip pat pastebi, kad sunkumų gaunant paslaugas kyla dėl **mažesnių savivaldybių įvairių institucijų specialistų turimų kompetencijų trūkumo**. Tyrimo dalyviai linkę tai sieti ne tik su kvalifikacijos, bet ir su patirties trūkumu.

²² Per tyrimą Migracijos skyriai užsieniečius aptarnavo Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Šiaulių, Telšių ir Klaipėdos miestuose. Daugiau informacijos <https://migracija.lv.lt/asmenu-aptarnavimas>.

„Aišku, yra ir savi mažo miesto minusai, nesvarbu ar užsieniečiams ar lietuviams, vaikams nėra būrelių, nėra gerų gydytojų, jei nori pas normalią pakliūti reikia važiuoti į Klaipėdą, į Šiaulius, Kauną ir toliau. Čia nesvarbu kam, čia problemos mažo miestelio.“ (Akm-4M)

Tyrimo dalyviai taip pat akcentavo, kad valstybinėse ir savivaldybei pavaldžiose institucijose **klientus aptarnaujantys darbuotojai turėtų būti atviresni ir pakantesni į juos besikreipiantiems užsieniečiams**, svarbu kelti šių darbuotojų tarpkultūrinės kompetencijas.

„Bet, manau, valstybinėse institucijose svarbu populiarinti atvirumo, draugiškumo žmonėms, kurie su tuo susiduria, idėja, <...> užsieniečiai paprastai būna gerokai mažiau savimi pasitikintys žmonės, ypač tie, kurie atvyksta pirmą kartą. Pavyzdžiui, patyriau situaciją seniūnijoje, žinote, tai nemaloni situacija, tai tikrai yra erdvė tobulinimui. <...> Manau, tai kyla iš aukščiausio lygio pareigūnų ir institucijų, jie turėtų suprasti, kaip padėti ir būti atviram užsieniečiams, bet kokiems užsieniečiams, jiems padėti, bet jų nestebėti ar versti jų jaustis taip, tarsi jie būtų kalti, kai jie nėra. Tad tiesiog lengvumo, atvirumo procesams idėjos populiarinimas. Manau, tai pirmiausia kyla iš idėjos, kaip organizacijoms suformuluoti viziją. Ir tad toje situacijoje darbdaviai gali elgtis šiek tiek atviriau ir maloniau.“ (Vln-6V)

NVO, teikiančios integracijos paslaugas

NVO teikiamas paslaugas informantai dažniausiai buvo linkę vertinti teigiamai, neretai įvardydami kaip vieną pagrindinių, ypač gyvenimo Lietuvoje pradžioje, pagalbos šaltinių:

„Pirma tai buvo pagalba su lietuvių kalba <...>. Dar tokia reikšminga finansinė pagalba. Dar buvo tokių klausimų, tai jie padėdavo surasti informaciją. Ačiū jiems labai. Mes čia Raudonojo kryžiaus biuro neturime, mes bendraujame su Kauno biuru, o dabar su Klaipėdos.“ (Akm-3V)

„Jei žmogus vienas atvažiuoja čia gyventi, tai turi būti labai stipri asmenybė, kad vis tiek bus iššūkių, problemų. Jei žmogus vienas atvažiuoja, labai svarbu, kad yra toks centras, kuriame galima registruotis ir sulaukti pagalbos. Labai sudėtinga pačioje pradžioje, kai viskas yra svetima ir kalba, ir užrašai nesuprantami, labai gerai, kad galima surasti tokių informaciją.“ (Kl-4M)

Kalbėdami apie tai, ką būtų galima tobulinti NVO darbe, tyrimo dalyviai minėjo, kad kai kurios jų paslaugos yra labiau pritaikytos iš postsovietinių šalių atvykstantiems migrantams, tad ne rusakalbiai užsieniečiai susiduria su tam tikrais nepatogumais. Tyrimo dalyviai taip pat dalijosi patirtimi, kad yra susidūrę su nekokybiškomis vertimo paslaugomis ir NVO organizuojamų lietuvių kalbos kursų neefektyvumu, pasitaikė atvejų, kai nemaloniai elgėsi darbuotojai. Tačiau reikėtų pastebėti, kad tokios neigiamos patirtys pavienės ir ne visada tiesiogiai susijusios su tiesioginiu NVO darbu bei jų teikiamomis paslaugomis.

„X [NVO – aut. past.] skirtas žmonėms, kurie yra ne ES piliečiai, ir jis teikia daugybę nemokamų paslaugų <...>. Bet tai [paslaugas teikia – aut. past.], jei ne lietuviškai, tai rusiškai. Bet aš nesu iš posovietinės šalies, todėl nešneku rusiškai. Tad anglų kalba taip pat yra tam tikra problema. Jie bando pagelbėti taip gerai, kaip gali, bet rezultatai tiesiog nepasireiškia. Intencija yra, bet rezultatai nelabai.“ (Kl-9V)

„Kai atvykau į Lietuvą, jie turėjo man padėti išmokyti lietuvių kalbos, nes aš jos nemokėjau. Kodėl integracijos programa, kuri gauna lėšas iš ES negali suorganizuoti normalių pamokų? Kalbos kursai X [NVO – aut. past.] buvo labai prastos kokybės, mes pakeitėme keturias mokytojas. Taip pat ir X [NVO – aut. past.] personalas buvo labai nemandagus.“ (Vln-10V)

INFORMACIJA APIE
PASLAUGAS

LIETUVIŲ KALBOS
KURSŲ

LABIAU KOMPETETINGŲ
SPECIALISTŲ

PASLAUGŲ
PRITAIKYMO LIETUVIŲ
K. NEKALBANTIEMS
SPECIALISTAMS

KONSULTAVIMO
PASLAUGŲ

PASLAUGŲ
SAVIVALDYBĖJE
TRŪKUMAS IR
POREIKIS

ĮVAIRIŲ PASLAUGŲ
PĀDALINIŲ MAŽESNĖSE
SAVIVALDYBĖSE

BENDRUOMENINIŲ
INICIATYVŲ

2.6.2 Paslaugų savivaldybėje trūkumas ir poreikis

Tyrimo dalyvių buvo teirujamasi, **kokių paslaugų jie pasigenda** mieste, kuriame gyvena. Dažniausiai informantų poreikiai buvo susiję su: a) informacijos apie paslaugas ir konsultavimo paslaugų trūkumu; b) paslaugų pritaikymu lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams; c) lietuvių kalbos kursais (žr. sk. 2.5.1); d) paslaugas teikiančių specialistų kompetencijų stoka; e) bendruomeninių iniciatyvų trūkumu.

Informacijos apie paslaugas ir konsultavimo paslaugų trūkumą minėjo visų, išskyrus **Akmenės rajoną**, savivaldybių gyventojai. Šių paslaugų trūkumas taip pat susijęs ir su kitu informantų įvardytu poreikiu – paslaugų pritaikymu lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams.

„<...> mes nežinom įstatymų ir taip toliau, darbo kodekso, dar kažkas. <...> ko jau trūksta labiausiai, mums trūksta žinių, būtent kas liečia įstatyminių bazių <...> Ta prasme, jeigu aš mokėčiau kalbą ir žinočiau įstatymus, man nereiktų jokio kito žmogaus pagalbos.“ (J-8V)

„<...> būtų malonu gauti daugiau informacijos anglų kalba ir paslaugų teikiamų angliškai.“ (Kn-4M)

„Daugiau informacijos rusų kalba internete apie miesto gyvenimą. <...> Trūksta informacijos bendrai rusų kalba, apie renginį dažniausiai parašo jau po to kai jis praėjęs.“ (Kl-4M)

„<...> mums tiesiog reikia informacijos anglų kalba. Galėtų būti tarsi centras, kuriame paslaugos yra teikiamos anglų kalba. Daugybę dalykų turime daryti patys, nes neturime pasirinkimo.“ (Šiaul-5M)

„Manau, kad reikia daugiau vertimų į kitas kalbas. Bent tokią bendrą informaciją, kad būtų išversta, pavyzdžiui, iš bendrų institucijų. <...>.“ (Vln-1M)

Kauno mieste gyvenantys tyrimo dalyviai akcentavo, kad jiems trūksta platformos, kur būtų įkelta su įvairiomis paslaugomis susijusi informacija skirtingomis kalbomis, taip pat specialistų, kurie gebėtų aptarnauti ir suteikti reikiamą informaciją kita kalba, ne lietuvių. Informantai taip pat paminėjo, kad trūksta informacijos apie Kauno mieste paslaugas teikiančias NVO.

Šiaulių mieste kalbinti tyrimo dalyviai įvardijo, kad mieste trūksta vietos, kur būtų galima tiesiogiai kreiptis ir gauti informacijos apie paslaugų prieinamumą. Panašų lūkestį išreiškė ir keli tyrimo dalyviai iš Klaipėdos miesto ir Vilniaus miesto. Šių miestų gyventojai taip pat pabrėžė, kad nėra pakankamai informacijos apie tam tikras paslaugas lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams. Akcentuojamas informacijos rusų ir anglų kalbomis prieinamumas.

Jonavos rajone, kaip ir **Akmenės rajone** bei Šiaulių mieste, tyrimo dalyviai itin pasigenda (nemokamų) lietuvių kalbos kursų (taip pat žr. sk. 2.5.1). Šiose savivaldybėse kalbinti informantai dažniau išreiškė bendruomeninių iniciatyvų, kuriose būtų galima susipažinti su lietuvių kultūra ir daugiau pabendrauti su vietos bendruomene, trūkumą (taip pat žr. sk. 2.5.6). Vis tik reikėtų paminėti, kad tokių iniciatyvų pasigendama ir kitose savivaldybėse

Akmenės rajono savivaldybė išsiskyrė iš kitų savivaldybių tuo, kad ten kalbinti tyrimo dalyviai minėjo, jog jiems taip pat trūksta tam tikrų paslaugų. Ypač akcentuojamas buvo Migracijos skyriaus iškėlimas iš Naujosios Akmenės, taip pat tokių paslaugų kaip banko ir laisvalaikio užimtumo trūkumas.

„<...> bankas buvo, tada buvo ir Migracija. Tada buvo didelis plusas, kad čia buvo Migracijos skyrius, dabar čia Migracijos skyriaus nėra. <...> Dabar mums reikia 100 km važiuoti į Telšių Migraciją. Čia labai yra nepatogu mums, todėl kad kartais reikia ten, man reikia daug ten važiuoti.“ (Akm-1M)

2.6.3 Tyrimo dalyvių gyvenimo Lietuvoje ateities perspektyvos

Tyrimo dalyvių buvo klausiami, **kokias ateities perspektyvas mato mieste** (ir bendrai Lietuvoje), kuriame gyvena. Dauguma informantų teigė, kad išvykti iš šalies neplanuoja, o dalis įvardijo, kad norėtų atsivežti ir likusius šeimos narius. Dažniausiai taip atsakė tyrimo dalyviai teigė esantys **patenkinti gyvenimu Lietuvoje** (turi darbą, namus ir pan.) ir **jaučiasi esantys visuomenės dalimi**. Kita priežastis, kodėl tyrimo dalyviai planuoja likti gyventi Lietuvoje, susijusi su **vaikais** (palankesnės sąlygos juos auginti, geresnės švietimo perspektyvos ir pan.).

„<...> dukrytei čia labai gerai, mes nenorim kažkur keisti. Aš galiu gyventi Ukrainoj, aš ten viską turiu ir butą kaip ir; ir darbą ten turiu, galiu susirasti lengviau, bet mano dukrytė čia yra labai patenkinta, labai patinka mokytojai, aš kažkaip nenoriu paimti čia dabar ir ten vežti. Ir jeigu ji užauga Ukrainoj, ji neturės paskui lietuvių kalbos, kokia čia yra lietuvaite vis tiek jeigu nekalba savo kalba.“ (Akm-1M)

„Mes esame Ukrainos piliečiai. Ir mūsų finansai, pajamos priklauso nuo Ukrainos. O dukra kažkaip neturi tokių ryšių su Ukraina. Ne dėl to, kad ten blogai, o dėl to, kad čia jau ji jaučiasi komfortiškai, ji turi draugus, turi susiformavusius įpročius.“ (Akm-2M)

Akmenės rajone kalbinti informantai taip pat paminėjo, kad norėtų, jog į Lietuvą atvyktų gyventi jų šeimos nariai, likę kilmės šalyje:

„<...> aš ir dabar kviečiu. Sakau, mano mamai ir tėčiui, jūs ten baigėt dirbti, važiuokit čia, taip ramu, aš jums paliksiu čia mašiną, butą, <...> duosiu jums pinigų, duosiu mašiną, duosiu. Nieko nereikia daryti, tik prižiūrėkit vasarą vaiką. Aš ir dabar sakau, kad čia normaliai.“ (Akm-1M)

3.

**Ne ES piliečių integrācijas
galimybės savivaldybėje:
paslaugų, paslaugų infrastruktūros
ir miesto atvirumo vertinimas**

Šioje ataskaitos dalyje, remiantis kokybinių ekspertinių interviu ir anoniminių anketinių apklausų, skirtų savivaldybių administracijų skyrių²³ ir savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovams²⁴, duomenimis, aptariamos ne ES šalių piliečių integracijos galimybės Akmenės rajone.

3.1 Migracijos situacija savivaldybėje ir užsieniečių integracijos aktualumas

Kaip aptarta pirmoje ataskaitos dalyje, palyginti su 2016 metais, užsieniečių, deklaravusių gyvenamąją vietą Akmenės rajone, skaičius per penkerius metus išaugo trečdaliu. Šis padidėjimas yra glaudžiai susijęs su įvykiais Ukrainoje – Maidano revoliucija ir Krymo aneksija.

„Ukrainoje prasidėjus Maidano situacijai, keletas žmonių iš mūsų visuomenės ir keletas žmonių iš mūsų tarybos narių ėmėsi iniciatyvos šiek tiek labiau padėti iš Ukrainos kilusiems žmonėms, gyvenantiems ten žmonėms. Buvo suorganizuota keletas palaikymo akcijų, tiek renkant humanitarinę pagalbą, tiek palaikant visuomene rengiant akcijas ir iniciatyvas ir taip prasidėjo bendradarbiavimas daugiau su ukrainiečiais.“ (Akm-EKSP-1)

Kaip pastebėjo Akmenės rajone kalbinti ekspertai, atviras rajono valdžios, visuomenininkų ir gyventojų požiūris turėjo įtakos, kad blogėjant situacijai Ukrainoje vis daugiau Ukrainos piliečių, kurie ieškojo saugios vietos gyventi Europos Sąjungoje, rinkosi Akmenės rajoną.

„<...> kuomet situacija dar labiau aštrėjo, o mes buvome tokie pro aktyvūs Ukrainos pagalbininkai ir humanitarinės pagalbos tiekėjai, tai ir žiniasklaidoje susiformavo tam tikras mūsų profilis, kad mes esame ukrainiečių palaikytojai, taip ir tie patys ukrainiečiai, kurie ieškojo pagalbos Europos Sąjungoje, Lietuvoje, atkreipė į mus dėmesį ir pas mus atvykdavo. Taip susiformavo, tam tikri neformalūs ryšiai su ukrainiečiais ir žiniasklaidoje išgarsėjome, kaip tokių ryšių palaikytojai.“ (Akm-EKSP-1)

Kaip rodo statistiniai duomenys, Akmenės rajoną gyventi Lietuvoje renkasi ne tik Ukrainos, bet ir Rusijos, Baltarusijos piliečiai. Kalbinti ekspertai atkreipė dėmesį, kad politiniai įvykiai Baltarusijoje taip pat gali turėti įtakos išaugusiai šios šalies piliečių imigracijai į Akmenės rajoną.

„Dabar bandau įsivaizduoti kokia bus situacija su Baltarusija ateinančiu metu, jei reikės pagalbos, turbūt padaugės ir imigrantų iš Baltarusijos skaičius, būtų prasminga daugiau dėmesio skirti tai tautiniai bendrijai ir integracijai į mūsų visuomenę, jei tų žmonių daugėtų.“ (Akm-EKSP-1)

„Aš manyčiau, kad ko gero reiktų žiūrėti į ateitį, nes šiai dienai tų užsieniečių nėra tiek daug, aišku, nemažai, bet tikrai dar nedaug. Bet reikia turėti omeny, kad ateityje bus įvykiai, pasikeitimai, kurie jau dabar vyksta Baltarusijoje, bet niekas nežino, kaip ten baigsis. Jeigu šitas dabartinis režimas nepasiduos, jeigu stiprios opresijos, tai gali iš Baltarusijos pabėgėlių atsirast kažkoks tai srautas į Lietuvą.“ (Akm-EKSP-3)

Vienas iš kalbintų ekspertų neatmeta tikimybės, kad **gali augti ir prieglobsčio prašytojų iš Rusijos skaičius:**

²³ Per apklausą, skirtą savivaldybių administracijų skyrių atstovams, buvo klausiama apie savivaldybės ir savivaldybės įstaigų teikiamas paslaugas, jų prieinamumą ne ES šalių piliečiams ir ne ES šalių piliečių poreikius. Akmenės rajone šią apklausą užpildė **5 savivaldybės administracijos skyrių atstovai**, susiję su švietimo (2 atstovai), socialinių paslaugų ir būsto, sveikatos priežiūros paslaugomis bei kultūros sritimi (po 1 atstovą). Savivaldybės administracijos atstovai neatsakė į klausimus apie darbo rinkos situaciją dėl atsakomybių pasidalijimo su Užimtumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Taip pat nebuvo atsakyta į klausimus apie lygias galimybes.

²⁴ Per apklausą, skirtą savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovams, buvo klausiama apie konkrečių įstaigų teikiamas paslaugas, paslaugų ir informacijos apie jas prieinamumą ne ES šalių piliečiams ir ne ES šalių piliečių poreikius. Ją Akmenės rajone užpildė **16 skirtingų įstaigų atstovų: 8, atstovaujantys švietimo, 3 - sveikatos priežiūros, 2 - kultūros, 3 - socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms**. Dalis apklausoje dalyvavusių įstaigų atstovų atsakė tik į bendrus visiems atstovams skirtus klausimus, todėl klausimuose apie konkrečias sritis respondentų skaičius mažesnis.

„Taip pat iš Rusijos atsiras, vis tiek ten vyks kažkokie neramumai, revoliucijos, ir anksčiau ar vėliau tas bus garantuotai. Ir pabėgėlių srautas labai įmanoma, kad bus, ir mes esam čia pasienio valstybė, tad jau dabar tam turim ruoštis visos valstybės mastu, ne tik vieno rajono konkrečiai.“ (Akm-EKSP-3)

Savivaldybės administracijos atstovai akcentavo užsieniečių naudą rajono vystymuisi ir jų pritraukimą įvardijo kaip vieną iš savivaldybės strateginių tikslų:

„Dar sakyčiau mero pro aktyvus požiūris, jo garsiai išsakyta pozicija 2015 metais, vėliau kai jau prasidėjo pabėgėlių krizė, kad jei mes norime būti gyvas rajonas, augantis rajonas, atsižvelgiant į tai, kad esame regioninė savivaldybė arti sienos, turime imtis proaktivių veiksmų, kad gyventojų pas mus rajone daugėtų. <...> mes parodydami tokį savo atvirumą kitiems iš tikro kaip ir siekiame savo savivaldybės strateginį tikslą didinti savo gyventojų skaičių, didinti savo patrauklumą užsienio investuotojams, būti atviriems.“ (Akm-EKSP-1)

Tai, kad Akmenės rajono vystymuisi ir augimui svarbus užsieniečių pritraukimo ir integracijos klausimas, pastebi ir kiti tyrime dalyvavę ekspertai:

„<...> atvirai kalbant, mes turime tik džiaugtis, kad jie atvažiuoja, nes pačių Lietuvos gyventojų labai mažėja, tai bent šiek tiek papildo užsieniečiai.“ (Akm-EKSP-3)

„<...> pasakyčiau, kad tai labai susiję su tuo, kiek žmonių gyvena savivaldybė, tas aktualumas klausimo, su tuo, kiek patys tie žmonės įsitraukia savivaldybės, kad matytų tame kažkokią reikšmę. Naujajai Akmenei apskritai tai yra aktualu, nes žmonių pritraukimas.“ (Vln-EKSP-3)

Savivaldybės administracijos atstovai pažymėjo, kad Akmenės rajone steigiamos naujos įmonės, o joms plečiantis reikės vis daugiau darbuotojų, taip pat užsienio šalių piliečių.

„<...> šiuo metu Akmenės rajonas išgyvena savo aukso amžių, turime laisvą ekonominę zoną, kur statosi pakankamai didelės gamyklos ir tų gamyklų atstovai neslepia savo ambicijų įdarbinti ypatingai didelius kiekius žmonių. Iki 2023 metų planuojama sukurti apie 1000 darbo vietų. Konkrečiai pas mus kuriasi vakarų medienos grupės, grupės Akmenės ekonominėje zonoje, būtent tos grupės gamyklos yra dabartinėje Baltarusijoje, tai vis tik jie turi žmogiškuosius ryšius, turi tam tikrus specialistus, kurie panašaus pobūdžio gamykloje dirbaujasi ir Baltarusijoje ir ne paslaptis, kad dalis tų žmonių atvažiuos čia apmokyti čia dirbančius specialistus, galbūt, tam tikrų specialybių žmonės dirbs čia, nes kai kurių kompetencijų darbuotojų mes negalėsime rasti savo darbo rinkoje. Tikiu, kad tų žmonių iš Ukrainos, Baltarusijos tik dar labiau daugės ir mes turime ruoštis, kaip tiems žmonėms padėti, kaip spręsti problemas kurios kartoja, tam kad būtumėm gyvybingas rajonas, kad turėtumėm savo krašto ateitį.“ (Akm-EKSP-1)

Atkreipiant dėmesį į minėtas aplinkybes svarbu, kad rajono savivaldybė ir jos infrastruktūra būtų tinkamai paruošta visavertei į rajoną dirbti atvykstančių užsieniečių ir jų šeimų integracijai, nes tai yra tiesiogiai susiję ir su kitų rajono gyventojų gerove.

Anoniminėje anketinėje apklausoje dalyvavusių Akmenės rajono savivaldybės administracijos skyrių atstovų nuomone, didžiausias dėmesys turi būti skiriamas ne ES šalių piliečių integracijos į darbo rinką klausimams. Šią sritį kaip prioritetą išskyrė 3 iš 5 savivaldybės administracijos atstovų. Po 1 savivaldybės administracijos atstovą kaip prioritetą įvardijo socialines paslaugas ir būstą bei sveikatos priežiūros paslaugas. 2 atstovai kaip antrą pagal svarbumą sritį išskyrė švietimą, o mažiausiai svarbiomis integracijos sritimis buvo pasirinktos lygios galimybės ir kultūra.

Kokybiniame tyrime dalyvavę ekspertai pažymėjo, kad siekiant visavertės į rajoną gyventi atvykstančių užsieniečių integracijos ypač svarbu spręsti sveikatos priežiūros (t.p. žr. sk. 2.5.3) ir vaikų švietimo (t.p. žr. sk. 2.5.5) klausimus, o nuo neramumų bėgantiesiems - integracijos į darbo rinką klausimą.

„Yra iššūkis šeimoms su vaikais, vaikams į mokyklas įsilieti, kalbos barjeras, bendravimas su bendraamžiais, nes vis dėlto patys vaikai, ką mokytojai pastebėjo, nors yra skirtingų amžiaus grupių ir skirtingose klasėse, bet tarkim tie ukrainiečiai, jie linkę pertraukų metu susiburti į tam tikrą vietą ir bendrauti savo kalba, nes taip yra paprasčiau, o mokytojai juos skatina bendrauti su mūsų lietuviais, kad geriau išmokyti kalbą ir neužsidarytų savo ribotoje grupelėje. Kuo greičiau vaikai išmoksta kalbą, gali išreikšti savo mintis, emocijas lietuvių kalba, tuo geriau jaučiasi emociškai.“ (Akm-EKSP-1)

„<...> žmonės, kurie atvažiuoja pas mus, ukrainiečiai, baltarusiai, jie neatvažiuoja čia su ranka ištiesę pašalpy prašyti, jiems reikia vienintelio dalyko - sukurti sąlygas kurti darbo vietas ir patiems įsidarbinti. Ir po to jie mokės mokesčius ir viskas, jiems tas yra svarbiausia.“ (Akm-EKSP-3)

3.2 Paslaugų planavimas ir prieinamumas ne ES šalių piliečiams

Akmenės rajono savivaldybės administracijos atstovai tikino, kad siekiant išsiaiškinti rajone gyvenančių ne ES šalių piliečių poreikius organizuojami tiksliniai susitikimai, į kuriuos kviečiami skirtingų institucijų, taip pat užsieniečių bendruomenių ir joms atstovaujančių organizacijų atstovai.

„Bendrai apie paslaugų tiekimą, tai yra įstatymiškai reglamentuota kokias paslaugas savivaldybė turi teikti tiek savo piliečiams, tiek iš užsienio šalių atvykusiems piliečiams. Mes norime būti draugiški mūsų rytų kaimynams atvykstantiems iš Baltarusijos, Ukrainos, su jais bendraujame, kalbamės, kokių paslaugų jiems reikėtų <...>. Kalbamės su nevyriausybinėmis organizacijomis, viena tokia yra „Kelias į svajonę“. <...> esame suorganizavę ir apvaliojo stalo diskusijas į kurias buvom pakvietę įvairių institucijų atstovus, iš Sodros, iš mokesčių inspekcijos, iš Užimtumo tarnybos, kartu su ukrainiečių bendruomenės atstovais, rytų šalių žmonėmis. Kalbėjomės kokie didžiausi iššūkiai yra jiems, kaip pagal teisės aktus juos reikėtų spręsti, kokių dokumentų reikėtų, kaip reikėtų bendradarbiauti. Ne į visus užsieniečių klausimus galima iš kart atsakyti, pasakyti ar taip ar taip reikėtų daryti, kartais pasitaiko, kad tam tikros įstatymų nuostatos neleidžia to daryti, bet mes irgi ir kaip vietos savivalda ir mero iniciatyva, ieškome kelių ir būdų kaip tai spręsti, o nesakome: tokie įstatymai ir nieko čia nepakeisi.“ (Akm-EKSP-1)

Kaip buvo aptarta ankstesnėje ataskaitos dalyje, savivaldybės atvirumą pastebi ir rajone gyvenantys užsieniečiai (žr. sk. 2.5.7). Vis tik, nors ne ES šalių piliečiams atstovaujanti organizacijos atstovas (-ė) sutiko, kad su savivaldybe bendradarbiaujama, paminėjo, kad **norėtų, jog bendradarbiavimas būtų geresnis** ir labiau orientuotas į ilgalaikius tikslus.

„<...> bendradarbiavimas neblogas, bet norėtusi, kad jis būtų dar geresnis būtent, kad apsitarti dėl kažkokių strateginių planavimų, tai to kol kas nėra. Galbūt iš mūsų pusės reiktų iniciatyvos, bet žinot, pastoviai lįsti su kažkokiais prašymais irgi kažkaip nei šis nei tas.“ (Akm-EKSP-3)

Tai, kad pastaruoju metu tokio pobūdžio susitikimų sumažėjo, pripažįsta ir savivaldybės administracijos atstovai:

„Mes aktyvesni buvom 2015–2017 metais, nes tada atvažiuodavę žmonės keldavo panašias problemas, kaip jas spręsti, vizitai, susitikimai su įvairių institucijų atstovais, bet, deja, paskutinius dvejus metus tų vizitų, apskritų stalų vis mažėja, nes tie žmonės kurie atvyksta, jau turi kažkokius neformalius ryšius susikūrę, jau ukrainiečiai kreipiasi vieni į kitus, patarimų, pagalbos. Jau ir mūsų valstybėje yra atsiradę tam tikri paslaugų tiekėjai, kurie padeda spręsti tam tikras problemas. Iš kitos pusės, gal atvykstantys žmonės jau žino, kad yra tokių problemų, kurių nepavyks išspręsti, aš taip jaučiu, kad žmonės nebesitiki, kad vietos savivalda neturės galimybės padėti. Neateina grupė žmonių, kurie sakytų: susikvieskim institucijas, gal jie galės mums padėti. Panašu, kad žmonės nusivylė, nes tam tikros problemos tęsiasi metai iš metų, dėl to, kad mūsų vyriausybės politika yra, kad reikia riboti imigrantų kiekį. Nekalbu apie pabėgėlius, bet apie tuos iš Ukrainos, Baltarusijos, užsienio atvykstančius žmones, manau dalis jų yra nusivylusių, todėl ir iniciatyvos mažėja.“ (Akm-EKSP-1)

Be to, ne ES šalių piliečiams atstovaujanti organizacijos atstovas (-ė) iškėlė abejones, ar informacija apie savivaldybės iniciatyvas, į kurias kviečiami visi miesto gyventojai, pasiekia mieste gyvenančius užsienio šalių piliečius:

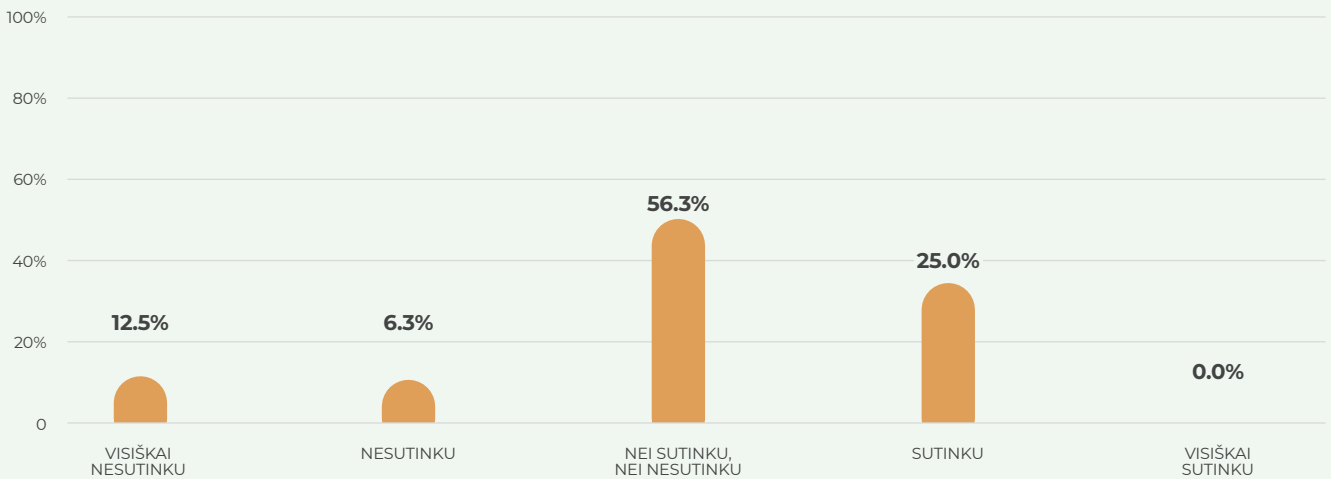
„<...> būna susitikimai su bendruomene, jeigu ten kažkoks projektas vykdomas ir reikia aptart kaip tarkim aikštė bus rekonstruojama ar ten vandentvarkos projektas, tai čia man atrodo ir pagal įstatymus privaloma šaukti tuos susirinkimus. Bet žinot, vienas dalykas, kas yra įrašyta įstatyme, kitas dalykas, kai paskelbiama kiek žmonių ateina, ir niekas neina, nes jiems neįdomu, taigi visų neprikviesi, nebūtina jeigu jam neįdomu. Jeigu žmogui įdomu, bet jis tiesiog negavo informacijos, tai jau čia negerai, aišku, taip neturėtų būti.“ (Akm-EKSP-3)

Kita vertus, anoniminės anketinės apklausos duomenys atskleidžia, kad savivaldybės administracijos atstovai buvo linkę pritarti²⁵, jog **planuojant paslaugas savivaldybės gyventojams svarbu įvertinti specifinius ne ES šalių piliečių poreikius**²⁶.

Ketvirtadalis (25 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų taip pat sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamos įstaigos planuojant paslaugas atsižvelgiama į ne ES šalių piliečių poreikius²⁷. Tačiau daugiau nei pusė (apie 56 proc.) įstaigų atstovų nei sutiko, nei nesutiko su šiuo teiginiu²⁸ (žr. Grafiką Nr. 1).

GRAFIKAS NR. 1:

AR SUTINKATE SU TEIGINIU, KAD JŪSŲ ATSTOVAUJAMAI ĮSTAIGAI PLANUOJANT PASLAUGAS GYVENTOJAMS ATSIŽVELGIAMA Į NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ POREIKIUS? (PROC., N=16)

Kad būtų atsižvelgiama į skirtingus užsienio šalių piliečių poreikius, svarbus ne tik strateginis savivaldybės požiūris į užsieniečių integraciją ar kryptingas paslaugų pritaikymo užsieniečių poreikiams planavimas, bet ir **šių paslaugų įgyvendinimo finansavimo užtikrinimas**. Kaip paminėjo savivaldybės administracijos atstovai, finansavimo tik išimtinai užsieniečių integracijos priemonėms ir paslaugoms, pritaikytoms prie specifinių užsieniečių poreikių (pvz., asmenims, nekalbantiems valstybine kalba), įgyvendinti iš savivaldybės lėšų neskiriama.

„Mūsų savivaldybėje nėra atskiro prioriteto, kad projektai būtų skirti užsieniečių, tautinių bendrijų projektams, iš kitos pusės stengiamės tas nevyriausybinės organizacijas paremti, per programas, kurios užregistruotos, kurios aktyvios, suplanavusios tam tikras veiklas, tai tam tikro finansavimo iš savivaldos gali sulaukti.“ (Akm-EKSP-1)

Tačiau savivaldybė skiria finansavimą įvairių NVO veiklai, tarp jų ir užsieniečių iniciatyvoms. Dėl šios priežasties savivaldybė buvo viena iš organizacijos, atstovaujančios ukrainiečių bendruomenei Akmenės rajone, atsiradimo iniciatorių:

²⁵ 4 iš 5 savivaldybės administracijos skyrių atstovų sutiko (3) arba visiškai sutiko (1) su teiginiu, kad planuojant paslaugas savivaldybės gyventojams svarbu įvertinti specifinius ne ES šalių piliečių poreikius. 1 atstovas su teiginiu nei sutiko, nei nesutiko.

²⁶ Pavyzdžiui, informacijos ir paslaugų prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims; poreikius, susijusius su šių asmenų teisine padėtimi ir dokumentų tvarkymu; religines teises ir kt.

²⁷ Arba 4 iš 16 savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų. 2 iš jų atstovauja švietimo, 2 – socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms.

²⁸ Arba 9 iš 16 savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų. 5 iš jų atstovauja švietimo, 2 – sveikatos priežiūros, po 1 – kultūros ir socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms.

„Kaip savivaldybė, mes turime programinį finansavimą. Kviečiame nevyriausybinės organizacijas teikti paraiškas, ar tai būtų nevyriausybinių organizacijų rėmimas, ar tai būtų jaunimo organizacijų rėmimas, bendruomenių rėmimas, tai tiesiog programinis finansavimas, todėl ir meras ir savivaldybės atstovai skatino tą ukrainiečių bendruomenę susikurti į tam tikrą organizaciją ar asociaciją, kuri būtų registruota Akmenės rajone, turėtų savo banko sąskaitą, rašytų projektus, pirmiausia į mūsų vietas, savivaldos programas ir galėtų pretenduoti į tam tikrą finansavimą.“ (Akm-EKSP-1)

Taip pat, pasak savivaldybės administracijos atstovų, planuojant ateinančių metų biudžetą savivaldybėje atsižvelgiama, kokių iniciatyvų reikia ir koks jų poreikis buvo praėjusiais metais.

„Planuojant kitų metų biudžetą yra atsižvelgiama į tai, koks buvo poreikis šiais, einamais metais. Kiek buvo paraiškų, kiek buvo prašymų. Mes tuos skaičius turime ir kitais metais planuojant biudžetą į tai atsižvelgiam, į poreikį, kuris buvo.“ (Akm-EKSP-1)

Kad būtų tinkamai atsižvelgiama į užsieniečių, gyvenančių savivaldybėje, poreikius ir siekiant užtikrinti prienamumą prie jiems reikalingų paslaugų, svarbu tinkamai **šioms žmonėms atstovauti savivaldybės lygmeniu**. Savivaldybės administracijos atstovai paminėjo, kad planuojant savivaldybės metų biudžetą į procesą kviečiamos savivaldybės lygmeniu suburtos tarybos:

„Yra įvairios tarybos, tai švietimo taryba, nevyriausybinių organizacijų taryba, kultūros taryba, kurie kartais irgi svarsto kokie prioritetai būtų ateinančių metų, kur tuos projektus labiau kreipti.“ (Akm-EKSP-1)

Kaip minėta anksčiau, šiuo metu savivaldybės aktyvumas iniciuojant susitikimus su užsieniečių bendruomenių atstovais yra sumažėjęs. Tai atspindi ir anoniminės anketinės apklausos, kurioje dalyvavo savivaldybės administracijos skyrių atstovai, rezultatai. Duomenys rodo, kad šiuo metu integracijos paslaugas ne ES šalių piliečiams teikiančių NVO, ne ES šalių piliečių organizacijų ar bendruomenių įtraukimas į savivaldybės paslaugų gyventojams planavimą priklauso nuo srities²⁹.

O savivaldybei pavaldžios įstaigos, kaip atskleidžia anoniminė anketinė apklausa, su ne ES šalių piliečiams atstovaujančiomis bendruomenėmis ir organizacijomis nebendradarbiauja ir jų neįtraukia į paslaugų planavimo procesą. Dauguma apklausoje dalyvavusių ugdymo įstaigų atstovų (6 iš 7), abu (2 iš 2) sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų atstovai, kultūros įstaigai atstovaujantis respondentas ir 1 iš 2 socialines paslaugas teikiančių įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose **planuojant veiklas nesikonsultuojama su integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES šalių piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis**. Kad tokio pobūdžio konsultacijos organizuojamos, paminėjo tik vienas ugdymo įstaigos atstovas, o vienas respondentas, atstovaujantis socialines paslaugas teikiančiai įstaigai, pažymėjo, kad konsultuojamasi retai.

²⁹ 3 iš 5 apklausoje dalyvavusių su skirtingomis sritimis susijusių savivaldybės administracijos skyrių atstovų įvardijo, kad tokios bendruomenės ar organizacijos įtraukiamos bent kartais. 1 respondento teigimu, tokios organizacijos ar bendruomenės neįtraukiamos į planavimo procesą; dar 1 respondentas atsakė, kad „neturime tokias paslaugas teikiančių NVO“ (Akm-SAV-4).

3.3 Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pritaikymas ne ES piliečiams

Anoniminėje anketinėje apklausoje dalyvavusių savivaldybės administracijos skyrių atstovų **nuomonės apie savivaldybės infrastruktūros prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims išsiskyrė**. Su teiginiu, kad savivaldybės infrastruktūra (interneto puslapis, informacija apie teikiamas paslaugas ir kt.) yra pritaikyta lietuviškai nekalbantiems užsienio šalių piliečiams, nesutiko 2 atstovai, dar 2 atstovai su teiginiu sutiko. 1 respondentas su teiginiu nei sutiko, nei nesutiko.

4 iš 5 apklausoje dalyvavusių savivaldybės administracijos skyrių atstovų įvardijo, kad savivaldybėje dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio kalbomis. 1 respondento teigimu, informacija prieinama tik lietuvių kalba. Paklausti apie kalbas, kuriomis darbuotojai gali suteikti informaciją, **po 4 respondentus įvardijo anglų ir rusų kalbas.** 1 atstovas papildomai pakomentavo, kad informacija gali būti teikiama ir vokiečių kalba.

Kokybiniame tyrime dalyvavę ekspertai įvardijo, kad su kalbos barjeru teikiant paslaugas (ir jas gaunant) užsienio šalių piliečiams nesusiduriama. Tačiau, jei tokių atvejų pasitaiko, pasitelkiama užsieniečių bendruomenių pagalba.

„Jei tai būtų Azijos kalbų grupė tai problemų būtų kaip ir visoje Lietuvoje, bet mes esame pakankamai maža savivaldybė, tai jei egzistuoja tam tikros problemos, pasitelkiama savo bendruomenę ir ieškom būdų kaip spręsti jas. Jei žmogui reikia pagalbos ir mes galime jam padėti, tai kalbos barjeras neturėtų būti tai, kas trukdytų jam padėti.“ (Akm-EKSP-1)

„<...> jeigu kalbėti apie rusakalbius, tai tikrai nėra tokio poreikio tą vertėją gauti. Nes jeigu kažkoks vienas pareigūnas nežinos, tai jis pasikvies savo kolegą vyresnį, kuris tikrai žinos tą rusų kalbą, ir ten kažkokio atskiro vertėjo nereikia. Bet jeigu tas užsienietis kalba kažkokia kita kalba, bet pas mus kaip ir nebuvo tokių atvejų, nežinau, tada iškiltų problema, aišku. Bet jeigu kalbėti apie rusakalbius, tai kažkokio vertėjo kaip ir nereikia bent jau kol kas.“ (Akm-EKSP-3)

Skirtingų savivaldybės administracijos skyrių atstovai, dalyvavę anketinėje apklausoje, teigė, kad informaciją apie švietimo, sveikatos priežiūros ir socialinės priežiūros paslaugas savivaldybėje gali suteikti savivaldybės darbuotojai, kurie geba aptarnauti asmenis užsienio kalbomis. O informacija apie su kultūra susijusias paslaugas, renginius ar iniciatyvas savivaldybėje prieinama tik lietuvių kalba. Specialistai taip pat neįvardijo kitų informacijos apie paslaugas sklaidos būdų – informacijos skelbimo interneto puslapyje keliomis kalbomis, informacinių lankstinukų, galimybės gauti vertėjo paslaugas.

4 iš 5 savivaldybės administracijai atstovaujančių respondentų teigė, kad savivaldybėje dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams, bet jie nėra išimtinai atsakingi už darbą su užsienio šalių piliečiais, o dirba ir su kitomis interesantų grupėmis. Jų žiniomis, savivaldybėje nedirba asmenų, galinčių suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams išimtinai. 1 apklausoje dalyvavęs savivaldybės administracijos atstovas pažymėjo, kad savivaldybėje atsakingų asmenų nėra.

Kaip interviu metu minėjo savivaldybės administracijos atstovai, darbuotojas, kuris tiesiogiai dirbtų užsieniečių integracijos klausimais, yra paskirtas, bet per tyrimą nedirbo. Taip pat savivaldybės atstovai atkreipė dėmesį, kad šio tarnautojo poreikis nėra toks didelis, koks buvo anksčiau.

„<...> turime savo švietimo skyriuje turime tokį specialistą, kuris yra įpareigotas tiesiogiai bendradarbiauti su užsienio bendruomenių atstovais, padėti jiems integruotis. Mes nelaukėm kol mums nuleis įstatymiškai ką mes privalome daryti, bet patys parodėme iniciatyvą, nes matėme tam poreikį. Toks kaip mentorius, pagalbinkas savivaldybės lygmeniu, kuris būtų labiau susipažinęs su problematika iš kitų šalių atvykstančių piliečių, būtų labiau įsigilinęs kaip tą problemą spręsti, kurios problemos kartojasi. Mes matėme tam prasmę ir tokių pareigybę įsteigėme, dabar tas žmogus vaiko priežiūros atostogose, bet kaip ir minėjau pastaruose metu tą problemų ir jų besikreipiančių mažėja, ar žmonės randa kitų kelių, ar yra nusivylę mūsų įstatymine baze ir neberanda kelių kaip spręsti tas problemas, jaučiam, kad mažiau žmonės kreipiasi į savivaldybę.“ (Akm-EKSP-1)

Nepaisant savivaldybės administracijos paminėtos aplinkybės, viena iš rekomendacijų savivaldybei būtų **išlaikyti tokią pareigybę** siekiant aktyvesnio bendradarbiavimo su savivaldybėje veikiančiomis užsieniečių bendruomenėmis ir jiems atstovaujančiomis organizacijomis bei būti geriau informuotiems apie rajone gyvenančių užsieniečių poreikius. Tokį pastebėjimą, kalbėdamas apie savivaldybės silpnynes, išsakė ir vienas Akmenės rajone kalbintas ekspertas:

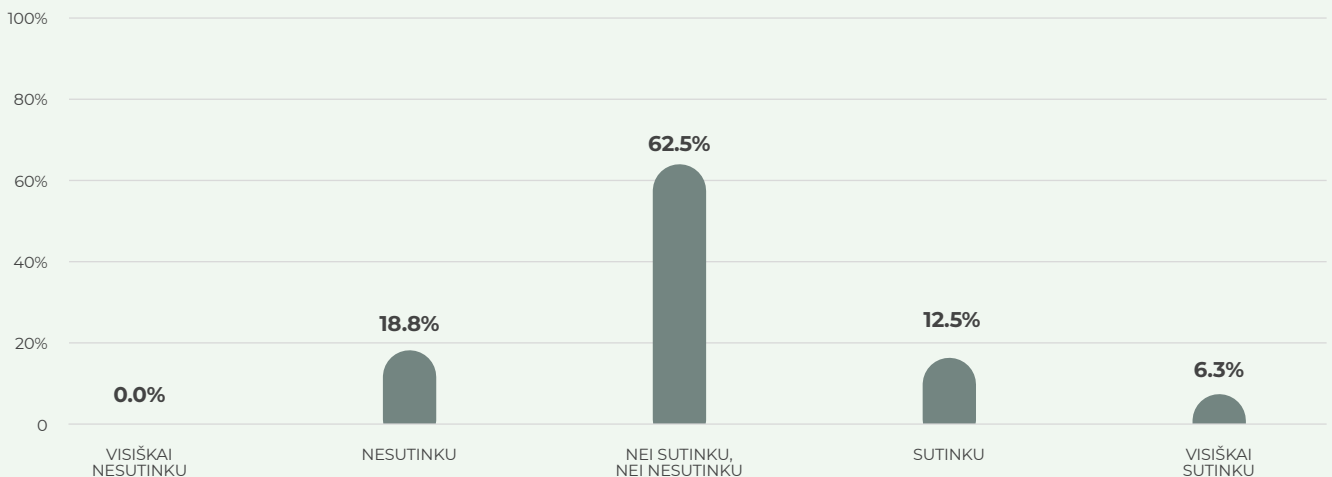
„<...> lygtais buvo tas etatas, bet net nežinau ar tas žmogus, kiek žinau, išėjo kažkur, ar vietoj jo kažką įkūrė, nelabai žinau. Bet tai čia kaip ir logiška būtų, jeigu yra tam tikra nemaža grupė tų užsieniečių, tai gal turėti atskirą etatą, nežinau, čia jau kiekviena savivaldybė pati sprendžia, ar tas koordinacinis centras, ar kaip jį bepvadinti, irgi galėtų tokias dalykais užsiiminti.“ (Akm-EKSP-3)

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad **informacija apie savivaldybėje prieinamas paslaugas internetinėje erdvėje yra ribota** – savivaldybės interneto puslapis nepritaikytas lietuviškai nekalbantiems asmenims.

Dauguma (10 iš 16)³⁰ apklausoje dalyvavusių savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamos įstaigos infrastruktūra yra pritaikyta lietuviškai nekalbantiems užsienio šalių piliečiams. 2 atstovai su teiginiu sutiko³¹, 1 visiškai sutiko³², 3 atstovai su teiginiu nesutiko³³ (žr. Grafiką Nr. 2).

GRAFIKAS NR. 2:

AR SUTINKATE SU TEIGINIU, KAD ĮSTAIGOS INFRASTRUKTŪRA YRA PRITAIKYTA LIETUVIŲ KALBA NEKALBANTIEMS UŽSIENIO ŠALIŲ PILIEČIAMS? (PROC., N=16)

81 proc. (13 iš 16)³⁴ respondentų paminėjo, kad jų atstovaujamos įstaigose dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams, bet jie nėra išimtinai atsakingi už darbą su užsienio šalių piliečiais. 1 įstaigos atstovas teigė, kad jų įstaigose dirbančių asmenų, pasirengusių suteikti informaciją į įstaigą besikreipiantiems užsienio šalių piliečiams, nėra³⁵. 2 įstaigų atstovai pažymėjo, kad jų atstovaujamos įstaigose dirba asmenys, galintys išimtinai suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams³⁶.

Į klausimą, kaip teikiama informacija užsienio šalių piliečiams, nekalbantiems lietuviškai, dauguma (apie 63 proc.) respondentų paminėjo, kad jų atstovaujamos įstaigose dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio kalbomis³⁷. Trečdalis (apie 38 proc.)³⁸ pripažino, kad informacija prieinama tik lietuvių kalba. Dar 1 respondentas papildomai pažymėjo, kad užsienio šalių piliečiai, nekalbantys lietuviškai, turi galimybę gauti vertėjų paslaugas.

³⁰ 4 iš jų atstovauja švietimo įstaigoms, po 2 – sveikatos priežiūros, kultūros ir socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms.

³¹ 1 atstovauja švietimo įstaigai, 1 – socialines paslaugas teikiančiai įstaigai.

³² Atstovauja švietimo įstaigai.

³³ 2 iš jų atstovauja švietimo įstaigoms, 1 – sveikatos priežiūros paslaugas teikiančiai įstaigai.

³⁴ 6 iš jų atstovauja švietimo įstaigoms, po 3 – sveikatos priežiūros, socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms, 1 – kultūros įstaigai.

³⁵ Atstovauja švietimo įstaigai.

³⁶ 1 atstovauja švietimo įstaigai, 1 – kultūros įstaigai.

³⁷ Arba 10 iš 16 įstaigų atstovų. 5 iš jų atstovauja švietimo įstaigoms, po 2 – sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms, 1 – kultūros įstaigai.

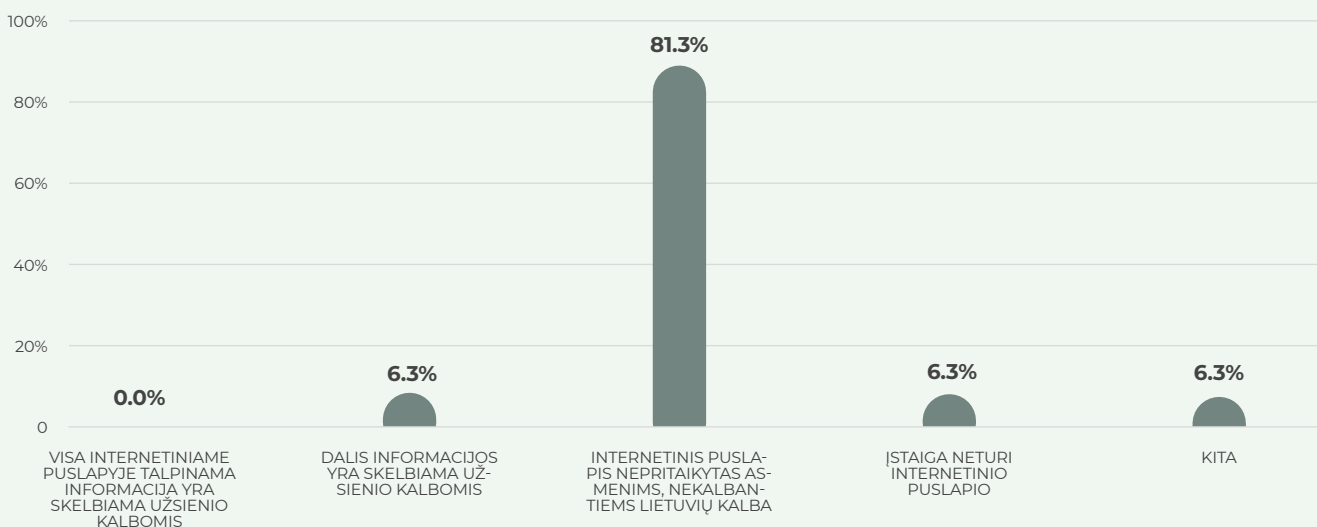
³⁸ Arba 6 iš 16 įstaigų atstovų. Po 2 iš jų atstovauja švietimo ir sveikatos priežiūros įstaigoms, po 1 – kultūros ir socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms.

Vis dėlto paklausti apie kalbas, kuriomis informaciją gali suteikti įstaigose dirbantys asmenys, visi apklausą pildę įstaigų atstovai pažymėjo, kad informacija gali būti suteikta rusų kalba (16 iš 16), dauguma (75 proc., arba 12 iš 16) taip pat minėjo anglų kalbą. 1 įstaigos atstovas nurodė lenkų kalbą, 4 – vokiečių kalbą.

Nors daugumoje savivaldybei pavaldžių įstaigų darbuotojai gali aptarnauti užsieniečius ne lietuvių kalba, informacija apie galimas paslaugas, prieinamas viešojoje erdvėje, yra ribota. Informacija apie paslaugas lietuviškai nekalbantiems užsieniečiams neprieinama ne tik savivaldybės interneto puslapyje, bet ir daugumoje savivaldybei pavaldžių įstaigų. **Į klausimą, kaip įstaigos interneto puslapis yra pritaikytas asmenims, nekalbantiems lietuviškai, apie 88 proc. atstovų (14 iš 16) atsakė, kad interneto puslapis nepritaikytas asmenims, nekalbantiems lietuviškai.** Nė vienas atstovas nepažymėjo, kad visa į interneto puslapį įkeliama informacija skelbiama užsienio kalbomis, 1 atstovas teigė, kad tik dalis interneto puslapyje pateikiamos informacijos skelbiama anglų kalba³⁹ (žr. Grafiką Nr. 3).

GRAFIKAS NR. 3:

KAIP ĮSTAIGOS INTERNETINIS PUSLAPIS YRA PRITAIKYTAS ASMENIMS, NEKALBANTIEMS LIETUVIŲ KALBA? (PROC., N=16)

³⁹ Atstovauja socialines paslaugas teikiančiai įstaigai.

3.4 Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pri(si)taikymas

Toliau šios ataskaitos dalyje, remiantis anketinės apklausos rezultatais, plačiau aptariama, kaip paslaugos ir paslaugų infrastruktūra yra pritaikyta skirtingose srityse: savivaldybei pavaldžiose įstaigose, kurios teikia sveikatos priežiūros, socialines, švietimo ir kultūros paslaugas.

3.4.1 Sveikatos priežiūros paslaugos⁴⁰

Paslaugų prieinamumas

2 iš 2 į klausimus apie sveikatos sritį atsakę įstaigų atstovai pažymėjo, kad jų atstovaujamos sveikatos priežiūros įstaigose dirba specialistai, galintys aptarnauti užsienio kalba (-omis). Abu atstovai įvardijo, kad aptarnauti gali rusų kalba, 1 iš atstovų taip pat nurodė anglų kalbą.

Infrastruktūros pritaikymas

Į klausimus apie sveikatos priežiūros paslaugas atsakęs savivaldybės administracijos atstovas internetinėje apklausoje įvardijo, kad **savivaldybė nėra numačiusi veiksmų, kuriais ne ES šalių piliečiai, nekalbantys lietuviškai, būtų nukreipti pas specialistus savivaldybei pavaldžiose sveikatos priežiūros įstaigose, galinčius juos aptarnauti užsienio kalba**. Tai patvirtina ir savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų apklausos rezultatai. 1 iš 2 į klausimus apie sveikatos priežiūros srityje teikiamas paslaugas atsakusių įstaigų atstovų pažymėjo, kad jo atstovaujamos sveikatos priežiūros paslaugų įstaigose nėra numatyti veiksmai, kuriais ne ES šalių piliečiai, nemokantys lietuviškai, būtų nusiųsti pas gydytojus, galinčius juos aptarnauti užsienio kalba. Kitas atstovas į klausimą atsakė komentaru: „neturime gydytojų“ (Akm-ĮST-13).

Religinės teisės

Abu sveikatos priežiūros paslaugų įstaigų atstovai nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamos įstaigose teikiant paslaugas atsižvelgiama į ne ES šalių piliečių religines teises⁴¹.

⁴⁰ Įstaigų atstovams skirtoje apklausoje dalyvavo 3 sveikatos priežiūros įstaigų atstovai, 1 iš jų užpildė tik bendrus visų įstaigų atstovams skirtus klausimus. 1 iš 2 į klausimus apie sveikatos sritį atsakusių respondentų atstovauja įstaigai, kuri tiesiogiai neteikia sveikatos priežiūros paslaugų.

⁴¹ Pavyzdžiui, skirtingų religijų asmenys turi galimybę gauti sielovados paslaugas; tiekiamas maistas, atitinkantis religines normas (Chalal); suteikiama galimybė, kad asmuo būtų aptarnaujamas tos paties lyties darbuotojo (pvz., kalbant apie musulmones moteris).

3.4.2 Socialinės paslaugos ir būstas⁴²

Paslaugų prieinamumas

2 iš 2 socialines paslaugas teikiančių įstaigų atstovų, atsakiusių į klausimus apie socialines paslaugas ir būstą, pažymėjo, kad abiejose jų atstovaujamoje įstaigoje lietuviškai nekalbantys ne ES šalių piliečiai turi galimybę gauti socialines paslaugas rusų kalba; 1 įstaigos atstovas taip pat paminėjo anglų ir vokiečių kalbas.

Atstovavimas

1 socialines paslaugas teikiančios įstaigos atstovo teigimu, įstaiga, planuodama savo veiklas, nesikonsultuoja su integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis; antrojo atstovo teigimu, įstaiga konsultuojasi, bet retai.

Darbuotojų teisės ir išnaudojimo prevencija

Pasak savivaldybės administracijos atstovo, susijusio su socialinių paslaugų ir būsto sritimi, savivaldybėje nėra numatyti veiksmai, kuriais naujai į savivaldybę gyventi atvykę ne ES šalių piliečiai būtų informuojami apie darbuotojų teises ir (arba) pagalbą darbo išnaudojimo atveju.

Į klausimą, ar savivaldybėje lietuviškai nekalbantiems užsienio šalių piliečiams prieinama informacija apie specializuotą ir kt. pagalbą patyrus išnaudojimą darbe, atstovas atsakė, kad „yra galimybė suteikti informaciją vertėjaujant kolegoms, mokantiems užsienio kalbą“ (Akm-SAV-4). Į klausimus atsakęs asmuo nepažymėjo, kad yra galimybė gauti vertėjo paslaugas, kad darbuotojai geba (patys) suteikti informaciją užsienio kalbomis arba kad tokia informacija prieinama savivaldybės interneto puslapyje.

Paklaustas, kas savivaldybėje ne ES šalių piliečiams teikia pagalbą, patyrus išnaudojimą darbe, su socialinių paslaugų ir būsto sritimi susijęs administracijos atstovas pažymėjo, kad tokią pagalbą teikia kitos institucijos, ir patikslino, kad tai – teisėsaugos institucijos, Valstybinė darbo inspekcija.

Į klausimą, kokiomis užsienio kalbomis užsienio šalių piliečiai, susidūrę su išnaudojimu darbe, gali gauti pagalbą, atstovas neatsakė.

Pagalba moterims migrantėms

Savivaldybės administracijos atstovo teigimu, savivaldybėje lietuviškai nekalbančioms užsienio šalių pilietėms moterims informacija apie pagalbą patyrus fizinį, psichologinį, ekonominį ar seksualinį smurtą suteikiama „pasitelkus į pagalbą darbuotojus, žinančius užsienio kalbą“ (Akm-SAV-4). Į klausimus atsakęs asmuo nepažymėjo, kad yra galimybė gauti vertėjo paslaugas, kad darbuotojai geba (patys) suteikti informaciją užsienio kalbomis arba kad tokia informacija prieinama savivaldybės interneto puslapyje.

Paklaustas, kas savivaldybėje ne ES šalių piliečiams teikia pagalbą smurto atvejais, atstovas atsakė, kad pagalbą teikia kitos institucijos, specializuotą pagalbą teikia nevyriausybinių organizacijų. Respondentas pažymėjo, kad pagalba smurto šeimoje atvejais prieinama anglų ir rusų kalbomis.

Gyvenamosios vietos deklaravimas

Į klausimą, kaip ne ES šalių piliečiams teikiama pagalba deklaruojant gyvenamąją vietą savivaldybėje, su socialinių paslaugų ir būsto sritimi susijęs savivaldybės administracijos atstovas atsakė, kad tokią pagalbą ne ES šalių piliečiai gauna tokia pat tvarka kaip ir kiti miesto gyventojai.

Į klausimą apie tai, kokiomis užsienio kalbomis prieinama informacija apie gyvenamosios vietos deklaravimą savivaldybės interneto puslapyje, atstovas neatsakė.

⁴² Įstaigų atstovams skirtoje apklausoje dalyvavo 3 socialines paslaugas teikiančių įstaigų atstovai, 1 iš jų užpildė tik bendrus visų įstaigų atstovams skirtus klausimus.

Socialinis būstas ir būsto įsigijimo parama

Atsakydamas į klausimą, kaip ne ES šalių piliečiams teikiama pagalba, susijusi su socialinio būsto suteikimu ir valstybės paramos norint įsigyti būstą tvarkymu, su socialinių paslaugų ir būsto sritimi susijęs savivaldybės administracijos atstovas įvardijo, kad savivaldybė teikia paslaugas ne ES šalių piliečiams tokia pat tvarka kaip ir kitiems miesto gyventojams.

Į klausimą apie tai, kokiomis užsienio kalbomis prieinama informacija, susijusi su socialinio būsto suteikimu ir valstybės parama norint įsigyti būstą, savivaldybės interneto puslapyje, atstovas neatsakė.

3.4.3 Švietimas⁴³

Mokyklinis ugdymas: išlyginamosios klasės

Atsakydami į klausimą, skirtą mokyklinio ugdymo įstaigų atstovams, 1 iš 4 į klausimą atsakiusių mokyklinio ugdymo įstaigų atstovų žymėjo, kad lietuviškai nekalbantys nepilnamečiai iš ne ES šalių jų atstovaujamosiose įstaigose neturi galimybės mokytis išlyginamojoje klasėje arba išlyginamojoje mobiliojoje grupėje, 1 asmuo įvardijo, kad tokia galimybė jų įstaigoje yra. Dar 2 atstovai į klausimą atsakė komentarais, kad tai neaktualu arba tokių mokinių neturi.

Mokyklinis ugdymas: individualūs mokymosi planai

Atsakydami į klausimą, skirtą mokyklinio ugdymo įstaigų atstovams, dauguma (3 iš 4) atsakiusių žymėjo, kad lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių yra galimybė sudaryti individualų mokymosi planą. 1 atstovas pripažino, kad tokios galimybės jo atstovaujamoje įstaigoje nėra.

Papildoma pagalba

5 iš 7 į klausimus apie švietimą atsakę ugdymo (mokyklinio ir ikimokyklinio) įstaigų atstovai pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių galėtų būti paskirtas asmuo, galintis padėti atvykusiam asmeniui sklandžiai įsitraukti į įstaigos bendruomenės gyvenimą, mokytis ir ugdytis. 2 respondentai pažymėjo, kad tokios galimybės jų atstovaujamosiose ugdymo įstaigose nėra.

Socialinio pedagogo ir psichologo pagalba

Į klausimą, ar atstovaujamosiose įstaigose socialinio pedagogo ir (arba) psichologo pagalba prieinama lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių, dauguma (4 iš 7) atstovų atsakė komentarais, kad šiuo metu įstaigoje nėra lietuviškai nekalbančių vaikų ir (arba) nėra poreikio. Likę 3 ugdymo įstaigų atstovai pažymėjo, kad tokia pagalba prieinama tokia pat tvarka kaip ir visiems mokyklose besimokantiems vaikams.

Daugelio ugdymo įstaigų atstovų teigimu, socialinio pedagogo ir (arba) psichologo pagalba jų atstovaujamosiose ugdymo įstaigose prieinama rusų kalba (5 iš 7), 1 atstovas taip pat įvardijo anglų kalbą. 2 atstovai pakoomentavo, kad tai neaktualu arba nėra poreikio⁴⁴.

Pažangos stebėseną

Atsakymai į ugdymo atstovams skirtą klausimą, ar jų atstovaujamosiose įstaigose vykdoma lietuviškai nekalbančių nepilnamečių iš ne ES šalių pažangos ir rezultatų stebėseną siekiant užtikrinti šių nepilnamečių integraciją, išsiskyrė. 3 atstovai pažymėjo, kad tokia pažangos ir rezultatų stebėseną jų įstaigose nevykdoma, kitų 3 atstovų teigimu, tokia stebėseną vykdoma. Dar 1 atstovas į klausimą atsakė komentaru, kad įstaigos šiuo metu nelanko vaikai iš ne ES šalių.

Atstovavimas

Į klausimą, ar nepilnamečių tėvai, nekalbantys lietuviškai, informuojami apie vaikų pažangą ir aktualias bendruomenės, grupės ar klasės naujienas jiems suprantama užsienio kalba, dauguma atstovų (4 iš 7) atsakė komentaru, kad tai nėra aktualu arba lietuviškai nekalbančių tėvų nėra. 2 atstovai įvardijo, kad tėvai informuojami jiems suprantama užsienio kalba⁴⁵, 1 respondentas pažymėjo, kad jie taip neinformuojami.

Religinės teisės

Respondentų taip pat buvo klausama, ar sutinka su teiginiu, kad jų atstovaujamosiose ugdymo įstaigose teikiant paslaugas atsižvelgiama į ne ES šalių piliečių religines teises⁴⁶. Ugdymo įstaigų atstovų nuomonės išsiskyrė: 2 iš 7 atstovų nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, 3 asmenys su teiginiu sutiko, 2 nesutiko.

⁴³ Įstaigų atstovams skirtoje apklausoje dalyvavo 8 švietimo įstaigų atstovai, 1 iš jų užpildė tik bendrus visų įstaigų atstovams skirtus klausimus. Klausimus apie švietimą užpildė 3 ikimokyklinio ugdymo įstaigų atstovai ir 4 mokyklinio ugdymo įstaigų atstovai.

⁴⁴ Buvo galimi keli pasirinkimai, 1 respondentas pasirinko dvi, rusų ir anglų, kalbas.

⁴⁵ Atstovai taip pat papildė, kaip tėvai informuojami. Abiejų respondentų teigimu, informacija tėvams teikiama rusų kalba.

⁴⁶ Pavyzdžiui, skirtingų religijų asmenys turi galimybę gauti sielovados paslaugas; tiekiamas maistas, atitinkantis religines normas (Chalal); suteikiama galimybė, kad asmuo būtų aptarnaujamas tos paties lyties darbuotojo (pvz., kalbant apie musulmones moteris).

3.4.4 Kultūra⁴⁷

Paslaugų prieinamumas

Kultūros įstaigai atstovaujantis respondentas sutiko su teiginiu, kad atstovaujamai įstaigai vykdant informacinę sklaidą apie kultūros paslaugas, renginius ir iniciatyvas pasvarstoma, kaip ta informacija pasieks lietuviškai nekalbančius ne ES šalių piliečius. Tačiau asmuo negalėjo nei sutikti, nei nesutikti su teiginiu, kad teikiant kultūros paslaugas, įgyvendinant kultūros renginius ir iniciatyvas stengiamasi gerinti turinio prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims.

Atstovavimas

Kultūros įstaigos atstovas nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad jo atstovaujamai įstaigai planuojant savo veiklas ir (arba) paslaugas pakankamai dėmesio skiriama ir mieste esančių tautinių, religinių bendruomenių kultūrai.

⁴⁷ Įstaigų atstovams skirtoje apklausoje dalyvavo 2 kultūros įstaigų atstovai, 1 iš jų atsakė į klausimų dalį, skirtą išskirtinai kultūros įstaigų atstovams, antrasis kultūros įstaigos atstovas užpildė tik bendrus visų įstaigų atstovams skirtus klausimus.

3.5 Savivaldybės stiprybės ir silpnybės planuojant ir teikiant paslaugas ne ES šalių piliečiams

3.5.1 Savivaldybės stiprybės ir silpnybės

Tyrimo dalyvių buvo paprašyta išskirti savivaldybės stiprybes ir silpnybes ne ES šalių piliečių integracijos kontekste. Kaip vieną didžiausių stiprybių savivaldybės administracijos atstovai buvo linkę išskirti **savivaldybės atvirumą priimti užsienio šalių piliečius ir veiksmus siekiant visavertės šių žmonių integracijos**:

„Stiprybės tai, kad yra valdžios politinis palaikymas, mūsų meras yra labai aktyvus palaikytojas ir imigrantų, ir jų integracijos į visuomenę.“ (Akm-EKSP-1)

Kalbėdami apie silpnybes, savivaldybės administracijos atstovai buvo linkę akcentuoti **šalies migracijos ir integracijos politikos trūkumus**, kurie kelia iššūkių sprendžiant integracijos klausimus savivaldos lygmeniu:

„Silpnybės, tai teisinė problema, kurios egzistuoja mūsų valstybėje, dėl užsieniečiams gyvenimo statuso suteikimo, dėl darbo galimybių. Mes ne kartą esam sakę apie tas problemas, apie trūkumus mūsų valstybėje tiek ir žiniasklaidoje, ir kalbant su vyriausybės atstovais, deja tos problemas ne labai pajudėjo.“ (Akm-EKSP-1)

Tačiau silpnybių galima pastebėti ir savivaldos lygmeniu. Viena jų - tai **informacijos apie savivaldybėje gyvenančius užsieniečius ir jų poreikius trūkumas**.

„<...> ne mažai ukrainiečių atvažiuoja, iš kitų rytų šalių atvažiuoja pas mus, tikslų skaičių sunku pasakyti, nes ne visi registruojasi, ne visiems ta informacija yra prieinama, bet tokių ryšių turim.“ (Akm-EKSP-1)

„Čia vėl problema, nežinau, ar savivaldybė tą dalyką skaičiuoja ar matuoja [į rajoną gyventi atvykstančius ir iš jo išvykstančius užsieniečius – aut. past.]. Tai lygtais buvo kažkoks etatas savivaldybėj, kuris turėjo tuo rūpintis, bet aš irgi dabar nelabai žinau, bet iš tikrųjų, turėtų būti. Galbūt yra problema, kad kai kurie iš jų gyvena nelegaliai, niekur nesiregistruoja, jie visai nesuinteresuoti, kad juos kažkas suskaičiuotų. Bet tai šiaip daugiau, mažiau įmanoma, bent jau tam, kad būtų galima orientuotis situacijoje.“ (Akm-EKSP-3)

Su šia silpnybe yra susijęs vienas iš iššūkių – informacijos apie užsieniečiams reikalingų paslaugų poreikį trūkumas; jį paminėjo paslaugas teikiančios savivaldybei pavaldžios įstaigos atstovas (-ė).

„<...> net nežinau kiek jų yra mūsų rajone, ar mieste. Čia yra labai didelis darbas, viską susivesti, viską žinoti, nėra galimybių tokiems dalykams. Aišku, jei jiems būtų poreikis, jei jie kreiptųsi, tai žinoma dirbtumėm, galvotumėm iš paskutinių, bet patiems ieškoti nėra kaip. Kai skyriui dviese dirbi, nėra kada, fiziškai nespėji.“ (Akm-EKSP-2)

Tai, kad paslaugų teikėjams trūksta informacijos apie rajone gyvenančius užsieniečius, rodo ir anketinės apklausos duomenys. Pavyzdžiui, į atvirą klausimą apie priemones, kurias kultūros įstaigų atstovai ateityje matytų kaip reikalingiausias siekiant gerinti kultūros paslaugų, renginių ir iniciatyvų prieinamumą ne ES šalių piliečiams, respondentas atsakė komentaru „pas mus nėra ne ES šalių piliečių“ (Akm-IST-10).

Kaip silpnybę būtų galima įvardyti ir **informacijos apie paslaugas trūkumą bei komunikacijos spragas**. Pastebima, kad ne visus užsieniečius pasiekia informacija ne tik apie (būtinąsias) paslaugas, bet ir bendrai apie rajono gyvenimą bei jame vykstančius pokyčius.

„<...> ne iki visų ateina ta informacija, čia su bet kuo ta pati problema. Žmonės, tie, kurie vykdo kažkokią veiklą ir apie savo veiklą informuoja visuomenę, kažkokią reklamą daro, jie įsitikinę, kad jie labai daug įdeda pastangų į reklamavimą, o jeigu žmogus kažko paklausia, dažniausiai jis nieko nežino, jis yra įsitikinęs, kad visiškai nieko nedaroma dėl to informavimo.“ (Akm-EKSP-3)

Kaip rodo anketinės apklausos duomenys, tyrime dalyvavęs savivaldybės administracijos atstovas negalėjo nei sutikti, nei nesutikti su teiginiu, kad vykdant informacinę sklaidą apie kultūros paslaugas, renginius ir iniciatyvas atsižvelgiama į užsienio šalių piliečių, nekalbančių lietuviškai, poreikius⁴⁸. Taip pat respondentas nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad teikiant kultūros paslaugas, organizuojant kultūros renginius ir iniciatyvas stengiamasi gerinti turinio prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims.

Per interviu paslaugas teikiančių ekspertų taip pat buvo teirujamasi, **su kokias iššūkiams jų atstovaujamos įstaigos susiduria teikdamos paslaugas ne ES šalių piliečiams**. Dažniausiai kalbėta apie iššūkius, susijusius su:

- a. veiklos palaikymo iššūkiams dėl projektnio finansavimo (negali išsikelti ilgalaikių tikslų, negarantuojamas veiklų tęstinumas, darbuotojų išlaikymas ir pan.):

„<...> didžiausias iššūkis, ko gero, kaip visoms organizacijoms, kad rašom paraiškas, ne visos patenkinamos.“ (Akm-EKSP-3)

„<...> jeigu žmogus konkretus kreipiasi su problema kažkokia ir mes jam padedam informaciškai, konsultaciniu, bet mes už tai negaunam jokio atlyginimo. Iš to žmogaus, mes savaime suprantama, neprašom ir galbūt čia nėra tokio didelio ir tikslo, bet jeigu iš tikrųjų būtų toks nusiteikimas teikti tokias paslaugas, tada jos turėtų būti finansuojamos bent kažkiek.“ (Akm-EKSP-3)

- b. darbuotojų kompetencijomis aptarnauti užsieniečius ne lietuvių kalba:

„Svarbiausias dalykas yra kalba, jei susikalbi, tada ir nebėra tų visų didelių atstumų, slenksčių. Žmogus ko nori paprašo, tu gali jį kviestis į renginius, gali siūlyti knygas, siūlyti informaciją. Kai turėjom darbuotojas kurios nemokėjo kalbos, tada jau blogai.“ (Akm-EKSP-2)

⁴⁸ Pavyzdžiui, informacijos ir paslaugų prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims; poreikius, susijusius su šių asmenų teisine padėtimi ir dokumentais; religines teises ir kt.

3.5.2 Savivaldybės ir savivaldybei pavaldžių įstaigų darbuotojų tarpkultūrinis ugdymas

Savivaldybės administracijos atstovai tikino, kad savivaldybėje nuolat vyksta įvairūs mokymai, skirti savivaldybės tarnautojams.

„Pastaruoju metu keitėsi ir darbo kodeksas, tai buvo nemažai mokymų, susitikimų su skirtingom grupėm, biudžetinių įstaigų atstovais, su mums pavaldžių biudžetinių įstaigų, tiesiog supažindinimui su darbo kodeksu, kame irgi yra tam tikros antidiskriminacinės priemonės kaip saugikliai įdėti. Kad tinkamai suprasti kaip taikyti, kaip jo laikytis irgi buvo organizuojami įvairiausi mokymai ir pakankamai dažnai.“ (Akm-EKSP-1)

Tačiau reikėtų pastebėti, kad tiesiogiai su tarpkultūrinių kompetencijų ugdymu susijusių pasitaiko rečiau, o kalbant apie paminėtus mokymus, panašu, tikslinės grupė neapima paslaugas teikiančių darbuotojų.

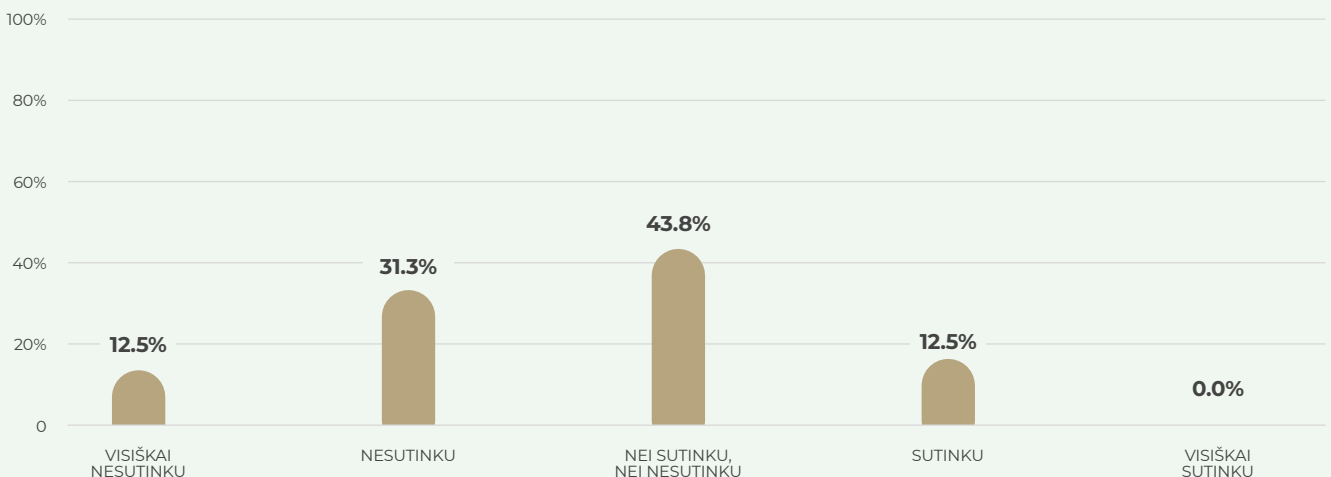
„Keletą metų buvo organizuojami, tokia ne vyriausybinė organizacija „Milžinių lizdas“, tokius gan stiprius tarptautinius jaunimo projektus ir kadangi pastaraisiais metais migrantų problematika ir pabėgėlių problematika buvo pakankamai aktuali, tai jie keletą tokių tarptautinių seminarų organizavo pas mus, Akmenės rajone, viešojoje bibliotekoje su kitomis jaunimo organizacijomis. Kvietėsi ir iš Vilniaus, nacionalinių organizacijų dirbančių su pabėgėliais, atstovus, kad pristatytų kokia situacija yra Lietuvoje ir Europos sąjungoje.“ (Akm-EKSP-1)

Nors anketinėje apklausoje dalyvavę savivaldybės administracijos atstovai sutiko su teiginiu, kad savivaldybės ir savivaldybei pavaldžių įstaigų darbuotojams, teikiantiems socialines paslaugas arba konsultacijas socialinių paslaugų klausimais, užtenka žinių (pvz., teisinių, kalbinių), kad galėtų kokybiškai aptarnauti ne ES šalių piliečius, tačiau nesutiko su teiginiu, kad tokių žinių užtenka savivaldybės darbuotojams, konsultuojantiems sveikatos priežiūros klausimais arba teikiantiems gydymo paslaugas ne ES šalių piliečiams. Be to, apklausoje pažymėta, kad savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų darbuotojai, susiję su socialinėmis paslaugomis arba tiesiogiai jas teikiantys, turi galimybę dalyvauti mokymuose apie ne ES šalių piliečių poreikius savivaldybėje, o savivaldybei pavaldžių sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojai, teikiantys sveikatos priežiūros paslaugas, ir savivaldybės darbuotojai, konsultuojantys dėl sveikatos priežiūros paslaugų, tokių galimybių neturi.

Su teiginiu, kad iššūkiai, su kuriais susiduria ne ES šalių piliečiai, ir jų specifiniai poreikiai jų atstovaujamos įstaigos veiklos lauke yra žinomi paslaugas teikiantiems įstaigos darbuotojams, sutiko arba visiškai sutiko mažiau nei pusė (apie 44 proc.) anketinėje apklausoje dalyvavusių savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų. Toks pat skaičius atstovų (7 iš 16) su teiginiu nei sutiko, nei nesutiko. 2 apklausą pildę asmenys su teiginiu nesutiko arba visiškai nesutiko (žr. Grafiką Nr. 4).

GRAFIKAS NR. 4:

AR SUTINKAKTE SU TEIGINIU, KAD IŠŠŪKIAI, SU KURIAIS SUSIDURIA NE ES ŠALIŲ PILIEČIAI, IR JŲ SPECIFINIAI POREIKIAI JŪSŲ ATSTOVAUJAMOS ĮSTAIGOS VEIKLOS LAUKE YRA ŽINOMI PASLAUGAS TEIKIANTIEMS ĮSTAIGOS DARBUOTOJAMS? (PROC., N=16)

Ugdymo įstaigų atstovų nuomonė atsakant į klausimą, ar sutinka su teiginiu, kad jų atstovaujamos ugdymo įstaigos darbuotojams užtenka kompetencijų dirbti su lietuviškai nekalbančiais nepilnamečiais iš ne ES šalių, išsiskyrė. 2 respondentai nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, 2 asmenys nesutiko, dar 2 atstovai visiškai sutiko, 1 atstovas su teiginiu sutiko.

Abu į klausimus apie **sveikatos priežiūros sritį** atsakę įstaigų atstovai nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad atstovaujamos įstaigos darbuotojams, konsultuojantiems sveikatos priežiūros klausimais arba teikiantiems gydymo paslaugas ne ES šalių piliečiams, užtenka žinių (pvz., teisinių, kalbinių), kad galėtų kokybiškai juos aptarnauti.

Tiek ugdymo įstaigoms⁴⁹, tiek sveikatos priežiūros įstaigoms⁵⁰ atstovaujantys respondentai pažymėjo, kad jų atstovujamų įstaigų darbuotojams neorganizuojami mokymai dirbti su lietuviškai nekalbančiais asmenimis ir supažindinti apie jų poreikius⁵¹.

⁴⁹ Dauguma (6 iš 7) atstovų paminėjo, kad jų atstovujamų ugdymo įstaigų darbuotojams neorganizuojami mokymai dirbti su lietuviškai nekalbančiais nepilnamečiais iš ne ES šalių. Tik 1 atstovas pažymėjo, kad tokius mokymus organizuoja savo iniciatyva. Nė vienas atstovas nepažymėjo, kad tokius mokymus organizuoja savivaldybė, valstybinės institucijos ar nevyriausybinės organizacijos.

⁵⁰ Abu atstovai taip pat pažymėjo, kad jų atstovujamų įstaigų darbuotojai, teikiantys sveikatos priežiūros paslaugas, neturi galimybės dalyvauti mokymuose apie ne ES šalių piliečių poreikius.

⁵¹ Pavyzdžiui, informacijos ir paslaugų prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims; poreikius, susijusius su šių asmenų teisine padėtimi ir dokumentų tvarkymu; religines teises ir kt.

3.6 Antidiskriminacijos politika savivaldybėje

Kokybiniame tyrime dalyvavę savivaldybės administracijos atstovai paminėjo, kad antidiskriminacijos politika įgyvendinama savivaldybės lygmeniu ir imamasi veiksmy, kad ši politika būtų įgyvendinta praktiškai:

„Tam tikrų iniciatyvų vyksta, apie diskriminaciją, politiką, turbūt daugiau iš nevyriausybių organizacijų pusės, o mes kaip savivaldybė irgi esame įpareigoti savo strateginius dokumentus irgi į tai kreipti, aš manau tą darom, kaip ir visi kiti. Aš daugiau linkęs ne į tą biurokratinę, teisingą, dokumentinę bazę žiūrėti, bet į veiksmus, kas yra daroma.“ (Akm-EKSP-1)

„Kaip savivaldybė esame pirkę slapto kliento paslaugą, būtent žiūrėdami kaip su piliečiais ir tiesiog paslaugų gavėjais bendrauja mūsų savivaldybės specialistai, tiek tiesioginio kontakto būdu, tiek telefoninio pokalbio metu. Galime pasidžiaugti, kad tas bendras įvertinimas buvo pakankamai geras.“ (Akm-EKSP-1)

Remiantis anoniminės anketinės apklausos duomenimis, savivaldybėje visiems gyventojams paslaugos teikiamos vienodai, neišskiriant ne ES šalių piliečių ir jų poreikių.

Dauguma (75 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų sutiko arba visiškai sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamosiose įstaigose užtikrinama, jog teikiant paslaugas gyventojai gautų tokios pat kokybės aptarnavimą, nesvarbu, kokia jų etninė kilmė, religija ar kt.⁵². Su teiginiu nei sutiko, nei nesutiko 1 atstovas⁵³. 3 atstovai nesutiko arba visiškai nesutiko⁵⁴.

Taip pat dauguma (apie 88 proc.) respondentų pažymėjo, kad **jų atstovaujamosiose įstaigose įgyvendinama lygių galimybių, apimančių ir lygias galimybes etniniu, tautiniu ir religiniu pagrindu, politika**⁵⁵. 1 asmuo pažymėjo, kad tokia politika nevykdoma⁵⁶, dar 1 atstovas pripažino, kad nežino⁵⁷.

Nors dauguma savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų paminėjo, kad jų įstaigos įgyvendina lygių galimybių ir antidiskriminacijos politiką, pasitaiko atvejų, kai užsieniečiai susiduria su problemomis gaudami tam tikras paslaugas. Tiesa, savivaldybės administracijos atstovai linkę tai sieti su įstatymų spragomis, o ne darbuotojų nekompetencija (kaip tai buvo linkę įvardyti tyrime dalyvavę ne ES piliečiai (žr. sk. 2.6.1)).

„Jei kalbėti apie ne Europos Sąjungos, Artimųjų rytų piliečius, vis išreikšdavo jie tam tikras problemas, kad negaudavo tam tikrų paslaugų, kaip sveikatos paslaugų sektoriuje, tokiose įstaigose kaip Regitra, kai norėjo užregistruoti savo automobilį, gal būt ne dėl savo tautinio pagrindo, bet tiesiog dėl įstatyminės bazės, kuri nenumato kaip reikia padėti būtent iš tų šalių atvykstantiems piliečiams. Dažnai tie žmonės kurie darbuojasi tose įstaigose nesugeba, nežino kaip tokiems žmonėms padėti, tai ne asmeninė problema, bet tam tikras įstatyminis barjeras, kuris užkerta kelią.“ (Akm-EKSP-1)

Savivaldybės administracijos atstovai tikino, kad susidūrusiems su diskriminaciniu elgesiu, kaip ir visiems kitiems rajono gyventojams, prieinama pirminė teisinė pagalba.

„Taip, visiems piliečiams, kokia ten įstatyminė bazė dabar nežinau, bet man atrodo, kad užsienio piliečiams tas pats, turėtų būti visiems teikiama. Mūsų piliečių tikrai daug kreipiasi, kiek bus užsieniečių nežinau, bet manau, kreipiasi tikrai.“ (Akm-EKSP-1)

⁵² Arba 12 iš 16 savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų. 5 iš jų atstovauja švietimo, po 3 - sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms, 1 - kultūros įstaigai.

⁵³ Atstovauja kultūros įstaigai.

⁵⁴ Visi 3 iš jų atstovauja švietimo įstaigoms.

⁵⁵ Arba 14 iš 16 savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų. 8 iš jų atstovauja švietimo, 2 - sveikatos priežiūros, 3 - socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms, 1 - kultūros įstaigai.

⁵⁶ Atstovauja sveikatos priežiūros įstaigai.

⁵⁷ Atstovauja kultūros įstaigai.

3.7 Tarpkultūrinis miestas: kur esama ir kur link (turėtų būti) einama

Tarpkultūrinis miestas

Tyrime dalyvavusių ekspertų buvo prašoma pasidalyti nuomone, ar Akmenės rajoną būtų galima pavadinti tarpkultūriniu rajonu. Ekspertai bendrai pritarė teiginiui ir paminėjo, kad tokį jį daro skirtingų tautybių gyventojai.

„Lietuvos lygmeniui, aš manau taip, galim vadinti save tarpkultūriniu, aišku, jei lygint su Europos miestais, nesame tokie stiprūs ir nėra taip, kad gatvėse pastoviai vaikščiotų skirtingi žmonės ir niekas jų nepastebėtų, nekreiptų dėmesio, bet žiūrint Lietuvos kontekste, mes esam tikrai aukščiau nei tas vidurkis ir tolerancijos prasme esame labiau tolerantiškesni nei kiti rajonai.“ (Akm-EKSP-1)

„Tai jeigu kalbėti konkrečiai apie Naująją Akmenę, tai jis visą laiką toks buvo, kaip jau minėjau, tiesiog istoriškai taip susiklostė. Čia tikrai labai daug tautybių žmonių yra.“ (Akm-EKSP-3)

Reikėtų pastebėti, kad tarpkultūrinis miestas nėra vien miestas, kuriame gyvena skirtingų tautybių žmonės. Tai ir priimančioji visuomenė, atvira šiems žmonėms. Apie tai kalbėjo ir rajone kalbinti ekspertai:

„Bendra visuomenės tolerancija skirtingų kultūrų žmonėms, pakankamai pasirengusi švietimo sistema integruoti atvykstančius užsienio šalių piliečių vaikus į savo ugdymo sistemą.“ (Akm-EKSP-1)

„<...> [tarpkultūrinis miestas – aut. past.] turėtų pasižymėti būtent tuo, kas dabar jau vyksta Akmenėj, kad yra sukurtas normalios sąlygos žmonėms, tarkim jeigu jis atvyko į tą kraštą, kad jam nėra problemų savo vaiką į darželį įtaisyti, į mokyklą, pačiam darbą susirasti. Nereikia jam teikti išskirtinių sąlygų kaip vietiniam, bet nereikia ir pabloginti. <...> turėtų pasižymėti būtent tuo, kas dabar jau vyksta Akmenėj, kad yra sukurtas normalios sąlygos žmonėms, tarkim jeigu jis atvyko į tą kraštą, kad jam nėra problemų savo vaiką į darželį įtaisyti, į mokyklą, pačiam darbą susirasti. Nereikia jam teikti išskirtinių sąlygų kaip vietiniam, bet nereikia ir pabloginti.“ (Akm-EKSP-3)

Tarpkultūrinio miesto programa⁵⁸ tarpkultūrinį miestą apibrėžia kaip miestą, kuriame daugumos visuomenė įvairovę mato ne kaip problemą, o kaip tam tikrą šaltinį, kuris papildo ir duoda miestui socialinę, ekonominę ir kultūrinę naudą bei akcentuoja tarpkultūriškumą skatinančios politikos įgyvendinimą. Kad miestas galėtų būti pavadintas tarpkultūriniu, taip pat svarbus ir miesto vadovų požiūris bei mieste įgyvendinamos strateginės užsieniečių integracijos priemonės, kurios apima kovos su diskriminacija ir lygių galimybių užtikrinimo vieniems miesto gyventojams veiksnius.

Strateginio požiūrio (dokumento) svarba

Akmenės rajone kalbinti ekspertai bendrai sutiko, kad savivaldybei būtų svarbu priimti strateginį užsieniečių integracijos dokumentą.

„<...> jei norime būti gyvybingi, turėti ateitį, turime būti atviri visiems, bet kitas aspektas yra, kad ir Europos Sąjungos politika yra į tai labiau orientuota, kad labiau skatinti multikultūriškumą, yra tam tikri projektai ir priemonės kurios įtraukia tą tarp kultūrinį veiksnių ir atneša naudos mūsų visuomenei.“ (Akm-EKSP-1)

Tačiau taip pat buvo akcentuojama, kad svarbu ne tik savivaldybės, bet ir valstybės strateginis požiūris kalbant apie migrantų integraciją.

⁵⁸ Daugiau informacijos: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/what>.

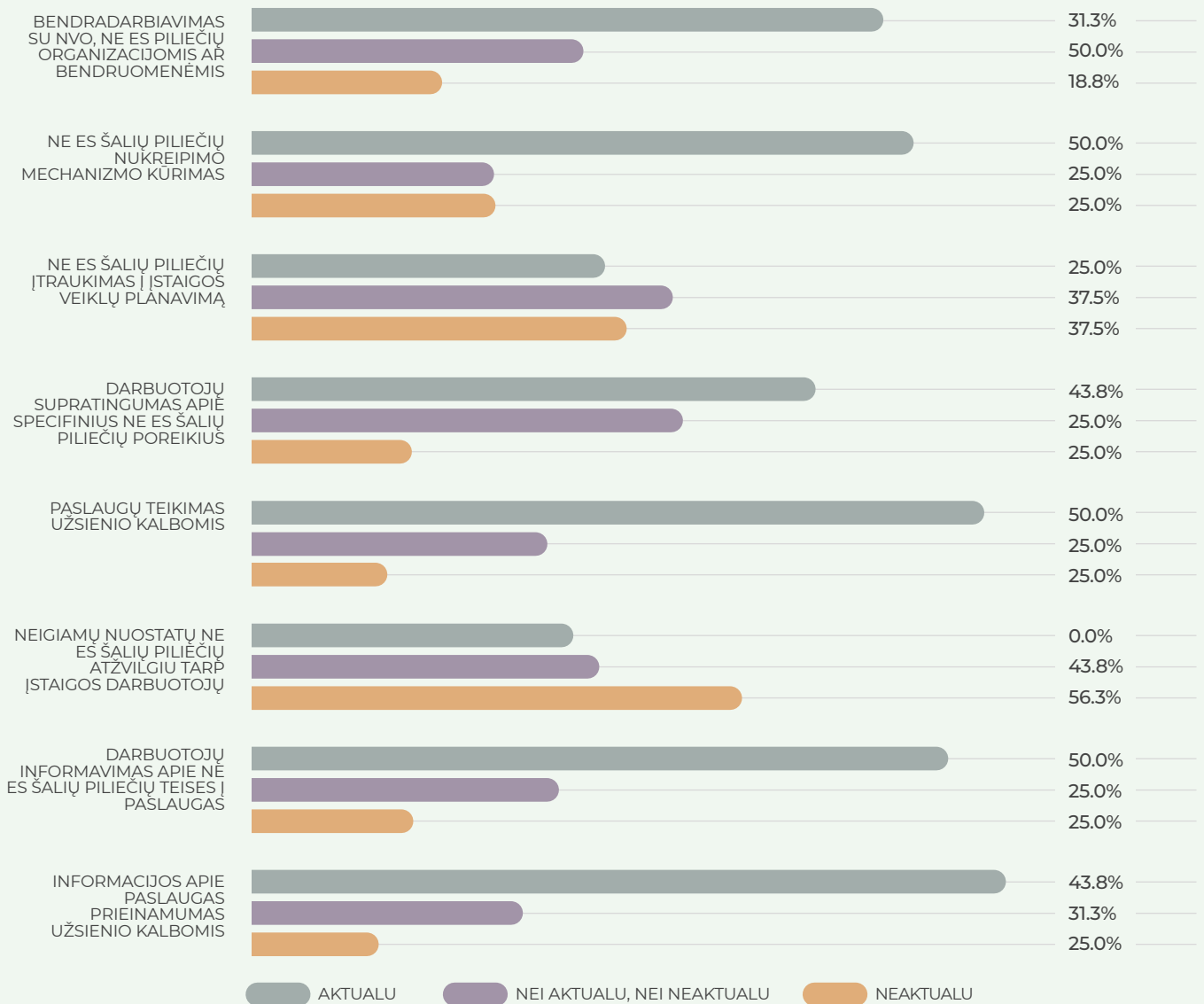
„Toks dokumentas be galo svarbus yra. Bet pirmoj eilėj svarbus nacionaliniu lygmeniu, tik po to savivaldybėse. Visa Lietuva turi sukurti tokį dokumentą ir po to savivaldybėse turi būti. Nes jeigu savivaldybės dabar kurs atskirus dokumentus ir po to atsiras nacionalinio lygmens, jie gali nebesutapti. Tai čia būtų patogiausios tiesiog pirma sukurti nacionalinį, koks jis bebūtų, galbūt nereikia labai išsamsaus, bet bent jau šioki tokį sukurpus, tai galima tobulinti. Ir tik tada savivaldybėse kurti, taip aš manyčiau, vis tik tuo keliu reikia eiti.“ (Akm-EKSP-3)

Sklandesnės užsieniečių integracijos rekomendacijos: ekspertų perspektyva

Anketinėje apklausoje dalyvavusių savivaldybės administracijos ir jai pavaldžių įstaigų darbuotojų buvo prašoma išskirti priemones ir rekomendacijas, kurios prisidėtų prie sklandesnės ne ES piliečių integracijos.

Respondentai buvo linkę įžvelgti įvairių sričių ir iniciatyvų aktualumą siekiant gerinti paslaugų ir informacijos prieinamumą ne ES piliečiams ir kitiems lietuviškai nekalbantiems asmenims jų atstovaujamosiose įstaigose ateityje. Lygiai pusė atstovų (8 iš 16) pažymėjo, kad įstaigos darbuotojų **informavimas apie ne ES piliečių teises į paslaugas** būtų aktualus arba labai aktualus, tiek pat atstovų kaip aktualų arba labai aktualų įvardijo paslaugų teikimą užsienio kalbomis ir ne ES šalių piliečių nusiuntimo į gebančius juos aptarnauti specialistus mechanizmo kūrimą. Kiek mažiau įstaigų atstovų (7) kaip aktualų arba labai aktualų taip pat įvardijo **informacijos apie paslaugas, kurias teikia įstaiga, prieinamumą užsienio kalbomis. Bendradarbiavimą** su integracijos paslaugas ne ES šalių piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis kaip aktualų ir labai aktualų įvardijo 5 asmenys, kaip mažiausiai aktualias sritis atstovai žymėjo konsultavimąsi ir (arba) tiesioginį ne ES šalių piliečių įtraukimą į įstaigos veiklų planavimą bei neigiamų nuostatų ne ES šalių piliečių atžvilgiu dėl jų religinių įsitikinimų, rasės ar etninės kilmės ir pan. mažinimą tarp įstaigos darbuotojų (žr. grafiką Nr. 5).

GRAFIKAS NR. 5
JŪSŲ NUOMONE, KAS BŪTŲ AKTUALU JŪSŲ ĮSTAIGAI, GERINANT PASLAUGAS IR INFORMACIJOS PRIEINAMUMĄ NE ES PILIEČIAMS IR KITIEMS LIETUVIŲ KALBA NEKALBANTIEMS ASMENIMS ATEITYJE? (PROC., N=16)

Švietimas

Atsakydamas į atvirą klausimą apie priemones, kurias ateityje matytų kaip reikalingiausias siekiant gerinti lietuviškai nekalbančių nepilnamečių integraciją į švietimo sistemą, 1 respondentas akcentavo poreikį papildomai mokytis lietuviškai nekalbančius asmenis lietuvių kalbos, 2 atstovai atkreipė dėmesį į seminarų, mokymų poreikį šia tema (vieno patikslinimu – skirtų būtent pedagogams).

Sveikatos priežiūra

Atviras klausimas apie priemones, kurias sveikatos priežiūros paslaugų įstaigų atstovai ateityje matytų kaip reikalingiausias siekiant gerinti ne ES šalių piliečių integraciją į sveikatos priežiūros sistemą, sulaukė 1 sveikatos priežiūros įstaigos atstovo rekomendacijos sukurti galimybę pasinaudoti / gerinti vertėjų paslaugas [sveikatos priežiūros – aut. past.] įstaigose.

Socialinės paslaugos

Respondentai taip pat turėjo galimybę atsakyti į klausimą apie priemones, kurias socialines paslaugas teikiančių įstaigų atstovai ateityje matytų kaip reikalingiausias gerinti socialinių paslaugų teikimą ir prieinamumą ne ES šalių piliečiams. Klausimas sulaukė 1 atstovo rekomendacijos organizuoti mokymus [socialines paslaugas teikiančių įstaigų – aut. past.] darbuotojams.

Priedai

Lentelė Nr. 1: Informantų sociodemografinės charakteristikos

	AKMENĖS RAJ.	JONAVOS RAJ.	KAUNO M.	KLAIPĖDOS M.	ŠIAULIŲ M.	VILNIAUS M.	IŠ VISO:
Kilmės šalis							21
Rusija	2	1		1		2	6
Baltarusija			1	1	2	1	5
Ukraina	3	2	1	2	3	1	12
Filipinai						1	1
Indonezija						2	2
Nigerija				1		1	2
Pietų Afrika						1	1
Tadžikistanas						1	1
Armėnija				1			1
Hondūras				1			1
Indija			2	1			3
Pakistanas / Malaizija				1			1
Makedonija				1			1
Kazachstanas			2				2
Taivanas			1				1
Azerbaidžanas			1				1
Sirija		5	1				6
Marokas			1				1
Čečėnija		2					2
Kirgizija		1					1
Vietnamas					1		1
Amžius	*1			*2	*3	*4	
18-25		1	4	2		2	9
25-30	1	1	2	2	1	2	9
30-35		1	2	1			4
35-40	1	3		3	1	2	10
40-45		2		1	1	1	5
45-50	1	1	1				3
50-55	1 ⁵		1			1	3
55-60		1				1	2
Daugiau nei 60		1					1
Teisinis statusas							*6
Leidimas laikinai gyventi	2	1	5	6	4	9	27
Šeimos susijungimas	1		1	3	2	2	8
Studijos			1	2	1	3	11
Darbas			3 ⁷	1		2	6
Verslo įsteigimas					1		1
Prieglobsčio gavėjas (papildoma apsauga)	1	1					2
Leidimas nuolat gyventi	2	9	2	1	1	1	16
Šeimos susijungimas			1	1	1		3
Darbas							1
Prieglobsčio gavėjas (pabėgėlio statusas)	2	9	1			1	13
Viza	1		2⁸	3			6
Viza D				1			1
Viza baigus studijas			1	2			3
Lietuvos Respublikos pilietybė		1			1		2
Darbo statusas							
Dirba	1	8	6	4	4	7	30
Nedirba	4	3	1	4	0	2	14
Studijuoja			3	2	1	1	7
Pensijoje					1		1
Gyvenimo šalyje trukmė							
Iki 1 m.							
1-2 m.			4	6	2	3	15
3-4 m.		9	1	2		5	17
5 m.		1		1	1		3
Daugiau nei 5 m.	5	1	5 ⁹	1	3	2	17
Šeiminė padėtis							*10
Vedęs / ištekėjusi / gyvena su partneriu	5	10	3	6	4	7	35
Sutuoktinis / partneris Lietuvos Respublikos pilietis	1		1	3	3	3	11
Išsiskyręs (sutuoktinis buvo Lietuvos Respublikos pilietis)			1				1
Našlys (-ė)		1					1
Nevedęs / netekėjusi		1	6	4	2	2	15

¹ 1 informantas amžiaus neįvardijo.

² 1 informantas amžiaus neįvardijo.

³ 3 informantai amžiaus neįvardijo (Šiaul-5M, Šiaul-7M, Šiaul-1V).

⁴ 1 informantas amžiaus neįvardijo (Vln-4M).

⁵ 1 informantas amžiaus neįvardijo (Akm-3V+M).

⁶ 1 informantas neįvardijo, kokį ir kokių pagrindų turi leidimą laikinai gyventi (Kn-4M).

⁷ 1 informantas įvardijo, kad turi Leidimą laikinai gyventi kaip aukštos kvalifikacijos darbuotojas.

⁸ 1 informantas neįvardijo, kokia viza jam suteikta (Kn-6V).

⁹ 1 informantas šalyje gyvena su pertraukomis. Gyveno šešerius metus, vėliau išvyko ir dabar gyvena trumpiau nei metus (Kn-6V).

¹⁰ 1 informantas šeiminių statuso neįvardijo.

¹¹ 1 informantas šeiminių statuso neįvardijo.